ఆంధ్రప్రభ - 13-8-1992

కన్యాశుల్కం శత జయంతి

మహాకవి గురజాడ అనమాన సృష్టి 'కన్యాశుల్కం' తొలి ప్రదర్శనకు నేటితో సరిగ్గా నూరేళ్లు (13-8-1892: 13-8-1992). సమాజ వాస్తవికతకు నేటికీ తరగని గనిలా నిలిచిన ఈ నాటకంలో 'సూత్రధారిణి' మధురవాణి. ఈ నాటకంలోని అన్ని పాత్రలూ ఒక ఎత్తు, మధురవాణి పాత్ర ఒక ఎత్తు. మధురవాణి అనే పాత్ర లేకపోతే 'భగవంతుడి సృష్టి'కేమోగాని కన్యాశుల్కం నాటకానికి 'యంత లోపం వచ్చి వుండును'! సుప్రసిద్ధ చిత్రకారుడు బాపు వేసిన ఈ చిత్రం కన్యాశుల్కానికి, మధురవాణి పాత్ర నిత్యనూతనాకర్షణత్వానికి ఒక ఘనమైన నివాళి. (సంపాదకీయం రెండవ పేజీలో)

గురజాడ అక్షర శిల్పం కన్యాశుల్కం

సాయంకాలమయింది!

ఇది కన్యాశుల్కం మొదటి డైలాగు. రంగస్థలం మీద ఈ డైలాగు ఇప్పటికి నూరేళ్ల కిందట తొలిసారి కంచుకంఠంలా మోగింది. నాటి నుంచి నేటి వరకు ఆ కంచుకంఠం మోగుతూనే ఉంది. ఆ కంఠం ఎవరిదనుకుంటున్నారు? గిరీశా

వచ్చారు. ఆయనకు పూర్తి సంతృప్తి కుదిరే నాటికి రచనకు మైనారిటీ తీరింది. నాటకం సర్వాంగశోభితంగా తయారయింది. మన ఆది కావ్యమయిన రామాయణంలో పాత్రల్లాగా కన్యాశుల్కం లోని పాత్రలు కూడా శాశ్వతంగా నిలిచిపోయాయి. ఈ సంగతి గుర్తించిన కొందరు పండితులు

"ప్రశ్మలమైన అనంతమైన సంఘటనలతో నిండి ఉన్న ఎంతో గాంభీర్యమూ వైవిధ్యమూ గల నేటి జీవితాన్ని వీక్షించక ప్రపంచ ప్రసిద్ధి కెక్కిన కాల్పనిక కవుల నుంచి రచయితలు ఎందుకు ఇతివృత్తాలు స్వీకరిస్తారో అర్థం కాక నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. ఈ కారణాల వల్ల నేను వాస్తవ జీవితం నుంచి సమకాలీన ఇతివృత్తాన్ని స్వీకరించి దానిని తెలుగున వాడుక భాషలో నాటకంగా రూపొందించాను" అని గురజాడ అప్పారావు 1908 సెప్టెంబర్ 28 న విజయరామ గజపతికి రాసిన ఉత్తరంలో తన మనోగతాన్ని వ్యక్తం చేశారు. క్లిష్టమైన సాంఘిక పరిస్థితులున్న ఆధునిక జీవితాన్నినాటక కర్తలు పట్టించుకోడం లేదని గురజాడ ఆనాడు బాధపడ్డారు.

నిది. గిరీశమే చెప్పుకున్నారు తన గొంతుక
ను గురించి.
వేరు గిరీశమే నిసద ఖీవణ శంఖము
దేవదత్తమే" అని.
కావ్యాలకు కోటాకులాంటిది నాటకం.
వెయ్యేళ్ల తెలుగు సాహిత్యంలో ఎన్నో కావ్యా
లు పుట్టాయి. కావ్యసాహిత్యం పెన్నేరటిలా
పెరిగింది. కానీ ఏనాడూ కోటాకు వేయలే
దు. నాటకాలు పుట్టలేదు. గత శతాబ్దంతోనే
మన సాహిత్యం కోటాకు వేసింది. ప్రథమ
ప్రదర్శన కూడా అప్పుడే జరిగింది. కానీ
నేడు మనకు దొరికే నాటకస్వరూపం
మాత్రం ఈ శతాబ్ది ఆదిలోనే అవత
రించింది. 1891లో తొలిసారి ప్రదర్శననిచ్చా
రు. ఆ తర్వాతనుంచీ గురజాడ అప్పా
రావు గారు ఆ నాటకంలో మార్పులూ
చేర్పులూ చేస్తూ మెరుగులు దిద్దుతూ

కన్యాశుల్క నాటకమే మన ఆదికావ్యమని, గురజాడే మన వాల్మీకి అని సంబరపడిపోయారు. వారి సంబరం సహేతుకమే గాని నిర్హేతుకం మాత్రం కాదు.

మన అలంకార శాస్త్రాలకు, లక్షణ గ్రంథాలకు ఒదగదు ఈ నాటకం. అయినా ఆ శాస్త్రాలకు అలవాటు పడ్డ పండితులు ఊరుకోరు కదా! ఈ నాటకానికి నాయకుడెవరు? ఇందులో ప్రధాన రసమేమిటి? అని వజ్రం ముక్క నుంచి నార తీయడం లాంటి ప్రయత్నం చేశారు. కొందరు గిరీశాన్ని నాయకుడన్నారు. కాదు వాడు ఖలనాయకుడు అనిమరికొందరన్నారు. గిరీశం ఖలనాయకుడయితే నాయకుడెవరు రామప్పంతులా? లుబ్ధావధాన్లా? అయన ఈయనా కాకపోతే అసిరిగాడా?

సంస్కృత సాహిత్యం జోలికి పోదామను

2

84

కుంటే పండితులు అగ్నిహోత్రావధాను ళ్లాగా ఎదురౌస్తారు. యావత్తూ మన వేదాల్లోనే ఉన్నాయష గదా వేదనాయకుడు ఇంద్రుడు. అయినప్పుడు ఈ శషభిషలు ఎందుకు అంటారు. అగ్నిహోత్రావధాన్లకో దండం పెట్టి కరటకశాస్త్రుల్ని పట్టుకుంటే నిబ్బరంగా సంస్కృతం గురించి మాట్లాడుకోవచ్చు. మరి సంస్కృత నాటకాల్లో కూడా 'మృచ్ఛకటికం' పండితుల్ని ఇలాగే తికమక పెట్టింది. అది కూడా ఏ లక్షణ గ్రంథాలకూ ఒదగదు. ఆ రోజుల్లో నస్యం కోసం ఉంచుకొన్న పొగాకు కట్టల్ని ఒణీ కింద దాచుకుని తెచ్చే వెంకటేశాలు లేరు. చుట్టలు చుట్టి కోవెల గోపురంలో కాల్చుకునే గిరీశాలూ లేరు అంచేత పండితుల నస్యానికి ఎలాంటి తభావతు రాలేదనుకుంటాను. కాబట్టి సంస్కృత పండితులు మృచ్ఛకటికాన్ని 'అధమ కావ్యం'గా కొట్టి పారేశారు. ఇప్పటి పండితులకు ఆ నస్యాలూ లేవు. లక్షణ శాస్త్ర పరిచయాలూ లేవు. కాబట్టి కన్యాశుల్కం బతికిపోయింది. అయినా అర్ధోదయానికీ, మహోదయానికీ ఓ పిల్ల పండితుడు లేస్తూనే ఉంటాడు. కన్యాశుల్కానికి నాటక లక్షణాలు లేవే అని తెల్లపోతూనే ఉంటాడు.

పిల్ల కవులు కొంతమంది కన్యాశుల్కం చదివి నేటి రాజకీయాల్లో చాలా మంది గిరీశాల్ని పోల్చి చూసి 'గిరీశం ముర్దాబాద్' అన్న నినాదాలిచ్చారు. పిల్ల కవుల ముర్దాబాద్‌లకు గిరీశం కుంగిపోడు. జిందాబాద్‌లకు పొంగిపోడు- సాహిత్య పాత్రలకూ, నిజజీవితానికీ భేదం తెలియని పాపం పిచ్చివాళ్ళు ఆ కుర్రవాళ్లు. సాహిత్యంలో ఒక పాత్ర పుట్టిన తర్వాత దానికి మరణం ఒకే ఒకసారి. అది ఆ పాత్రను జనమంతా మరచిపోయినప్పుడు.

గిరీశాన్ని ఎరగని వాళ్లు చాలా మంది ఉన్నారు. అలాంటి వారికి గిరీశం పుట్టనే లేదింకా. ఒకసారి చదివింతర్వాత నా ఎరుకలో గిరీశాన్ని మరిచిన వారెవరూ కనిపించలేదు. అలాంటివారికి గిరీశం అమరుడు. అతడి మీద ముర్దాబాద్ లాంటి పిల్ల శాపనార్థాలు పని చేయవు.

అప్పారావుగారి మీద మృచ్ఛకటిక నాటక ప్రభావం చాలా ఉన్నట్టు కనిపెట్టారు విమర్శకులు. నిజమే. అప్పారావుగారు ఆ సంగతి ఏనాడూ కాదనలేదు. పైగా ఆ విషయాన్ని ఆయన ఒప్పుకున్నారు కూడా.

మధురవాణి సౌజన్యారావుగారితో వ్యవహారం మాట్లాడటానికి వస్తుంది. సౌజన్యారావు పంతులు మధనపడుతూ ఉన్న ఓ కార్యానికి సాధనం ఓ వేశ్య వల్ల కావలసి ఉంది అంటుంది మధురవాణి. అయితే ఆ వేశ్యకు డబ్బిద్దాం అంటాడు పంతులు. ఆ వేశ్య ద్రవ్యానికి సాధ్యురాలు కాదండీ

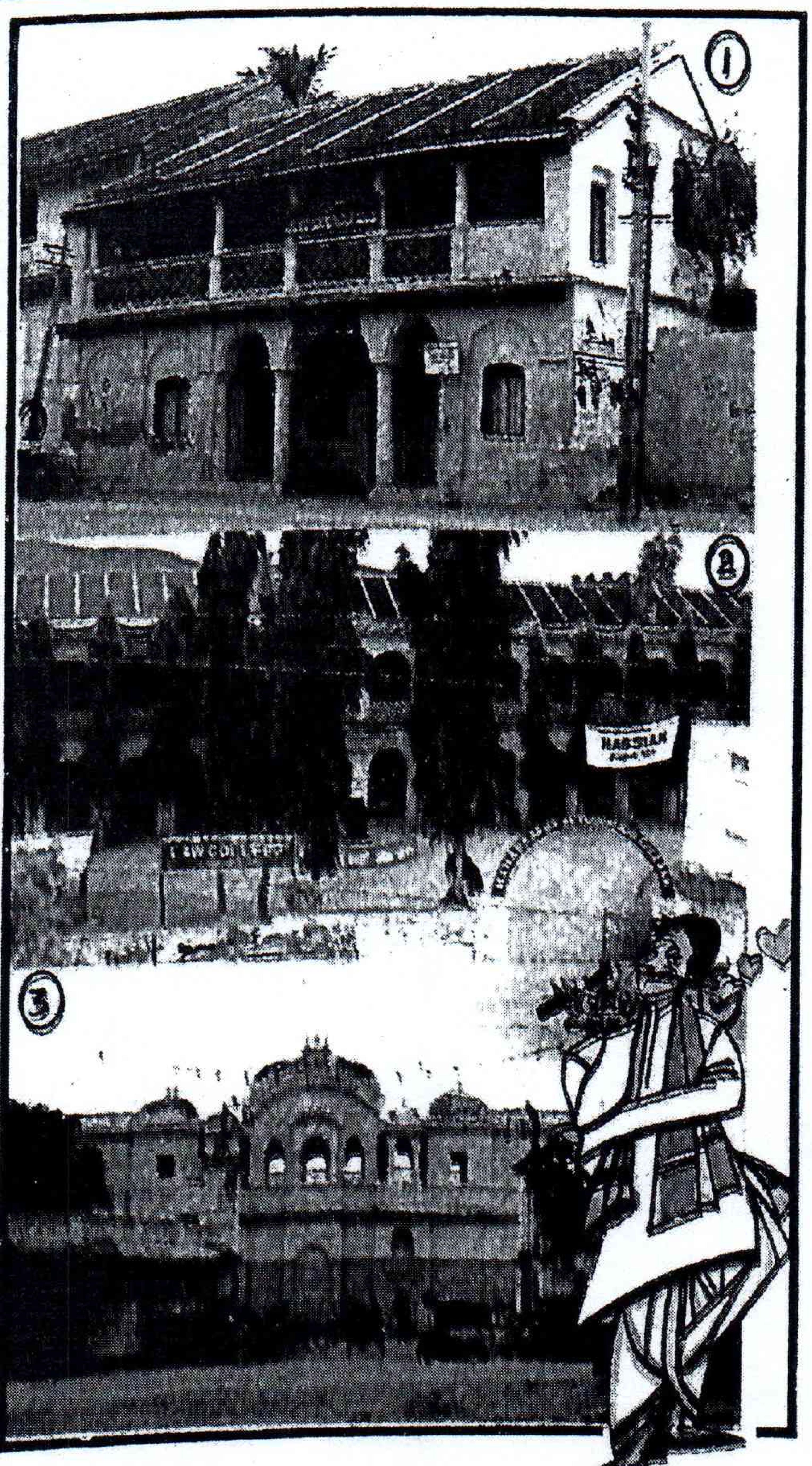

1. నాడు గురజాడ నిలయం. నేడు స్మారక భవనం

2. ఇందులోనే విద్య - ఇందులోనే ఉద్యోగం

3. విజయనగరం కోట

అంటుంది మధురవాణి. అయితే మరేం కోరుతుంది అని ప్రశ్నిస్తాడు పంతులు. ఆమె కోరిక అసాధ్యమని తలుస్తానండీ అంటుంది మధురవాణి. అయినా ఏమిటో చెప్పండిఅంటాడు పంతులు. చెబితే మీకు ఆగ్రహం రావడమే గానీ కార్యం ఉండదనుకుంటానండీ అంటుంది మధురవాణి. తనను ఉంచుకోమంటుందా ఏమిటి అని కంగారుగా అంటాడుపంతులు. అది ఎన్నడూ జరిగే పని కాదని నిష్కర్షగా చెబుతాడు. ఆ ముసలి బ్రాహ్మడి అదృష్టం. మనమేం చేయగలమండీ అంటుందిమధురవాణి. ఆ కార్యసాధనమేమిటో తెలునుకోవాలని కుతూహలంగా ఉంది పంతులుకు. అయితేనేమి ఆయన 'యాంటీ నాచ్'. కార్యసాధనలో కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు కున్న మెలకువలు సౌజన్యారావుకు లేవు. వీరేశలింగంగారు ఎంత సాహసానికయినా సిద్ధమే. ఆ రోజుల్లోనే ఆయన విప్లవకారుల టెక్నిక్‌లను ప్రయోగం చేశారు. ఒక ఊళ్లో పునర్వివాహానికి సిద్ధంగా ఒక అమ్మాయి ఉందని తెలిస్తే చాలు ఆమెను ఆ ఊరినుంచి రెండో కంటివానికి తెలియ కుండా కిడ్నాప్ చేసి రాజమండ్రికి తీసుకురాగలదు. అందుకు ఎన్నోపథకాలు పకడ్బందీగా పన్నారు. సౌజన్యారావు పంతులుగారుకు అలాంటివేవీ తెలియవు. బుచ్చమ్మను చూసి "రామ రామ" లవ్ సిగ్నల్స్ ఏవీ తెలియవు అంటాడు గిరీశం. ఆ బుచ్చమ్మ లాంటి వాడే సౌజన్యారావుపంతులు. రామరామ లౌక్యం ఏమాత్రం చేతకాదు.

మధురవాణి మాటవిని ఎంత బుద్ధిహీనురాలు! అసందర్భమయిన ఇటువంటి కోరిక కోరదగునా? మీరెలా మోసుకొచ్చారు. ఇలా అసంభావితమయిన మాట? అని కాస్త కసురుతాడు. ఆ కసురులోనే తెలుస్తుంది గదా! సౌజన్యారావు పంతులు బుచ్చమ్మలాంటి అమాయకుడని. వ్యవహార విషయములు మాట్లాడుతున్నప్పుడు మంచయినా చెడ్డయినా ఉన్నమాటలు నాలుగూ అనుకోవడం విధాయకం కదండీ అంటుంది మధురవాణి. తను చెప్పిన మాట అసందర్భమని ఆమెకు తెలుసు. అందుకే ఆ మనిషి తలకు తగని శాస్త్రి కోరికపెట్టుకుంది అన్నమాట అన్నంతనే మనిషిలా ఎరగడాండీ! అని ఎదురు ప్రశ్న వేసింది. దాంతో అంతపెద్ద వకీలు సౌజన్యారావుకు ఆర్గ్యుమెంట్లు మళ్లీ తోచలేదు. ఆర్గ్యుమెంట్లు తోచనప్పుడు మనిషి మెత్తబడిపోతాడు. "నేను మన్మథుణ్ణనా నన్ను వరించింది" అనిప్రశ్న వేస్తాడు. 'మిక్కిలి మంచి వారు అని కాబోలు' అని క్లుప్తంగా సూటిగా జవాబిస్తుంది మధురవాణి. ఆ జవాబుతో మళ్లీ ఆర్గ్యుమెంటు దొరికింది. "సాని దానికి మంచితో పని ఉండదు. ఇదేదో ఎత్తయి ఉండాలి" అంటాడు పంతులు. అప్పుడంటుంది మధురవాణి. మృచ్ఛకటికం చదివిందేమోనండీ అని. నిజమే. మృచ్ఛకటికంలో వసంతసేన సానిదే. అయినా అలాంటి పాత్రను ఏ కవీ సృష్టించలేదు. అలంకారికులు చెప్పిన ధీరోదాత్త లక్షణాలున్న నాయకుడు చారుదత్తుడు. అల్లాంటి చారుదత్తుణ్ణి వసంతసేన ప్రేమించింది. వసంతసేనను చారుదత్తుడు కూడా ప్రేమించాడు. కన్యాశుల్కం నగటు పాఠకుల్లో చాలా మందికి మృచ్ఛకటికం నాటకం తెలిసి ఉండదు. కానీ అప్పారావుగారికి తెలుసుకదా! ఆయన సృష్టి అయిన

3

సౌజన్యారావు పంతులుకు కూడా తెలిసే వుండాలి. అంచేతనే వసంతసేనలాంటి మనిషి వెర్రి కవీశ్వర్ల కల్పనలో ఉండాలి గానీ లోకంలో ఉండదు అని ఖరాఖండిగా చెబుతాడు. ఇక్కడ అప్పారావుగారు శూద్రక మహారాజు సరసన వెర్రికవీశ్వర్లలో తాను కూడా స్థానం సంపాదించుకున్నారు.

ఇప్పుడు తేలిన విషయమేమిటంటే సంస్కృతంలో మృచ్ఛకటికం తెలుగులో కన్యాశుల్కం రెండూ ఒకే కోవకు చెందినవి. వెర్రి కవీశ్వరుడయినప్పుడు పాత్రధారి ప్రభావం కొత్త వారి మీద ఉండకుంటుందా? ఉండి తీరుతుంది. మధురవాణి మీద వసంతసేన ప్రభావం, గిరీశం మీద శకారుని ప్రభావం స్పష్టంగానే కనిపిస్తాయి. గిరీశాన్నీ శకారుణ్నీ పోలుస్తూ 1955 లో నేనొక వ్యాసం రాశాను. ఆ వ్యాస విశేషాలు పునరుక్తం చేయడం సబబు కాదు గానీ ఒకే ఒక్క విషయం ప్రస్తావించక తప్పదు. పవర్‌లో ఉన్న పొలిటీషియన్ లాంటివాడు శకారుడు. పవర్ లేని అపోజిషన్ పొలిటీషియన్ లాంటివాడు గిరీశం. పవర్ పోయిన మరు క్షణంలో శకారుడు గిరీశమయిపోతాడు. పవర్ ఉంటే గిరీశం శకారుడయిపోతాడు. అంతే తేడా. అధికకరణ స్థానం అంటే న్యాయస్థానంలో శకారుడు ప్రవర్తించిన తీరును మృచ్ఛకటికంలో పరిశీలించండి. కన్యాశుల్కం మొదటి అంకంలోనే "వెల్ మై డియర్ ఎంప్రెస్!" అని మధురవాణి ఇంట్లో అడుగు పెడుతూనే గిరీశం చూపిన రాజసాన్ని పరిశీలించి చూడండి. భుజం మీద చెయ్యి వేయబోతే గిరీశాన్ని ఒసిలి తప్పించుకుని 'ముట్టుకోకండి' అంటుంది మధురవాణి. దాంతో ఒక్క నిముషం తెల్లబోయి 'అదేమిటి? ఆ వికారం'' అని అడుగుతాడు గిరీశం. 'అఖరు వికారం' అంటుంది మధురవాణి. అంతే గిరీశం ఆలోచనలో పడతాడు. 'నేను ఉడాయిస్తానని దీనికెలా తెలిసింది చెప్మా. సానివాళ్లకి కర్ణపిశాచి ఉంటుంది కాబోలు' అనుకుంటాడు తర్వాత కొన్ని డైలాగులు నడుస్తాయి. ''ఈ ఘోరమయిన అబద్ధాలు నీతో ఎవడు చెప్తున్నాడో కనుక్కోలేననుకొన్నావా ఏమిటి? సప్తసముద్రాలు దాటినా వాడి పిలక పట్టుకొని పిస్తోలుతో ఒళ్లు తూట్లు పడేటట్లు ఢాం ఢామ్మని కొట్టుకుపోతినట్టాయనా నా పేరు గిరీశమే! నినద భీషణ శంఖము దేవదత్తమే ఖబడ్దార్'' అని గర్జిస్తాడు. మధురవాణి తన పవరులోనే ఉన్నట్టు నమ్మిన పవర్ పొలిటీషియన్ లక్షణం. ఇక్కడ గిరీశంలో మనకు కనిపిస్తుంది. ఈ దశలో గిరీశానికీ శకారునికీ భేదమేమీ లేదు. కథ మరికొంత నడుస్తుంది. ఉలోగా గిరీశం తంతాడేమోనని భయం వేసి రామప్పంతులు మంచం

"కన్యాశుల్కం' 1909 లో మొదటిసారి చదివినప్పుడు నాలో ఏదో మార్పు కలిగింది. ఆ నాటకను మొదటిసారి చదివినవాళ్ళు ఎవరైనా సరే ఆశ్చర్యపడి ఏదో కొంత మార్పు పొందకుండా ఉండలేరు"

-తల్లావఝ్ఝుల శివశంకరశాస్త్రి

కింద దూరతాడు. ఇంతలో పల్లెవాటులో చీపురు కట్టను దాచుకుని పూటకూళ్లమ్మ ఆటకిలా ప్రవేశిస్తుంది. గిరీశం కంగారు పడతాడు. దారి తోచదు. ఆయన కూడా మంచం కింద దూరతాడు. ఆ మంచం కింది డైలాగుల్లో అంటే రామప్పంతులూ, గిరీశంల మధ్య జరిగిన డైలాగుల్లో తపీమని మాట మార్చిన పొలిటీషియన్ మనకు కనిపిస్తాడు. ఇక్కడ గిరీశం స్వస్వరూపంలో మనకు దర్శన మిస్తాడు. అతడు అచ్చమయిన పవర్ లేని పొలిటీషియన్.

ఇక శకారుణ్ణి పరిశీలించండి. వసంతసేన ఎక్కిన బండిని తోలుకుని ఉద్యానవనానికి వస్తాడు బండివాడు. ఆ బండిని గోడ మీది నుంచి తెమ్మంటాడు శకారుడు. గోడ మీద నుంచి బండి వస్తే ఏమవుతుంది? గోడ మాట దేవుడి కెరుక కానీ బండి విరిగిపోదా? ఎడ్ల కాళ్లు విరిగి చావవా? అయినా ఆ విషయం పవర్ పొలిటీషియన్ అయిన శకారుడికి పట్టదు. తన హుకుం తక్షణం అమలు జరిగి తీరాల్సిందే. బండిని గురించి ఎడ్లను గురించి బండివాడు ఎంత గోల పెట్టినా పట్టించుకోడు. బండి విరిగితే కొత్త బండి వస్తుంది. ఎడ్లు చస్తే కొత్త ఎడ్లు వస్తాయి. నువ్వు చస్తే కొత్త నువ్వు వస్తావు. ఖబడ్దార్ నేను చెప్పినట్లు చేయాల్సిందే అంటాడు శకారుడు. ఇదీ పవర్‌లో ఉన్న పొలిటీషియన్ రాజసం. నినద భీకర శంఖము దేవదత్తానికీ ఇక్కడ శకారుడి డైలాగులకీ పోలిక చూస్తే రెండూ ఒక జాతివే అని తెలుస్తుంది. ఇద్దరి జాతకం ఒకలాంటిదే అని కూడా అర్థమవుతుంది. మరి అదే మృచ్ఛకటికంలో కోర్టు సీనుకు వెళ్లి చూడండి. కన్యాశుల్కం మంచం కింది సీను మీకు గుర్తుకొస్తుంది. శకారుడు ఒక క్షణంలో అపోజిషన్ పొలిటీషియను గానూ, ఆ మరుక్షణంలో పవర్‌లో ఉన్న పొలిటీషియన్ గానూ కనిపిస్తాడు.

వసంతసేన, మధురవాణి, శకారుడూ, గిరీశం ఒకే జాతికి చెందిన సజీవ పాత్రలు. పరిశోధకు లెవరయినా ఈ రెండు నాటకాలను జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే ఇంకా మరికొన్ని పాత్రల్లో కూడా పోలికలు కనిపించవచ్చు. మృచ్ఛకటికానికీ, కన్యాశుల్కానికీ అంతరం వెయ్యేళ్లకు పైగా ఉంటుంది. అంటే మన దేశాన వెయ్యేళ్ల కొకసారి ఒకే లాంటి గొప్ప నాటకాలు పుట్టాయని అర్థమవుతుంది. ఏ సామాజిక పరిస్థితుల్లో ఈ నాటకాలు పుట్టాయి. ఆ సామాజిక పరిస్థితుల్లో ఏయే పోలికలున్నాయి అన్న విషయాన్ని సాహిత్య విమర్శకులు పరిశీలించాలి. ప్రపంచ సాహిత్యాన్ని చారిత్రక దృష్టితో చూసినప్పుడు పోలికలు చాలా భాషల్లో కనిపిస్తూ ఉంటాయి. మన భాషలు అందుకు మినహాయింపులు కావు.

గిరీశం ఆనాడు ఉన్న రాజకీయాల మీద గొప్ప వ్యాఖ్యలు చేస్తాడు. పాలిటిక్స్ అంటే ఏమిటో చక్కగా నిర్వచిస్తాడు. ''పొలిటీషియన్ అయినవాడు ఒపీనియన్స్ ఛేంజ్ చేస్తూ ఉండాలి'' అంటాడు. ఒపీనియన్స్ ఛేంజ్ చేయలేకపోతే పొలిటీషియన్ కాలేడు. ఒక ఏడాది భారత ప్రభుత్వాన్నీ పార్లమెంటు చర్చల్నీ పొలిటీషియన్ల ప్రకటనల్నీ పరికించి చూడండి. ఏయే పొలిటీషియన్లు ఏయే విషయాల మీద ఒపీనియన్స్ ఛేంజ్ చేస్తూ వచ్చారో అర్థమవుతుంది.

'ఉపన్యాసాలన్నవి బస్తీల్లోనే తప్ప పల్లెటూరి పీపుల్ మీద పనికిరావు' అన్న గిరీశం సూక్తి నాటి కెంత సత్యమో నేటికీ అంత సత్యం. దానికి ఉదాహరణలుగా ''మొన్న మన మెక్కచ్చిన బండివాడికి ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్ గురించి రెండు గంటలు లెక్చరిచ్చానా? అంతా విని ఆ గాడిద కొడుకు ఏమన్నాడూ? అయితే బాబూ కాంగ్రెస్ వాళ్లు మా హెడ్ కానిస్టేబుల్‌ను ఎప్పుడూ బదిలీ చేస్తారు? అని అడిగాడు అంచేత లెక్చర్లు పల్లెటూరి పీపుల్ దగ్గర పని చేయవు అని సిద్ధాంతీకరించాడు గిరీశం. బండివాడికీ రిక్షావాడికీ ప్రత్యక్ష యముడు హెడ్ కానిస్టేబులు. లేదా మామూలు కానిస్టేబు. అంతకన్నా పై రాజకీయాలు వాడికి అనవసరం. నాడూ అంతే. నేడూ అంతే. కాంట్రాక్టర్లకీ, పెద్ద వ్యాపారస్తులకీ మరి కొన్ని మహావృత్తులవాళ్లకీ ఉన్న పాలిటిక్స్ ఏమిటి? ఎస్సైని ఎప్పుడు బదిలీ చేస్తారనేది. అంతేకదా! కన్‌స్ట్రక్షన్ కాంట్రాక్టర్‌కి ఇంజనీరును ఎప్పుడు బదిలీ చేస్తారన్నదే పాలిటిక్స్. విద్యార్థులకు హెడ్ మాస్టరునో, ప్రిన్సిపాల్‌నో, వైస్ ఛాన్సలర్‌నో మార్పించడమన్నదే పాలిటిక్స్. అయితే పట్నంవాళ్లు పల్లెటూరి వాళ్లంత సూటిగా చెప్పరు. కాని ఉద్దేశ్యంలో మాత్రం పల్లెటూరి వాడికీ, పట్నంవాడికీ తేడా లేదు. మంత్రివర్గాలు మారినప్పుడల్లా ఉన్నతోద్యోగుల పొజిషన్లు మారుతుండడం మనం నలభై ఏళ్లుగా చూస్తూనే ఉన్నాం. గిరీశం మాటల్ని గుర్తుంచుకుంటే ఆయన ఎంత గొప్ప త్రికాల వేదో అనిపించక మానదు.

ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్ అంటే ఏమిట్రా తమ్ముడూ అని బుచ్చమ్మ అమాయకంగా అడుగుతుంది. అప్పుడు వెంకటేశం ఏం జవాబు చెప్పాడు ఇండియన్ నేషనల్ కాంగ్రెస్ అంటే దివాన్‌గిరీ చలాయించడం అని చెప్పాడు అవునా? ఆ దివాన్ గిరీ మీదనే కదా ఇప్పుడు జరుగుతున్న సయోధ్య అయోధ్య రాజకీయాలు, సమ్మతి, అసమ్మతి రాజకీయాలు మొత్తమన్నీని. ఈ సంగతి కూడా నాడు ఎంతో నేడూ అంతే కదా! ఆనాడు ఇండియన్ నేషనల్

కాంగ్రెస్‌కు పవర్ లేని మాట. నిజమే పవర్ లేకపోతేనేం అప్పటికే నయోధ్యలు, అయోధ్యలు పుట్టాయి. సమ్మతులు అసమ్మతులు పుట్టాయి. అవి ఇప్పుడు కొత్తగా పుట్టినవేమీ కావు అని ఆ పొలిటీషియన్లే ఇప్పుడు చెబుతున్నారు గదా! గిరీశం నాటికే. మన రాజకీయ రంగం ఆ స్థితికి తయారయింది. ఆ మాటనే గిరీశం అంటాడు. ఎంతయినా ఆయన కూడా పొలిటీషియనే కదా! ప్రత్యక్షంగా పొలిటిక్స్ పేరు ఎత్తలేదు. పూనా డక్కన్ కాలేజీలో ఆయన అంటే గిరీశం "ది ఎలెవన్ కాజెస్ ఫర్ ది జనరేషన్ ఆఫ్ ఇండియన్ నేషన్" అన్న

ఉదాహరణలివ్వవచ్చును. అసలు కన్యాశుల్కంలో రాజకీయం లేని పాత్ర ఏదయినా ఉందా అంటే అనుమానమే. ఆఖరికి అసిరిగాడిలో కూడా వెతకగల వాడికి రాజకీయాలు కనిపిస్తాయి. కన్యాశుల్కం నాటకం ప్రధానంగా నాడు అగ్రవర్ణాల్లో ఉన్న దురాచారం మీద రాసిందే అయినా ఆ నాటికి అదొకటే దురాచారం కాదు. అప్పటికే వరవిక్రయాలు కూడా వచ్చేశాయి. ఆ సంగతి కూడా గిరీశం డైలాగుల్లోనే వ్యక్తమవుతుంది.

'డబ్బుచ్చుకుంటేనే కన్యాశుల్కమయిందేం... ఇన్ని తులాల బంగారం పె

బొంకులదిబ్బ - కన్యాశుల్కం ప్రథమాంక వేదిక

సమస్య మీద ఏకబిగిన రెండు గంటల సేపు లెక్చరిచ్చేసరికి ప్రొఫెసర్లంతా దంగయిపోయారు. పైగా పొలిటిక్సుకు సులువు సూత్రం కూడా గిరీశం చెప్పాడు. ఈ సూత్రం పొలిటీషియన్లెంతో మందికి తెలుసు?

కుంచం నిలువుగా కొలవడానికి వీల్లేనప్పుడు తిరగేసయినా కొలిస్తే నాలుగ్గింజలు మిగుల్తాయి. ఇదీ పొలిటిక్స్ సులువు సూత్రం. మరిప్పుడు పవర్‌లో ఉన్నవారికి హోల్‌సేల్‌గా వ్యతిరేకిస్తూ కూడా కుంచం తిరగేసి కొలిచి నాలుగ్గింజలు సంపాయించిన వారు లేరా? ఉన్నారు. అందుకు ఉదాహరణలు అనవసరం.

గిరీశానికి పొలిటికల్ మహాస్త్రాల సంగతి బాగా తెలుసు. అవి పురాణాల్లోని బ్రహ్మాస్త్రాలకన్నా పాశుపతాస్త్రాల కన్నా శక్తిగలవి. ఆ పొలిటికల్ మహాస్త్రమేమిటో తెలుసునా? ఒకడు చెప్పిందల్లా మహబాగుందనడమే. సమ్మోహనాస్త్రమంటే అదే గదా అంటాడు గిరీశం. నిజమే. ఇప్పుడు అప్పోజిషన్ పొలిటీషన్లు చాలా జాతుల వాళ్లు ఉన్నారు. అందులో ఒకడు ఒకమాట అన్నాడనుకోండి. మిగతా వాళ్లు మహబాగుంది అనేస్తారు. అంతే ఇష్టం లేని విషయాల మీద ఐనా సరే అంతా కలసిపోతారు. అదీ ఆ సమ్మోహనాస్త్ర ప్రభావం. దీనికి మాత్రం ఉదాహరణ లెందుకు?

గిరీశం రాజకీయాలకే కాదు. రామప్పంతులు రాజకీయాలకు కూడా ఎన్నో

ట్టాలి. ఇంత వెండి పెట్టాలి అని రూపాయల బదులుగా వెండి బంగారాల కింద ధనం లాగితే కన్యాశుల్కమయింది కాదేం... ఈ పెద్ద పెద్ద పంతుళ్ల వారంతా ఇలా చేస్తున్నవారేనా? అని గిరీశం ప్రశ్నిస్తాడు. ఇక దొరల్లోనా వాళ్ల తస్సాగొయ్య ఇల్లు గుల్ల చేస్తారోయ్... అవి గుడ్డలు కావు. అవి సెంట్లు కావు. అవి జూవెల్స్ కావు. మేరేజి సెటిల్మెంట్ అని బోలెడు ఆస్తి కూడా లాగుతారు. అని దొరల సంగతి కూడా చెబుతాడు గిరీశం. అయితే ఇది వరవిక్రయానికి ఆది రూపం. గిరీశం పొలిటీషియన్ కనక పిల్ల నమ్ముతే సమస్య చిటికెలో పరిష్కారమైపోతుంది. లేకపోతే 'వరవిక్రయం' రూపంలో పిల్లకే వెండి బంగారాల జవహరీ పెట్టి మరీ వరుడికి అప్పజెప్పాల్సి వస్తుంది అని తన కాలంనాటి వరవిక్రయం వ్యవహారం కూడా చెప్పాడు. వరవిక్రయం ఉన్నప్పుడు కన్యాశుల్కం తప్పా అన్నది గిరీశం ఆర్గ్యుమెంటు. గిరీశం వందేళ్ల కిందటే ఈ ఆర్గ్యుమెంటు చేశాడు. అంటే అప్పటికే ప్రభుత్వోద్యోగులయిన పంతుళ్ల ఇళ్లలో వరవిక్రయం మొదలయిందన్న సంగతి గిరీశం మాటల వల్ల వ్యక్తమవుతోంది. తర్వాత ఆ వరవిక్రయం పంతుళ్ల ఇళ్లలో ఎంతలా జడలు విప్పి పెరిగిందో కాళ్లకూరి నారాయణరావు గారి వరవిక్రయం నాటకం వల్ల తెలుస్తుంది.

ఈనాటి సమాజం అగ్రవర్ణాల్లో కన్యాశు

"ప్రజలకు
సన్నిహితంగా
ఉన్నటువంటి భాషలో,
తెలుగు సంస్కారంలో
ఉన్న దైన్యాన్నీ,
మాలిన్యాన్నీ,
కుట్రల్నీ, కుహకాల్నీ,
ఆశనీ, నిరాశనీ
చిత్రించడంలో
ఈ నాటకాన్ని మించింది
ఇంకోటి లేదు.
నేడే కాదు,
రేపటికూడా ఇది
ఆడదగినదే,
చూడదగినదే"

-అబ్బూరి
రామకృష్ణారావు

ల్కం లేదు. దాని స్థానంలో వరవిక్రయం వికట తాండవం చేస్తోంది. కానీ ఒకనాడు ఓలి సర్వేసర్వత్రా ఉండేది. సామాన్య జనంలో ఓలితోపాటు మారుమనువులు కూడా ఉండేవి. అదే మునిసీబు నాయుడు మాటల్లో వ్యక్తమవుతుంది. సారా పాకలో కూర్చున్నప్పుడు లుబ్ధావధాన్ల పెళ్లి ప్రస్తావన వస్తుంది. అప్పుడు హవల్దార్ అచ్చన్న అంటాడు. అచ్చన్న రామ భక్తుడు. రాముడి పేరుతప్ప ఇంకో దేవుడి పేరు ఎత్తితే ఊరుకోడు. లుబ్ధావధాన్లు కొత్త పెళ్లాం ప్రస్తావన వచ్చినప్పుడు మనకేలా మావా! గవర్నమెంటూ దేవుళ్లో బ్రాహ్మలూ, వారి నేరాలు వారివి. వాటితో మనకు పన్లేదు. మన భక్తి మనకుండాలి. భాయీ తెల్లానల్లా బుకటా? తెల్లవాడికి క్రీస్తు ఒక పద్ధతి పెట్టాడు. ముసల్మాన్‌కు పైగంబర్ ఒక పద్ధతి పెట్టాడు. నల్లవాడికి రాముడు ఒక పద్ధతి పెట్టాడు. భగవంతుడు తెల్లవాడితో ఏమన్నాడు వెధవని పెళ్లాడు అన్నాడు. రాముడు తెలుగువాడితో ఏమన్నాడూ వెధవని పెళ్లాడొద్దు అన్నాడు. ఛప్పన్న దేశాలు చూశాను భాయీ వరివరి విధాల ఆచారాలు, వ్యవహారాలూ ఉన్నాయి గానీ నీతి ఒకటి భగవంతుడు ఒకడు. అంతటా ఒక్కటే" అంటాడు. వెంటనే మునసబు సోమినాయుడు అంటాడు. 'రాముడు వెధవ ముండల్ని కానిపనులు సేయమన్నాడూ? మనలో మారుమనువులు ఉండేవి కావా? అని అడుగుతాడు. అంటే అగ్రవర్ణాలు కాని వారిలో ఓలి, మారుమనువులు ఉండేవని తెలుస్తుంది.

ఇప్పుడు ఓలిలేదు. మారుమనువులూ దాదాపు లేవు. వాటి స్థానంలో ఒకటే ఒకటి భయంకరమయిన వరశుల్కం. పై నుంచి కిందివరకు సమాజాన్ని ఏలుతోంది.

సాహిత్యం ద్వారా సమాజాన్ని మరమ్మతు చేస్తాం అనుకుంటూ ఉంటారు చాలా మంది యువరచయితలు. ఇంత భయంకరంగా మారిన వరవిక్రయం మీద కాళ్లకూరి నారాయణరావు ఏనాడో నాటకం రాసినా వరవిక్రయం తగ్గలేదు సరికదా మరీ పెచ్చుపెరిగింది. నాటకం మాత్రం జనస్మృతిపథంలోంచి పోయింది. ఇప్పుడు కన్యాశుల్కం లేదు. అయినా నాటకం నిత్యనూతనంగా ప్రతివారికీ కనిపిస్తూనే ఉంది. ఎందుకు? యువరచయితలు ఈ ప్రశ్నకు జవాబు వెతుక్కుంటే వారు సృష్టించబోయే సాహిత్య ప్రయోజనం పరమార్థం అవగతమవుతుంది.

కన్యాశుల్కం నాటకం శతజయంతి సందర్భంలోనయినా సాహిత్యకారులు ఈ సమస్య మీద దృష్టిసారిస్తారని ఆశిద్దాం...

- రాంభట్ల కృష్ణమూర్తి

కన్యాశుల్కంలోని వస్తువు రంగస్థలం మీద నుండి సమాజంలోకి రావాలన్నది గురజాడ కోరిక

—జె.వి. రమణ మూర్తి

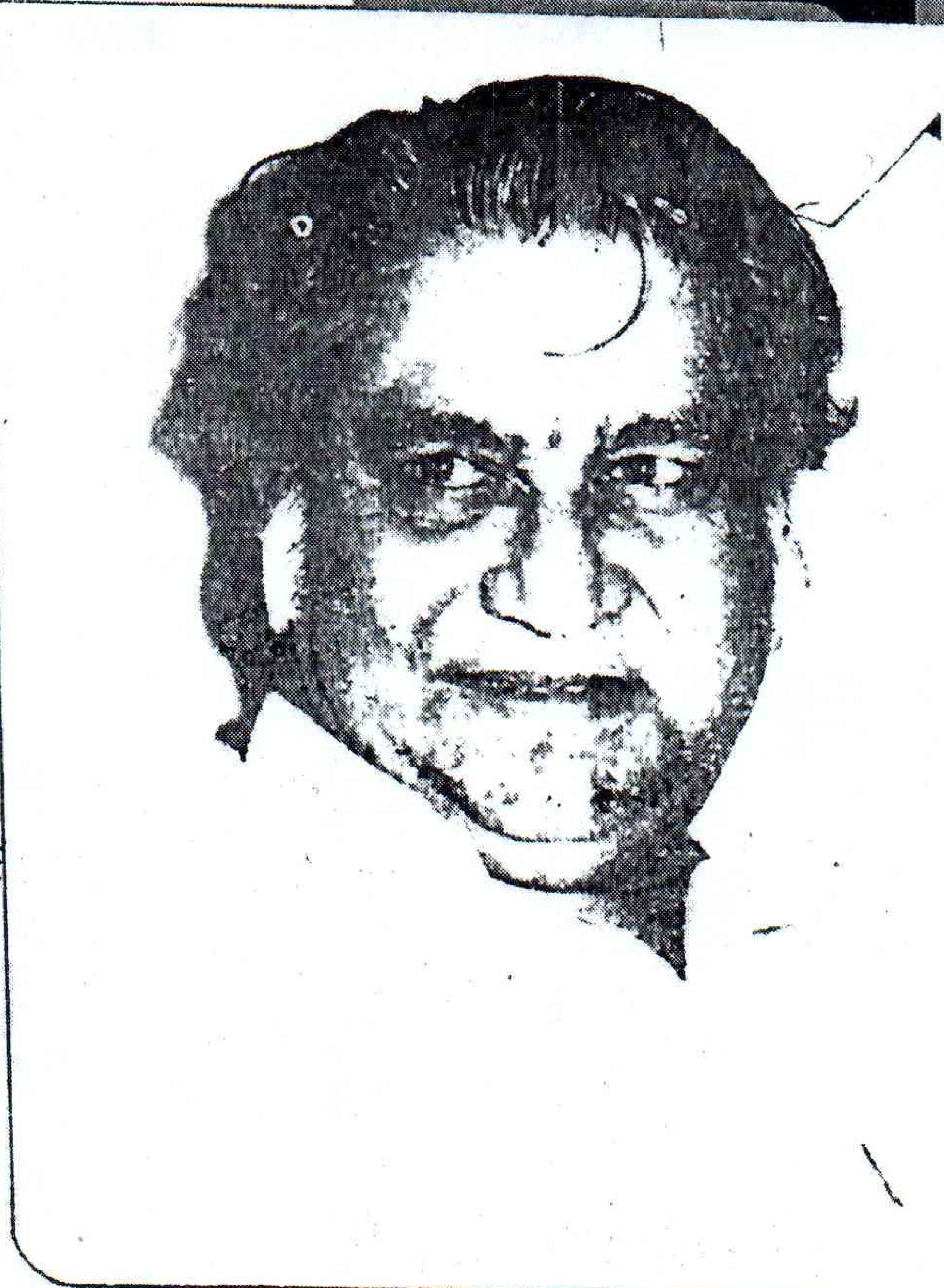

"నేను ఇంటర్మీడియెట్ చదివే రోజుల్లో విజయనగరం కాలేజీలో మా లెక్చెరర్లు కన్యాశుల్కంలో ఓ సీను వేశారు. దాన్ని చూసినప్పుడు నాకు అనిపించింది అంత పెద్ద నాటకాన్ని ఆడలేకపోయినా కొద్దిగా ఎడిట్ చేసి ఆడవచ్చును..." ఇటీవల ప్రముఖ రంగస్థల, సినీనటులు జె.వి. రమణమూర్తిగార్ని కలిసినప్పుడు తమకు మొట్టమొదట కన్యాశుల్కం నాటకం ఆడే ఆలోచన ఎలా కల్గిందో వివరిస్తూ చెప్పారు.

కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని వేయాలను కోవడంతో పెద్దల నుంచి ప్రోత్సాహం మాటటుంచి, అంత గొప్పనాటకాన్ని ఆడగలరా అని అనుమానించారు

"బొంకులదిబ్బ దగ్గర ఓ రోజు మా మాష్టారు ఒకాయన నిలబడి కొంతమందితో మాట్లాడుతున్నారు. ఏదోపనిమీద అటుగా వెళ్తున్న నన్ను పిలిచి 'ఏరా! కన్యాశుల్కాన్ని నువ్వు ఆడతావా?' అంటూ మందలించారు... ఆయనే ఆ తర్వాత నీలాంటి నటుడు మన విజయనగరంలో వుండడం అదృష్టం అంటూ పొగిడారు. అది వేరే విషయం అనుకోండి... మొదట్లో అప్పారావుగారి కన్యాశుల్కాన్ని ఆడగలరా అంటూ అవహేళన చేసిన వారే ఎక్కువ. కానీ మా అమ్మగారు మాకెంతో ప్రోత్సాహాన్నిచ్చారు. అందరం మా ఇంట్లోనే భోంచేసి, మా ఇంట్లోనే రిహార్సల్స్ చేస్తుండే వాళ్ళం. మా అమ్మగారు భోజనాలు వడ్డిస్తూ మాకు సలహాలిస్తుండేవారు. ఎక్కడ మేము నాటకం వేసినా ఆవిడ వచ్చి చూసేవారు. లోపాల్ని భోజనం పెడుతున్న సమయంలో సున్నితంగా ఎత్తి చూపేవారు..." అంటూ ఆనాటి రోజుల్ని మననం చేసుకున్నారు రమణమూర్తిగారు.

కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని ఆడాలనే ఆలోచన 1949లో రమణమూర్తి గారికి కలిగింది. ఈ నాటకాన్ని ఎలా ప్రదర్శిస్తే రక్తి కడుతుందోనని తెగ ఆలోచించేవారు. కీర్తిశేషులు గు[illegible] అప్పారావుగారి ఇంటి అరుగుల మీదకి వెళ్ళి కూర్చునేవారు స్నేహితులతో కలిసి. అలా వెళ్ళి అక్కడ కూర్చుంటే అప్పారావుగారే ఎలా ఆడితే బాగుంటుందో స్ఫురింప జేస్తారని ఆశ!

కేవలం ఆశతోనే గడపక అందుకుతగ్గ కృషి చేసేవారు. గురజాడ అప్పారావుగారిది, రమణమూర్తిగారిది ఒకేవూరు కావడం ఈ ప్రయత్నం సఫలం కావడానికి బాగా తోడ్పడింది. ఒక్కో పాత్రని ఆ వూళ్ళోనే తిరుగుతున్న ఒక్కో మనిషిని చూసి, మాటని రూపుదిద్దుకున్నారు. అలా పాత్రల్ని రూపుదిద్దు డమే కాదు, అందరూ ఎంతో ఏకాగ్రతతో కృషి చేసారు...

'మీరు కన్యాశుల్కాన్ని ఆడతారా' అన్నవాళ్ళతోనే 'శభాష్' అనిపించుకున్నారు.!

1953 ఏప్రిల్ 20న విజయనగరంలో మొదటిసారి ఈ నాటకాన్ని ప్రదర్శించారు.

"కన్యాశుల్కంలో సుబ్బిలేకుండా ఆడారు. కన్యాశుల్క దురాచార నాటకము, ఆ దురాచారాన్ని ఖండించిన వాళ్ళుంటే చాలు. నాటకం సాగిపోతుంది. సుబ్బి వెళ్ళి

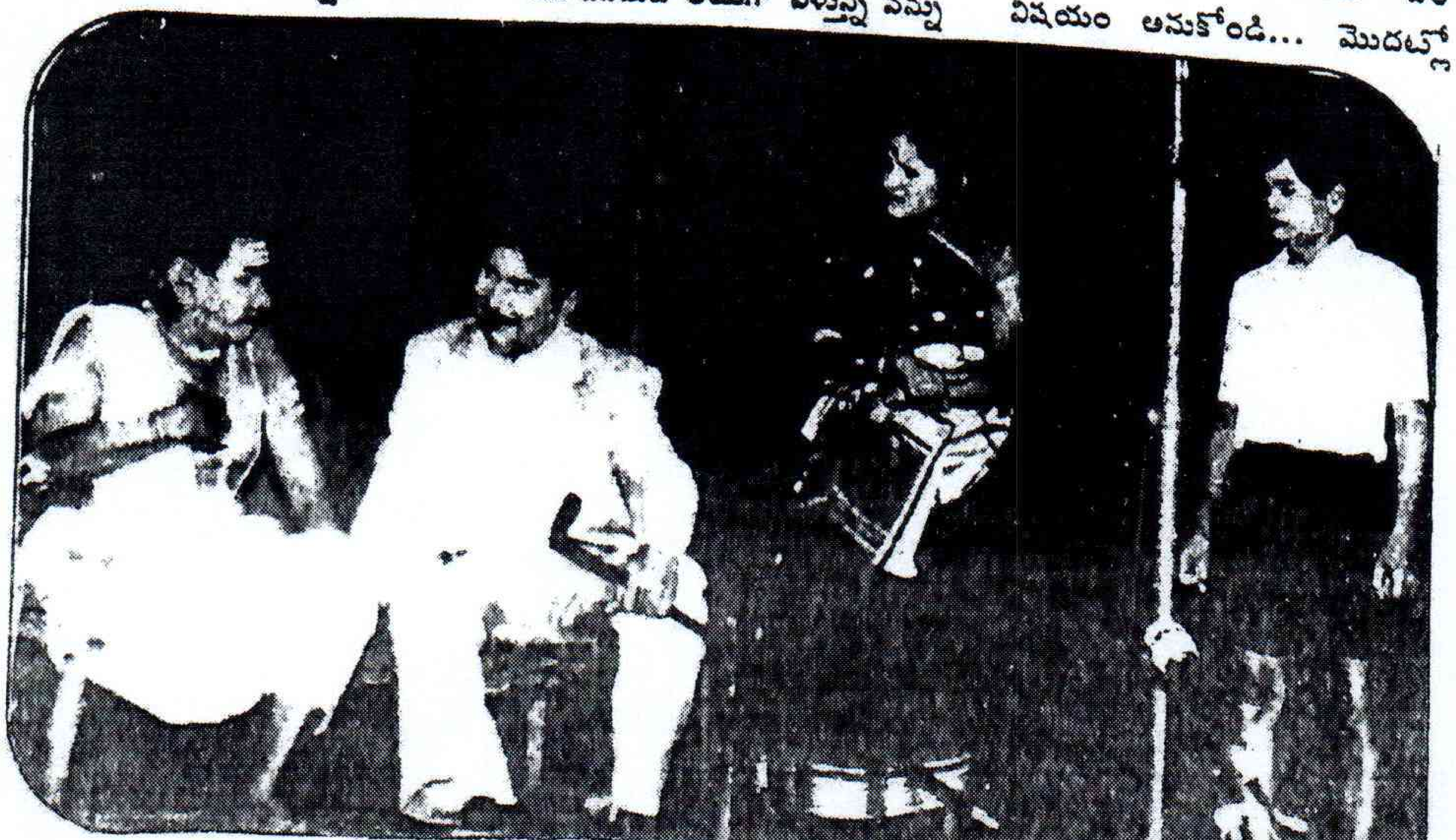

గిరీశం పాత్రలో...

నాటకం అయిపోతుంది.
నాటకంలో సుబ్బి
ఎలావుంటుందో చూపేది, బుచ్చె
నేటి పరిస్థితులకు దర్పా
బుచ్చెమ్మకి మళ్ళీ పెళ్ళి చెయ్యా
పూటకూళ్ళమ్మలా తయారవ
ఇలా నాటకంలోని పాత్రలన్నిం
క్షుణ్ణంగా పరిశీలించి మొద
నాలుగు గంటల్లో నాట
ఆడేవాళ్ళం. దాదాపు నూటయ
రూపాయలు ఖర్చయ్యేవి ఒక్కొ
నాటకం వేయడానికి. శివాజీ గణే
నటించిన ఓ తమిళ నాట
చూసిన తర్వాత లైట్స్ ఆన్,
వేస్తూ సీన్లు మార్చి నాట
త్వరత్వరగా ఆడి రక్తికట్టించ
గలిగాము. అలా ఆడడం
మూడున్నర గంటల్లో నా
వేయగలిగే వాళ్ళం. మొ
నాటకంలోని అయిదు ఆడపా
కూడా మగవాళ్ళే వేసే
అప్పట్లో స్థానం నరసింహారావు
మా నాటకాన్ని చూసి మధుర
పాత్రవేయడానికి ముచ్చట పడ
కొన్ని రోజులు రిహార్సల్స్ కూ
వేసాం. కానీ కొన్ని కారణాల
ఆయన ఆ తర్వాత నాటకంలో వే
వేయలేకపోయాడు'' అనా

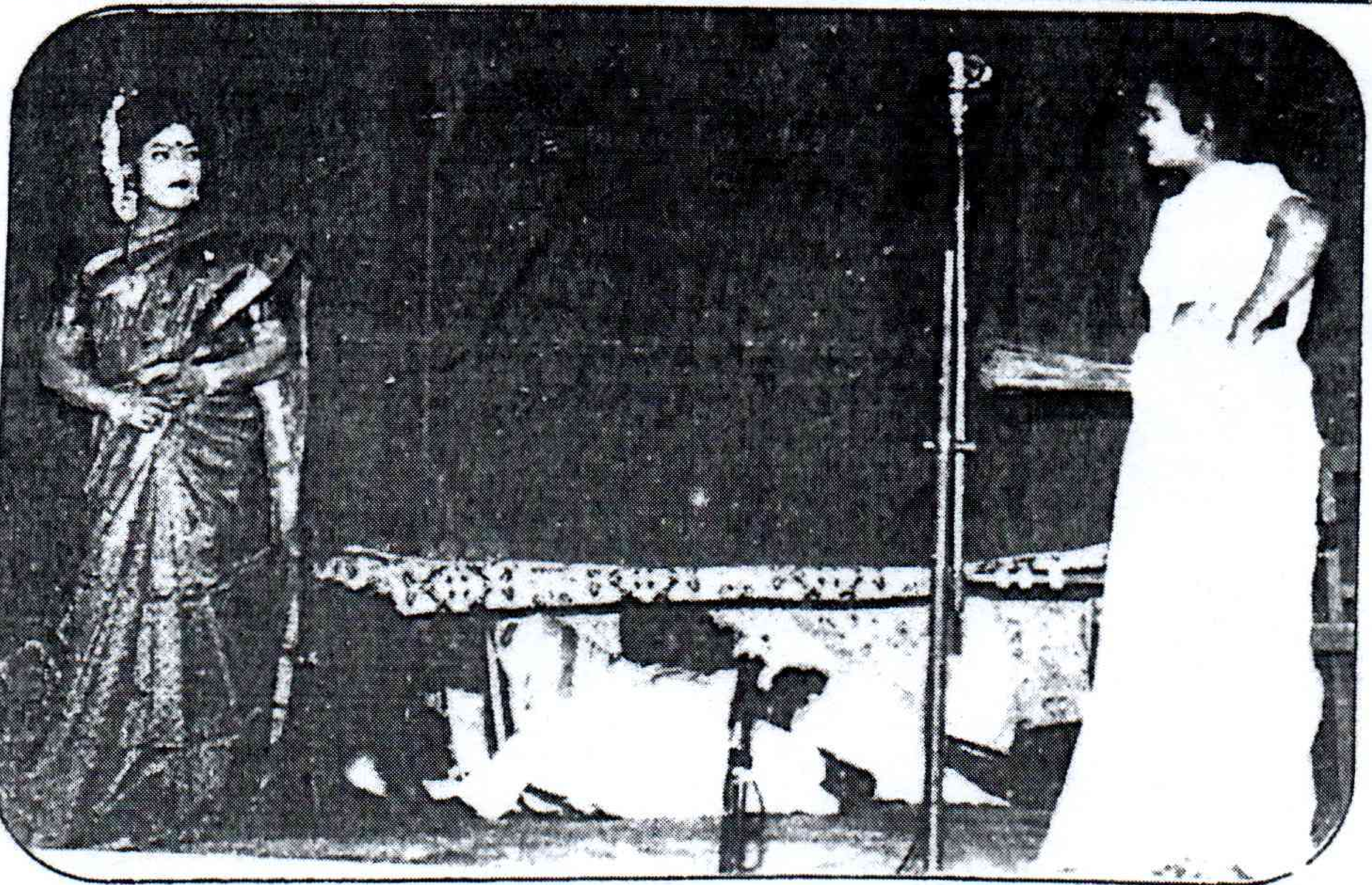

కన్యాశుల్కం నాటక ప్రదర్శనలో...

వేసింది. అప్పారావు పంతులు గారికి మధురవాణి పాత్ర రూపొందించడానికి ఇన్‌స్పిరేషన్ ఇచ్చినామెకుటుంబానికి చెందినదే. అలాగే రమణమూర్తి గారితో (గిరీశం) కలిసి కరటకశాస్త్రిగా జోగారావు గారు, రామప్పంతులుగా జె.వి. సోమయాజులుగారు,

కన్యాశుల్కం నాటకం నూరేళ్ళ పండుగ జరుపుకుంటున్న సందర్భంలో మళ్ళీ విజయనగరంలో ఈ నాటకాన్ని ఆడారు. అందరూ ఆనందించారు. ఆదరించారు. తిరిగి మరో పదిహేను ప్రదర్శనలిచ్చారు రమణమూర్తి బృందం.

1957లో రమణమూర్తిగారి సినీరంగ ప్రవేశం కూడా 'కన్యాశుల్కం' నాటకంలో ఆయన గిరీశం పాత్ర ధరించి సంపాదించిన పేరువల్ల వచ్చిందే!

''పడాల రామారావుగారని విజయనగరంలో వుండేవారు. ఆయనే కన్యాశుల్కం నాటకంలో మొట్టమొదటగా గిరీశం పాత్ర ధరించిన వ్యక్తి. ఆయన్ని నేను చూసాను. అప్పారావుపంతులు గారు నాటకంలో రాసిన పరిసరాంలో సంచరించిన వాళ్ళే. అలాంటి మనుషుల్నే ఆదే ప్రాంతాలలో ఎంతో మందిని చూసిన వాళ్ళే. అందుకని అంత పక్కాగా అందర్నీ ఆకట్టుకునేలా కన్యాశుల్కాన్ని ప్రదర్శించగల్గుతున్నాం. ఈ నాటకంలోని వస్తువు స్టేజ్ మీదనుండి సమాజంలోకి రావాలనేది రచయిత గురజాడ అప్పారావుపంతులుగారి కోరిక'' అంటున్నారు రమణమూర్తిగారు.

—వి. కె. కుమార్ □

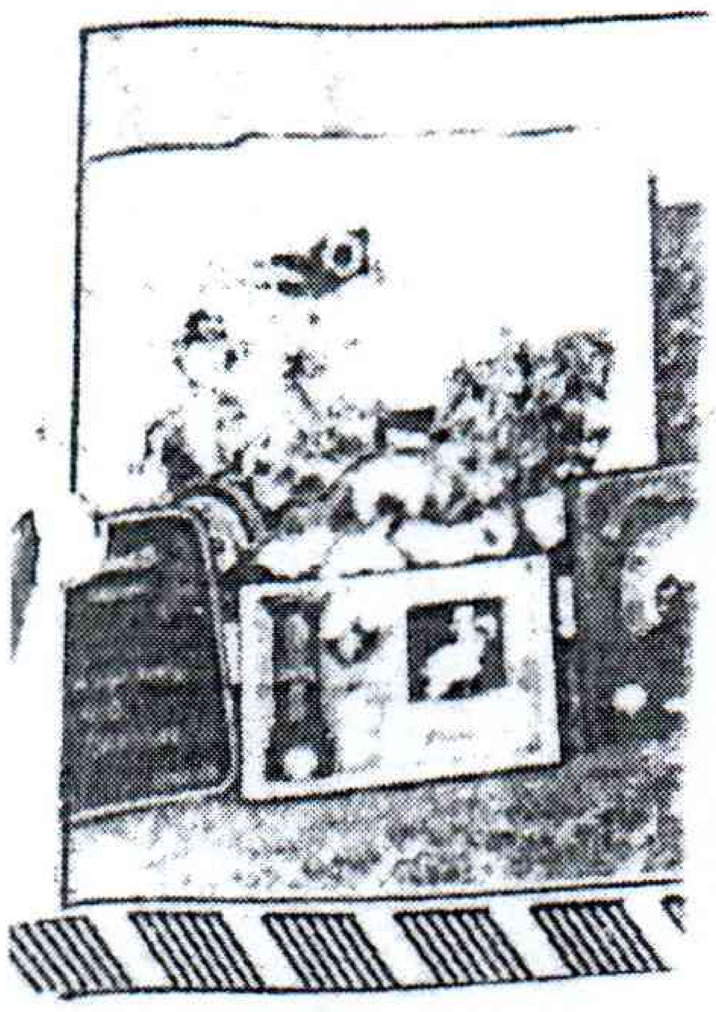

రమణమూర్తిగారు.

మూడవ ప్రదర్శనకే నాటక
ఆడపాత్రల్ని ఆడవాళ్ళ
వేయించారు. సత్తిరాజులనే ఒ
మధురవాణి పాత్రను తయా
వేసాటు ఆవిడ ఆరోగ్యం పూ
పాడైపోయేవరకూ దాదాపు
సంవత్సరాలు ఈ నాటక

వెంకటేశంగా బియ్యేఎస్ రామదాసు ఎన్నో ప్రదర్శనలలో పాల్గొన్నారు. నటరాజ కళాసమితి ఈ నాటకాన్ని దాదాపు 450 ప్రదర్శనలిచ్చిన తర్వాత 84 మొదట్లో అనంతపురంలో వేసిన ప్రదర్శనతో కన్యాశుల్క నాటక ప్రదర్శనకి మంగళం పాడేశారు. మళ్ళీ 90లో

వి. రాజారామ్మోహన్ రావు
భువన ధ్వని
వచ్చేవారం

ఆంధ్రప్రభ

71

ప్రేక్షకులను రంజింపజేసే కన్యాశుల్కం

20/1/1993

సన్నిధానం శాస్త్రి 1993

...శ్రీ, జనవరి 19: ప్రజల జీవద్భా...లో తన అసాధారణ బహుముఖ ప్రజ్ఞాధురీ...త్యానికి ప్రతిబింబంగా నమకాలీన ప్రతి...ంబంగా గురజాడ అప్పారావు పంతులు ...సిన "కన్యాశుల్కం", 'నటసోదరులు' ...నీనటులు జొన్నలగడ్డ వెంకట సోమయా...లు, రమణమూర్తిల ప్రదర్శన ప్రేక్షకజన ...ంజకం కాగలిగింది. అడుగడుగునా మృదు ...న వ్యంగ్యం కలిగి ఆలోచనాత్మకంగా ...ంటూ ధాందనులపై చురకలువేస్తూ ఇటీ ...ు సాగిన నటరాజ కళా నమితి [శ్రీకాకు...ం]వారి కన్యాశుల్కం నాటకం నలుగురినీ ...కట్టుకుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ పేపరుమిల్లు స్టాఫ్ క్లబ్, ...డీస క్లబ్‌ల రజతోత్సవాలలో భాగంగా ఇటీ...ు పేపర్ మిల్ మోడల్ హైస్కూల్ ఆవర...లో ఈ నాటకం ప్రదర్శించారు. పదమూడు ...ంవత్సరాల క్రితం "కన్యాశుల్కం"పై ప్రద...నల రజతోత్సవం పూర్తి చేసుకుని, ఈ ...టకం నూట ఒకటో జయంతిలోమరో నూరే... నిత్యనూతనత్వం కోరుతూ జరిగిన ఈ ...దర్శనలోని ప్రతిపాత్రధారీ కూడా అభి...ందించబడ్డారు.

...చలనచిత్రాలలో ఎక్కువగా నటించినప్ప...! కన్యాశుల్కంలోని గిరీశం పాత్రలోనే శ్రీ ...ి. రమణమూర్తి తన నట విశ్వరూపం ...పించారు. సినీనటులు జె.వి. సోమయా...లు రామప్పపంతులు పాత్రలో సహ...గానే మెప్పుపొందారు.

...ంలోని సంభాషణలు చాలా సోమయాజుల కాంబినేషన్‌లో గిరీశం- రామప్పపంతుల సంభాషణలు మళ్ళీ మళ్ళీ వినాలనిపించే విధంగానే వున్నాయి. ఐదు అంకాలుగా వున్న కన్యాశుల్కం నాటకం మొత్తం ప్రదర్శనకు 'కాలం' చాలా కావాల్సినందున నటరాజ కళానమితి నాటకంలోని షీడయు సౌజన్య రామపంతులు పాత్ర తీసివేసినప్పటికీ లోటుగా ఏమీకనపడలేదు. డామిట్ కథ అడ్డం తిరిగింది. అనే డైలాగు అసలు వినిపించనేలేదు మరి.

సుమారుగా నలభై సంవత్సరాల నుండి ఈ నాటకంలో నటించే ముఖ్యపాత్రధారులు ఇప్పటికీ నాటకరంగం కోసం అంకితమవడంతో 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనకు లభిస్తున్న ఆదరణ అంతా ఇంతా కాదనే చెప్పాలి. విజయనగరంలో ఆ మధ్య తొమ్మిది గంటలపాటు ప్రదర్శించిన కన్యాశుల్కం ప్రదర్శనతో పోలిస్తే రమారమి నాలుగు గంటలలోపు పూర్తి అయిన సోమయాజులు బృందం ప్రదర్శనే ఆకట్టుకుందని ఓ నటుడు వ్యాఖ్యానించాడు.

మధురవాణి పాత్రలో శ్రీమతి ఆలపాటి లక్ష్మి [విశాఖపట్టణం] తనదైన ఒక వరవడి సృష్టించిందని చెప్పక తప్పదు. వరిష్టానప్ప వ్యాఖ్యానాలు చేసేటప్పుడు ఆమె ముఖవదనం ప్రత్యేకతగానే వుంది. మందహాసం తీరు "మధురవాణి"కి అతికినట్లే కనపడింది. గతంలో నటరాజ కళానమితిలో మధురవాణి పాత్రను పోషించిన అయితం విజయలక్ష్మి తరువాత ఆమె స్థానాన్ని శ్రీమతి ...

'బుచ్చమ్మ' పాత్రధారి శ్రీమతి శివజ్యోతి తన అమాయకత్వంతో మెప్పించింది. ప్రేమానురాగాన్ని పోపోయిజన్‌లో గిరీశం ఎక్కించినప్పుడు, ఆమె మెట్టుమెట్టు ఎక్కుతున్న విధంగా క్రమేపీ దగ్గర పడం, ఒక్కసారిగా తాను వితంతువని గుర్తెరిగి బెంబేలుతో వెనుకడుగు వేయడం, నమర్థత నటనకు సాక్ష్యమే!

'ముగ్ధపలి' శ్రీమతి శివజ్యోతి నటన, మమకారం వ్యక్తంచేసిన విధానంతో బుచ్చెమ్మ పాత్రకు న్యాయం జరిగింది. గిరీశం శిష్యునిగా వెంకటేశం పాత్ర పోషించిన రాష్ట్ర విద్యుత్‌బోర్డు ఉద్యోగి శ్రీ బి.ఎ.ఎస్. రామదాసు[హైదరాబాద్] స్వరూపమే వెంకటేశం పాత్రకు ప్రాణమనిపించింది.

జె.వి.రమణమూర్తి, జె.వి.సోమయాజులతో పాటు నాలుగు దశాబ్దాల నుండీ కన్యాశుల్కంలో శ్రీ రామదాసు నటిస్తూనే వున్నారు. ఇంగ్లీషుభాషను ధారాళంగా మాట్లాడుతున్నట్లు నోటికొచ్చిన విధంగా మాట్లాడుతూ రామదాసు నవ్వించారు. ఇంగ్లీషు సంభాషణలలో గిరీశం పాత్రధారి రమణమూర్తి ఎంతగా నవ్వించారో నటనలో అంతగానూ రామదాసు నవ్వించారు.

అగ్నిహోత్రావధాన్లుగా శ్రీ కె.ఎస్.[విశాఖ] వెంకమ్మగా శ్రీమతి హైమవతి పోటాపోటీగానే నటించారు. 'వైదికవాచకం' వీరిరువురు వినసొంపుగా వినిపించారనే చెప్పాలి. "ఏమిషి" "ఏమిషి" పదం పలికినతీరు ఆకట్టుకుంది.

కరటక శాస్త్రిగా శ్రీ కె.పద్మనాభాచారి [విశాఖపట్టణం] లుబ్ధావధాన్లుగా శ్రీ ఎస్.వి. నూ... [విశాఖపట్టణం] సిదాంతిగా ఎస్.కామేశ్వరరావు, హెడ్ కానిస్టేబుల్‌గా కె.వి.శివరామకృష్ణ నౌకరుగా ఎస్.వి.చలపతి 'రావు నటన ఆకట్టుకుంది.

మహేశంగా నటించిన వి.శ్రీధర్‌కి నాటకరంగంలో భవిష్యత్ వుందని అతని నటన రుజువు చేసింది.

ఇక పూట కూళ్ళమ్మ వేషధారి అయిన ఎన్.మోహనరావు కరకుదనం ప్రదర్శనలో రాటుదేలినట్లుంది. మధురవాణిఇంట మంచం క్రింద రహస్యంగావున్న గిరీశం, రామప్పపంతులవల్ల ఆమె చూపిన కరకుదనం మాటలోనూ. హావభావంలోనూ కూడా ప్రత్యేకతగానే కనపడింది.

ముందుగా చెప్పవలసిన రామప్పపంతులు పాత్ర జె.వి. సోమయాజులు గురించి వివరన చెప్పడం అంటే ఆయన నటనలో పేరు పెట్టే అంశమే లేదు. మధురవాణి పద్దండంబాలు పలికి తీరా గిరీశం వచ్చే' నమయంలో మంచం కిందదూరినప్పుడు సోమయాజులు సంభాషణ పరిస్థితి మారినప్పటి యాటును స్పష్టం చేసింది.

వయస్సెక్కువగా కనపడినా, సరస శృంగార విషయంలో వయసు తగ్గిన యువకునివలె సోమయాజులు నటించారు.

ఈ కన్యాశుల్కం నాటకానికి తక్కువ వ్యవధిలో రాజమండ్రికి చెందిన చిట్టిబాబు బృందం సంగీతం సమకూర్చింది. కాగా శ్రీ కె.చిరంజీవి[ఆహార్యం] రాజు [తబలా] భరణి[మేకప్], ఎల్. భూషణ్ జయ [రంగాలకరణ] నాటక ప్రదర్శనలో భాగస్వామ్యం అయ్యారు. శ్రీ ఎస్.ప్రభాకరరావు నిర్వహణలో ప్రదర్శన జరిగింది.

గిరీశం ఈజ్ సెంచరీ ఓల్డ్!

ఏం వాయ్ మైడియర్ వెంకటేశం మొహం వేళ్లాడేశావ్! ఇలా కావర్సు కోసం తిరిగేకంటే మీ ఫాదర్ కో మాట చెప్పేసి అనకాపిల్లి పక్కన లంకలపాలెంలో ఓ డెంటల్ కాలేజీ పెట్టీకూడదూ? నేనూ పక్కనే ఉంటా కానీ, గిరీశం ది గ్రేట్ పాత్రిగా రికామీగా తిరుగుతున్నా డనుకొని ఏడ్చిపోతారు జనం. సో, ఉండ్రాజవరంలో ఓ మెడికల్ కాలేజీ పెట్టడానికి బుచ్చెమ్మొదిన కంతా పోషించే ఉందా ననుకో! ఏం ఫరవాలేదోయ్! పవర్లో ఉన్న వాళ్లందరూ మన ఇష్యూలే! లెట్సజ్ ప్రొసీడ్!

మహాకవి

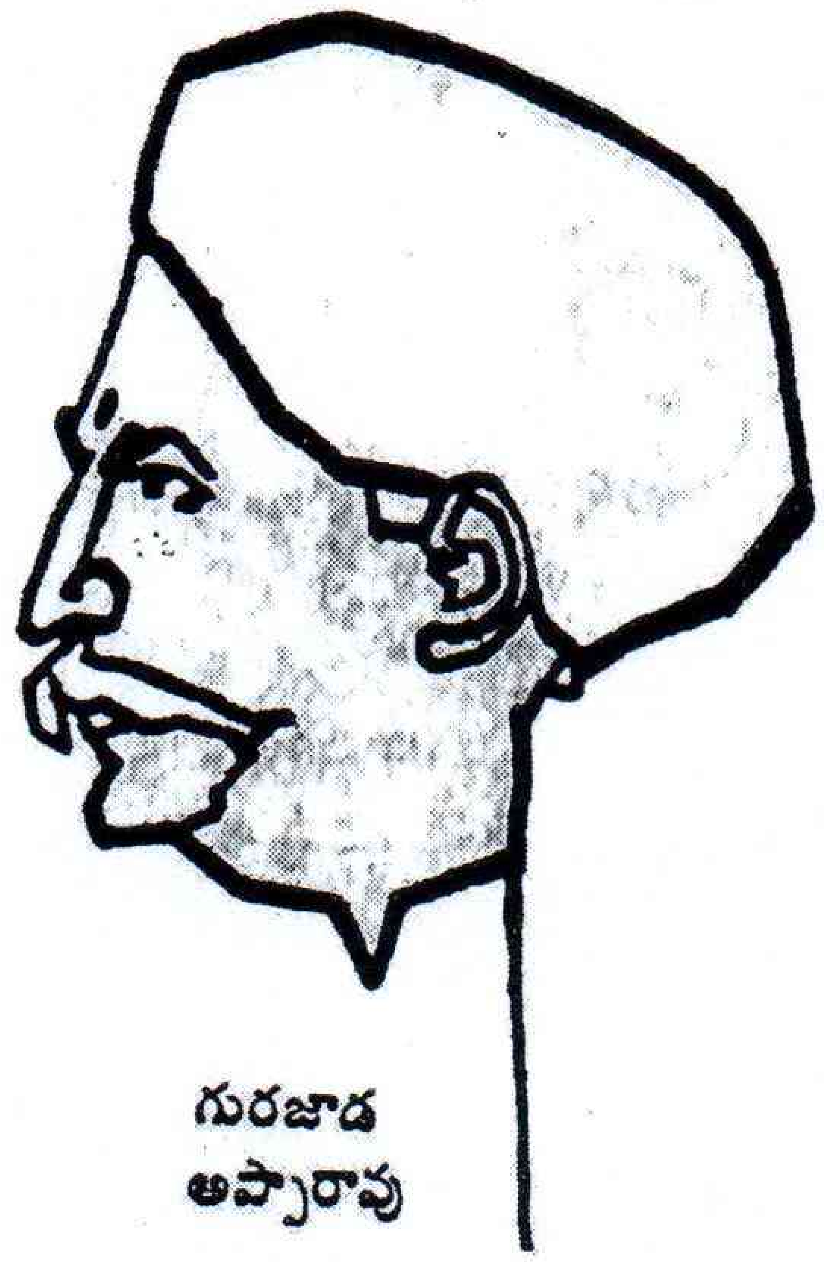

గురజాడ
అప్పారావు

గుత్తు నాయని జాతి ముత్యాల్
గుచ్చినాడే మేలి నరముల
ఇత్తునాయని తెలుగు తల్లికి
ఇచ్చినాడే భక్తితో!

నవ వసంతము నవ్య వనరమ
మాని కొమ్మల కొమ్మ చివురులు
పాట పాడెడి వరభృతంబును
ఎవ్వ రావుదురో?

పొడుపుమల వయి రంగవల్లిక
మింటి నడుమ ప్రచండ తేజము
నంజ మబ్బుల పైని కెంపులు
చూడకుంటిరిగా!

- - - - - - - - - -
- - - - - - - - - -
- - - - - - - - - -

యుగ యుగంబుల నుండి మ్రోగెడు
విశ్వ గాన వియ త్తరంగిణి
భంగముల నుప్పొంగు నాతని
గీత శీకరముల్!

పాట పాడిన వరభృతంబును
మూగవోయిన ముద్దు కోయిల
చిన్ని పికములు వింత పాటల
పిలుచుచు న్నవియా!

కృష్ణశాస్త్రి

అక్షరం

సోమవారం, డిసెంబర్ 28, 1992 — ఆంధ్రభూమి

సుమారు వంద సంవత్సరాల
నాటి ఆచార వ్యవహారాలు , సాంఘిక
పరిస్థితి దృష్టిలో నుంచుకుని వ్యావహారిక
భాషలో గురజాడవారు 'కన్యాశుల్కం'
రచించారు. ఆనాటి పరిస్థితి బాగుగా
అవగాహన చేసుకుంటేనేగానీ నేడు ఈ
నాటకం అర్థం కాదు. కన్యాశుల్క నాటక
ప్రభావం వలన ఆడపిల్లలను అమ్ముకునే
దుస్థితి (ఈ ఆచారం ఆనాడు కేవలం
బ్రాహ్మణులలో ఒక శాఖవారిలోనే ఉండే
ది) తొలగిందనుకోవడం పట్టేది. కాలాను
గుణంగా వచ్చే ఆర్థిక, సాంఘిక మార్పుల
యొక్క బలమైన ప్రభావంవలన కొన్ని
ఆచారాలు మరుగైపోతాయి. నేటి వరక
ట్నం కూడా నాటకాలవలన తదితర
రచనలవలన సమసిపోతుందనుకోవడం

ఈ నాటకంలోగల కొన్ని క్లిష్టమైన
పదములు పరిశీలించి సాధ్యమైనంత వివర
ణ ఇచ్చుటయే ఈ రచన ఉద్దేశము.

ఒకటవ అంకము

సానివాళ్ళకి కర్ణపిశాచి వుంటుంది
కాబోలు అంటాడు గిరీశం. కర్ణపిశాచి
అంటే ఇతరుల మనోభావాలు మన చెవికి
వినబడటం అన్నమాట. ఒకానొక మంత్ర

నా జాగ్రత్త చేశారా అంటాడు. అంటే
దాని అర్థం ఇక ఆ సొమ్ముకు నీళ్ళు
వదులుకోవడమని అర్థం. కొన్ని సమయా
ల్లో దానాలు చేసేటప్పుడు నువ్వులు,
నీళ్ళు ఉపయోగిస్తారు.

రెండవ అంకము

అగ్నిహోత్రావధాన్లుతో గిరీశం వెంక
టేశం చదువును గురించి అన్న మాటల

వేషధారులయిన పురుషులు ఉపయోగిం
చే విగ్ వంటిది.

మూడవ అంకము

'ఏకావిర సుందరీవాదరణ' అంటే
అనేకమంది సామాన్య స్త్రీల పొత్తుకంటే
సౌందర్యవతియైన ఒక స్త్రీ చాలునని
అర్థం.

"మంత్రం అంటే నియ్యోగ ప్రభు
వుదే మంత్రం" అంటాడు కరకటకశా
స్త్రి. ఆ మాటలు బాగుగా అర్థం చేసుకో
వాలంటే నాటి నియోగులకు గల సాంఘి
క హోదా బాగుగా అర్థం చేసుకోవాలం
టే వాటి నియోగులకు గల సాంఘికహో
దా బాగుగా అవగాహన చేసుకోవాలి. ఆ
రోజులలో వారు గ్రామస్థాయి నుండి
పలు రాజాస్థానముల వరకు అనేక పదవు
లు నిర్వహించేవారు. ఇయ్యా ఇప్పింపగల
సమర్థులు.

'మేజువాణి' అనేమాట ఈ అంకం
లో వస్తుంది. అనగా భోగం మేళం అని
అర్థం. ఈనాటి వారికి మేజువాణీని
గురించి తెలియదు. ఈ మేళమునకు ఒక
నాయకురాలుంటుంది. వయొలిన్, మృద
ంగ సహకారాలతో జావళీలు మొదలగున
వి సంప్రదాయ దుస్తులు ధరించి నృత్యం
తో పాడుతూ అభినయించేవారు. ఆరో

కన్యాశుల్కము—కిష పగు

...వేషధారులయిన పురుషులు ఉపయోగిం చే విగ్ వంటిది.

మూడవ అంకము

'ఏకావీర సుందరీవాదరణ' అంటే అనేకమంది సామాన్య స్త్రీల పొత్తుకంటే సౌందర్యవతియైన ఒక స్త్రీ చాలునని అర్థం.

"మంత్రం అంటే నియ్యోగ ప్రభువుదే మంత్రం" అంటాడు కరకటకశాస్త్రి. ఆ మాటలు బాగుగా అర్థం చేసుకోవాలంటే నాటి నియోగులకు గల సాంఘిక హోదా బాగుగా అర్థం చేసుకోవాలంటే వాటి నియోగులకు గల సాంఘికహోదా బాగుగా అవగాహన చేసుకోవాలి. ఆ రోజులలో వారు గ్రామస్థాయి నుండి పలు రాజాస్థానముల వరకు అనేక పదవులు నిర్వహించేవారు. ఇయ్యా ఇప్పింపగల సమర్థులు.

'మేజువాణి' అనేమాట ఈ అంకంలో వస్తుంది. అనగా భోగం మేళం అని అర్థం. ఈనాటి వారికి మేజువాణీని గురించి తెలియదు. ఈ మేళమునకు ఒక నాయకురాలుంటుంది. వయొలిన్, మృదంగ సహకారాలతో జావళీలు మొదలగునవి సంప్రదాయ దుస్తులు ధరించి నృత్యంతో పాడుతూ అభినయించేవారు. ఆరో

...ణి ఘుక్త్ర పోలిశెట్టి, సిద్ధాంతి, మధురవాణి ఆడిన బెస్తాట (పేకాటలో ఒక రకము). ఈ అంకంలో బాగుగా వర్ణింపబడినది. ఇది ఒక రకంగా క్రికెట్ వంటిది. ఆట ఆడే పద్ధతి తెలుస్తేగానీ అర్థం కాదు. (క్రికెట్ తెలియనివారికి బంతి ...ం, పరుగుపెట్టడం తప్ప ఏమీ తెలియదు. నేడు ఈ ఆట పూర్తిగా మరుగున పడిపోయినది. బెస్తు, గుదెలు, ఛేతి..., లాంతర్‌శావు, ఒకటవబెస్తు, రెండ... బెస్తు... మొదలయిన మాటలకు వివరణ వ్రాసినా అర్థంకావు.

...ముక్కలు పంచేటప్పుడు తనకు వచ్చిన ముక్కలు చూచుకుని సిద్ధాంతి 'మృతి...వమే' అంటాడు. అంటే పనికి మాలిన ముక్కలు వచ్చాయని అర్థం. రసలింగమంటే పాదరసానికి లింగాకృతి కల్పించుట. ఇది ఎంతో కష్టము. యోగులకు, సాధకులకు మాత్రమే సాధ్యమయినది. ...లింగార్చన ఎంతో శ్రేష్టము.

ఆకుచిట్టెడ వెంట తరుముతూంది త్వరగా తలుపుతియ్యి అంటాడు రామప్పంతులు మధురవాణితో. (మీనాక్షి తరుముకు ...చ్చినప్పుడు)

అది పట్టేదని మధురవాణి గ్రహించి తలుపు తీయకుండానే వేరాకోళం చేస్తుంది. 'ఆకుచిట్టెడ' అంటే చిన్నరకం

రిచర్డ్ బహుశ ఆంగ్లకవి కావచ్చు. పద్యంలోనో, గద్యంలోనో పేషెన్స్‌యొక్క గొప్పతనం చెప్పి యుండవచ్చు. వెంకటేశానికి గిరీశం పుస్తకాలపట్టే చెబుతూ 'మరొక్కటి రాయి' అని, దాని పేరు 'కుప్పుస్వామి అయ్యర్స్ మెడ డిపికల్టు' అన్నాడు. మెడ ఈజీలు ఉంటాయికానీ మెడ డిపికల్టు ఏమిటి? బహుశా ఇది గిరీశం సొరకాయ కోత కావచ్చు.

నైజాం పాదుషావారి వద్ద 'మునాయిర్' ఉద్యోగం చేస్తానంటాడు గిరీశం. ఈ 'మునాయిర్' అంటే ఉర్దూ పండితుల నడిగి తెలుసుకోవాలి.

'ఘటయ భుజబంధనం రచయదర ఖండనం య్యేవా భరలినుఖ జాలం' అను శృంగార సంబంధ శబ్దములు గీతగోవిందం వంటి గ్రంథములోనివి కావచ్చు.

'భాష్యం అయ్యంగార్' అను ఆయన దేనిలో ప్రసిద్ధుడో తెలుసుకోవాలి.

కం:

నదమా పాక్కలి జాంబూ
నదమా మైచాయ కోకనదరూ పదమా
పదమా జడనడుము పియల్
పదమా నూగారు గూఢపదము చెలికిన్

అను పద్యము సామాన్యుల కర్థంకాదు. క్రింద కంద పద్యమునకు పూరణమూ కావాలి.

నియ్యోగిలేని చావడి
అయ్యయ్యో వట్టిరోత అది యెట్లన్నాన్

పూజారి రామప్పంతులుతో అన్న సంకేత అక్షరములకు అర్థం తెలియుటలేదు. (వైసబుపె)

"తకిషీర్ మాఫ్ చేస్తే" అంటే కోర్టులో నేడు ఉపయోగించే యువరానర్ వంటిది కాబోలు.

"ఇదంతా గ్రాండప్పి ఆఫ్ బేడెన్" అంటే అర్థం తెలియడంలేదు.

నాటకంలో వాడిన వేమన పద్యాలు శిష్యుని తత్వాలు సులభ గ్రాహ్యం కావు.

వకీలు సౌజన్యరావు పంతులుగారి ద్వారా అప్పారావుగారు తన భావాలు ఈ నాటకంలో వ్యక్తం చేశారనడంలో సందేహం లేదు. ఈ నాటకంలో వ్యక్తం చేశారనడంలో సందేహం లేదు. ఈ నాటకం నేటి తరమువారు బాగుగా అవగాహన చేసుకొనుటకు ఇంకను ఎంతయినా వివరణ అవసరమున్నది.

—వేదుల సత్యనారాయణ

...ము—క్లిష్టపదపరిశీలన

...జులలో ధనవంతులు, ఒకమాదిరి మధ్యతరగతి వారి ఇండ్లలో వివాహాలకు తప్పనిసరిగా మేజువాణీ ఉండేది.

'ఆసిరిగాడు' అంటే పాలేరు.

నాల్గవ అంకము

ఈ నాటకంలో 'కంటె' అనే బంగారు ఆభరణానికి ఎంతో ముఖ్యపాత్ర ఉంది. ఇంచుమించు నలభై, ఏభైఏళ్ళ క్రితంవరకు ఈ ఆభరణానిన వాడేవారు. గోదావరి జిల్లాల్లో దీనిని 'కంఠె' అంటారు. గుండ్రంగా రింగు మాదిరిగా ఉండే ఆభరణం. మెడలో వేసుకునేది. 'శతాంధాః కూప ప్రవిశంతి' అంటే అందరూ తెలివిమాలిన వాళ్ళని చెప్పడం. 'చమకం'

చిరుతపులి జాతిలోనిది కావచ్చును.

6వ అంకము

'చహేరా' అంటే నేడు మనం వాడే చిరునామా లేక ఎడ్రసు వంటిది. 'దుకాణదారుడు' అంటే సారాకొట్టు యజమాని తిరస్కరణీ విద్య అంటే ఇతరులకు కనబడకుండా సంచరించుట. ఇది యొక సిద్ధి.

'మృచ్ఛకటికం' అంటే గొప్ప సంస్కృత నాటకము. అందులో వసంతసేన అను వేశ్య ప్రేమలో పడుతుంది.

అవగాహన చేసుకొనుటకు కష్టమైన ఇంకను కొన్ని విషయములు పరిశీలిద్దాం.

పూర్...ర్డ్ పేషన్సు వుంటేగానీ ...గిరీశం. ఈ

పి పాలిశెట్ట, సిద్ధాంతి, మధురవా
సిన బెస్తాట (పేకాటలో ఒక
ఈ అంకంలో బాగుగా వర్ణింప
ఇది ఒక రకంగా క్రికెట్
ఆట ఆడే పద్ధతి తెలుస్తేగాని
ము. క్రికెట్ తెలియనివారికి బం
కం, పరుగుపెట్టడం తప్ప ఏమీ
. నేడు ఈ ఆట పూర్తిగా
పడిపోయినది. బెస్తు, గుదెలు,
లాంతర్‌శావు, ఒకటవబెస్తు,
బెస్టు... మొదలయిన మాటలకు
వాసినా అర్థంకావు.
ముక్కలు పంచేటప్పుడు తనకు
ముక్కలు చూచుకుని సిద్ధాంతి
వమే' అంటాడు. అంటే వనికి
ముక్కలు వచ్చాయని అర్థం.
ంటే పాదరసానికి లింగాకృతి
. ఇది ఎంతో కష్టము. యోగు
కులకు మాత్రమే సాధ్యమయి
లింగార్చన ఎంతో శ్రేష్టము.
ట్టెడ వెంట తరుముతూంది
బుపుతియ్యి అంటాడు రామప్ప
ధురవాణితో. (మీనాక్షి తరు
నప్పుడు)
ట్టెదని మధురవాణి గ్రహించి
యకుండానే వేళాకోళం చేస్తుం
చిట్టెడ' అంటే చిన్నరకం

...శీలన

జాతిలోనిది కావచ్చును.

6వ అంకము

' అంటే నేడు మనం వాడే
శేక ఎ్రడను వంటిది.
కుడు' అంటే సారాకొట్టు
తిరస్కరణీ విద్య అంటే
కనబడకుండా సంచరించుట.
సిద్ధి.
టికం' అంటే గొప్ప సంస్క
ము. అందులో వసంతసేన
ప్రేమలో పడుతుంది.
న చేసుకొనుటకు కష్టమైన
విషయాలు పరిశీలిద్దాం.
ర్డ్ పేషన్సు వుంటేగాని
అంటాడు గిరీశం. ఈ

రిచర్డ్ బహుశ ఆంగ్లకవి కావచ్చు. పద్యం లోనో, గద్యంలోనో పేషెన్స్‌యొక్క గొప్పతనం చెప్పి యుండవచ్చు. వెంకటే శానికి గిరీశం పుస్తకాలవట్టే చెబుతూ 'మరొక్కటి రాయి' అని, దాని పేరు 'కుప్పుస్వామి అయ్యర్స్ మెడ డిపికట్లు' అన్నాడు. మెడ ఈజీలు ఉంటాయికానీ మెడ డిపికట్లు ఏమిటి? బహుశా ఇది గిరీశం సొరకాయ కోత కావచ్చు.

నైజావ్ పాదుషావారి వద్ద 'ముసాయిర్' ఉద్యోగం చేస్తానంటాడు గిరీశం. ఈ 'ముసాయిర్' అంటే ఉర్దూ పండితుల నడిగి తెలుసుకోవాలి.

'ఘటయ భుజబంధనం రచయదర ఖండనం య్యేవా భరతిసుఖ జాలం' అను శృంగార సంబంధ శబ్దములు గీతగోవిందం వంటి గ్రంథములోనివి కావచ్చు.

'భాష్యం అయ్యంగార్' అను ఆయన దేనిలో ప్రసిద్ధుడో తెలుసుకోవాలి.

కం:

నదమా పాక్కిలి జాంబూ
నదమా మైచాయ కోకనదరూ పదమా
పదమా జడనడుము వియత్
పదమా నూగారు గూఢపదము చెలికిన్

అను పద్యము సామాన్యుల కర్థంకాదు. క్రింద కంద పద్యమునకు పూరణమూ కావాలి.

నియ్యోగిలేని చావడి
అయ్యయ్యో వట్టిరోత అది యెట్లన్నాన్

పూజారి రామప్పంతులుతో అన్న సంకేత అక్షరములకు అర్థం తెలియుటలేదు. (వైనబుపె)

"తకిషీర్ మాఫ్ చేస్తే" అంటే కోర్టులో నేడు ఉపయోగించే యువరానర్ వంటిది కాబోలు.

"ఇదంతా గ్రాండచ్చీ ఆఫ్ బేడన్" అంటే అర్థం తెలియడంలేదు.

నాటకంలో వాడిన వేమన పద్యాలు శిష్యుని తత్వాలు సులభ గ్రాహ్యం కావు.

వకీలు సౌజన్యరావు పంతులుగారి ద్వారా అప్పారావుగారు తన భావాలు ఈ నాటకంలో వ్యక్తం చేశారనడంలో సందేహం లేదు. ఈ నాటకంలో వ్యక్తం చేశారనడంలో సందేహం లేదు. ఈ నాటకం నేటి తరమువారు బాగుగా అవగాహన చేసుకొనుటకు ఇంకను ఎంతయినా వివరణ అవసరమున్నది.

—వేదుల సత్యనారాయణ

నేనే...!

పాటలమ్ముకుని బతికేటోన్ని!
ఓ పాట కొనుక్కోండి బావూ!
నా పాటల్లో అచ్చరాలుండవ్!
అచ్చరాలు నిప్పుచ్చరాలై నడిసెల్లిపోతై!
లాఠీలాంటోడు డొక్కల్లో తంతే పాట!
మూగిసెట్టు సాచ్చెంగా యీరులు రాలిపోతే పాట!
ఈరులు యిప్లవమైతే పాట!

యాలంపాట కాదు బావూ! పాడుకో నీకే!
అచ్చరాలు అడివి మడిసి అమ్మల్లా రెచ్చిపొయ్యే పాట!
అచ్చరాలు పిడికిళ్లై పిడుగులు కురిసేపాట!
నా పాట ఎడార్లో సైతం మొలిసే పచ్చటిసెట్టు!
నా గుండె గందపుసెట్టుకి
పాటలు పాముల్లా చుట్టుకుంటై!
మడిసిలో రాచ్చసున్ని మరుపుకి రానీకుండా
అడివిలోసెట్లకి మిగిలిన తూటాగురుతుల్లా
నా పాట మీ గుండెల్లో నాటుకుపోద్ది నాయినా!
నా పాట యాటకుక్క!

తప్పుడు నాయాళ్ల తలలు తెగేదాకా
తుడుం కొడతా మోగతానే ఉంటది!
పాట నా పేనం! పాట నా తల్లి!
పాట నా పిరంగి! పాట నా ఈటె!
పాట నా పేదాల బీడునేలమీద
మొలిసిన నిప్పుపూలసెట్టు!
పాట పాడేటోన్ని యాటాడేవోళ్లకి
నా పాట మందుపాతర!

అమ్మపేమని అమ్మకానికెట్టి
సెల్లి శీలాన్నయినా దోసుకోగల దొరలు మీరు!
అమ్మకోనికి పాట తప్ప
ఒంటిమీన పీలికయినా లేని పేదోన్ని!
నా పాట నీ పక్కలో బాకై కాటేత్తే
నిన్ను నా పాడుకి దిట్టిబొమ్మనుసేసి
తగలెట్టేది నేనే!

—చల్లా రామఫణి

...సాహితీ రంగస్థలంలో ప్ర...

...1/1/1992

కన్యాశుల్క... సుసాధ... విజయనగర...

విశాలాంధ్ర
10-12-1992

సరిగ్గా వంద సంవత్సరాల క్రితం విజయనగరంలో మొట్టమొదటిసారిగా 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శన జరిగినప్పుడు ఆప్రదర్శన తెలుగు నాటకరంగ చరిత్ర లోనే అపూర్వమూ,అత్యంత సాహసోపేతమైన ప్రయోగంగా ప్రశంసలు పొందింది. ఆ తొలి ప్రదర్శన జరిగిన నూరేళ్ల తర్వాత విజయనగరం కళాకారులు తిరిగి 'కన్యాశుల్కం'సంపూర్ణనాటకాన్ని ప్రదర్శించే సాహసం చేశారు.

మహాకవి గురజాడ 77వ వర్థంతి, కన్యాశుల్కం నాటక ప్రదర్శన శత జయంతి సందర్భంగా విజయనగరంలో జరిగిన ఉత్సవాలలో నవంబర్ 30న 'కన్యాశుల్కం' సంపూర్ణ నాటకాన్ని ప్రదర్శించారు. గురజాడ చదువుకొని, అధ్యాపకునిగా పనిచేసిన మహారాజా కళాశాల రంగస్థలంపైనే ఈ ప్రదర్శన జరగడం సందర్భోచితంగా వుంది. గత కొన్నేళ్లుగా 15మంది కళాకారులతో మూడు గంటలనాటకంగా కన్యాశుల్కాన్నిప్రదర్శిస్తున్న విజయనగరం ప్రసాద్ ప్రొడక్షన్స్ వారు గీతా నృత్యకళాశాల సహకారంతో ఈ సంపూర్ణ నాటక ప్రదర్శన చేపట్టారు. 50మంది కళాకారులు, 30 మంది సాంకేతిక సహాయకులతో ప్రదర్శన జరిగింది.

నాటక ప్రారంభానికి ముందు విజయనగరం మహారాజు ఆనందగజపతి, గురజాడ వేదికపైకి వచ్చి కన్యాశుల్కం నాటక రచనకి దారితీసిన పూర్వరంగాన్ని మనకి వివరించారు. కన్యాశుల్కం, బాల్య వివాహాలు వంటి దురాచారాలను రూపుమాపడానికి తాను చేసే ప్రయత్నానికి ప్రజలలో చైతన్యం కల్గించే కృషిలో చేయూత ఇవ్వాల్సిందిగా ఆనందగజపతి అర్థిస్తాడు. ఈ సమస్యపై తాను రచించిన 'కన్యాశుల్కం' నాటకాన్ని చూడవలసిందిగా గురజాడ, మహారాజును ఆహ్వానిస్తాడు. ఈ సీను తర్వాత నాటకం ప్రారంభం అవుతుంది.

నాటకం ప్రథమాంకం ఒకటవ సీనులో గిరీశం తొలి డైలాగ్ "సాయం కాలమైంది"తో ప్రారంభించి, సప్తమాంకం ఆఖరి సీనులోని గిరీశం ఆఖరు డైలాగ్ "డామిట్ కథ అడ్డంగా తిరిగింది" వరకూ మొత్తం ఏడు అంకాలు, ముప్పై అయిదు సీన్లని ఏడున్నర గంట పాటు ప్రదర్శించారు. రాత్రి 8.30కు ప్రారంభమైన ప్రదర్శన మధ్యలో విరామాలు లేకుండా కేవలం లైట్స్ ఆఫ్, ఆన్‌లమీద,'కర్టెన్ల మార్పుతో కొనసాగి తెల్లవారు ఝామున 4 గంటలకు ముగిసింది.

డామిట్ కథ అడ్డంగా తిరిగింది

ఇన్నేళ్లుగా 'కన్యాశుల్కం' మూడు గంటల ప్రదర్శనలను మాత్రమే మనం చూశాం. సంపూర్ణ నాటకం అనగానే అసలు కన్యాశుల్కం నాటకం ప్రదర్శన యోగ్యతల గురించిన మీమాంసలు,విమర్శలు మనకు గుర్తొస్తాయి. ఇంత సుదీర్ఘమైన ప్రదర్శనను 'ఓపికకు మారుపేరుబడ్డ ఏ గ్రామీణులో మాత్రమే చూడగలరని' సర్ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి అన్నారు. పద్య నాటకాలు, యక్షగానాలకి అలవాటుపడ్డ ఆ రోజుల్లోనే కన్యాశుల్కం ప్రదర్శనకు ప్రేక్షకులు ఉంటారా అని అనుమానం ఉంటే, కాలంతో పరుగులు తీస్తూ, టీవి, స్టార్ టీవీ మోజులో జనం పరుగులు తీస్తున్న ఈ కాలంలో అసలు ఈ నాటకం చూడ్డానికి ఎందరు వస్తారనేది పెద్ద ప్రశ్నగా తయారయ్యింది. దానికి తోడు నిర్వాహకులు పదే, పదే ఇది తొమ్మిది గంటల నాటకం అని ప్రకటిస్తూ ప్రేక్షకుల గుండెల్లో రాయి పడేశారు. ఇక నాటకం ముందు జరిగిన సభలో ప్రసంగించిన సినారె, మల్లెమాల, అక్కినేని, పి.వి.రంగారావు సైతం ఇన్ని గంటలు ఓపికగా ఎవరూ చూడలేరని, తాము చూసినా,చూడకపోయినా, ప్రేక్షకులు మాత్రం చివరికంటా చూడాల్సిందిగా వారు బెదిరింపు సలహాలు ఇచ్చారు. దీనంతటి పర్యవసానంగా ఈ నాటకాన్ని సంపూర్ణంగా చూడలేరనే వాతావరణం ఏర్పడిపోయింది. అయితే డామిట్ కథ అడ్డంగా తిరిగింది. అందరి అంచనాలు తల్లక్రిందులయ్యాయి. నాటకం ఆద్యంతం ప్రేక్షకులెవరూ కదలలేదు.నాటకం అడుగడుగునా ప్రేక్షకుల హర్షధ్వానాలతో, నవ్వుల పువ్వులతో నడిచింది. ఇంకా చిత్రమైన సంగతి ఏమిటంటే, అతిథులు, ఆహ్వానితులు వరుసలనించి పలువురు (స్త్రీలతో సహా)రాబోయే డైలాగుల్ని ముందుగానే పలకడంవినిపించింది.కన్యాశుల్కం నాటకానికి ప్రదర్శన యోగ్యత వుందని ఈ ప్రదర్శన నిరూపించింది.

కన్యాశుల్కం శతజయంత్యుత్సవాలకు జ్యోతి వెలిగించి ప్రారంభిస్తున్న రాష్ట్ర విద్యాశాఖామంత్రి డా॥ పి.వి.రంగారావు; రవాణామంత్రి శ్రీ పి.సాంబశివరాజు, డా॥ సి.నా.రె., డా॥ అక్కినేని, శ్రీ డి.వై.సంపత్‌కుమార్‌లను ఈ చిత్రంలో చూడవచ్చు

చక్కని టీమ్‌వర్క్

ఏడున్నర గంటపాటు విరామంలేకుండా అత్యంత వేగంగా సాగిన నాటక ప్రదర్శనలో నటీనటులు చక్కని టీమ్‌వర్క్ చూపించారు. నటీనటుల సంఖ్య ఎక్కువ, సీన్ల సంఖ్య ఎక్కువ, సుదీర్ఘ సంభాషణలు వున్నా ఎక్కడా తొట్రుపాటు లేకుండా నాటకం సాఫీగా, సూటిగా నడిపించేందుకు నటీనటులు యత్నించారు. ఎక్కడా విసుగుకాని, విరక్తిగాని కలుగకుండా ఎంతో ఉత్కంఠతో ప్రదర్శన కొనసాగింది.

ప్రథమ, ద్వితీయాంకాలలో సమస్యను ప్రతిపాదించడం,తృతీయాంకంలో లుబ్ధావధానులవివాహం పూర్తికావడం, చతుర్థాంకంలో జరిగిపోయిన పెళ్లి రగడగా మారడం, షష్ఠమాంకంలో జరగాల్సిన పెళ్లి ఆగిపోవడంతో వ్యవహారం కోర్టులకుపోవడం, సప్తమాంకంలో సమస్యలకు పరిష్కారం కోసం చర్చలు జరగడంతో నాటకం ఒక సస్పెన్స్ త్రిల్లర్‌గా రూపొందింది. నాటకం చదివేటప్పుడు కన్పించని ఈ నాటకీయత ప్రదర్శనలో ప్రస్ఫుటంగా కన్పించింది. ప్రతి అంకం, ప్రతి సీను ఎంత జాగ్రత్తగా, నైపుణ్యంతో గురజాడ చిక్కగా పేర్చుకొంటూవచ్చారో నాటక ప్రదర్శన చూస్తే బాగా అర్థమయ్యింది, ఒక వ్యర్థ సంభాషణగాని, అర్థరహితమైన సీనుగాని నాటకంలో మనకు కన్పించవు. మూడు గంటల నాటకంలో కన్పించని కొన్ని సీన్లు ఈ నాటకంలో తొలిసారిగా చూసిన ప్రేక్షకుల ఆనందానికి అవధులులేవు. రామప్పంతులు లేని సమయంలో మధురవాణి పేకాడే సన్నివేశం, రామచంద్రపుర అగ్రహారంలో సారాయిదుకాణం వెనుకతోటలో బైరాగి, మునవాళ్లయ్య,వీరేశ,మునసబు, యోగిని ఉన్న సన్నివేశం వంటివి నాటకానికి పుష్టిని కల్గించాయి.

చిన్న పాత్రలకు న్యాయం

కన్యాశుల్కం నాటకంలో ప్రతి పాత్రకు గురజాడ ఒక ప్రయోజనాన్ని ఆశించారు. అయితే నాటక ప్రదర్శనా సౌలభ్యం కోసం చిన్న పాత్రలను నాటక సమాజాలు విస్మరిస్తూ ఉంటాయి. కాని ఈ ప్రదర్శనలో దర్శకులు, పర్యవేక్షకుడు ఎంతో శ్రద్ధ తీసుకొని చిన్న పాత్రలనన్నింటినీ వేదికపై ప్రవేశపెట్టారు. కొద్దిపాటి సంభాషణలు మాత్రమే వున్న వెంకమ్మ, పాటరామప్పంతులుగారి నౌఖరు, పూజారి గవరయ్య, సిద్ధాంతి, అసిరి, పోలిశెట్టి, హెడ్డు, భుక్త, మునవాళ్లయ్య, వీరేశ, నాయుడు, భీమారావు, కొండిభొట్లు, డిప్టీ కలెక్టర్ వంటి పాత్రలు నాటకానికి తప్పనిసరి. కాని రెండు, మూడు సంభాషణలతో సరిపుచ్చుకొనే పాత్రలు రామప్పంతులు నౌకరు, కాంభొట్లు, పోలీసు జవాను వంటి పాత్రలు మనకు కన్పిస్తాయి. వీరేకాక ఒక్క డైలాగ ... త్రమే వున్న పోస్టు జవాను, లుబ్ధావధానులు పెళ్లి దగ్గర ఒక బ్రాహ్మణుడు, యోగిని, బుచ్చమ్మ ఎక్కినబండి తప్పిపోయిందని చెప్పినవాడు, కలెక్టర్ గుమస్తా, క్లార్క్‌వంటివారు కూడా ఈ నాటకంలో కన్పించారు. అసలు డైలాగులులేని కానిస్టేబులు, కోర్టు బంట్రోతు, బైరాగి వెంట వచ్చిన శూద్రులు నాటకంలో కన్పించడం విశేషం. ఇవికాక దర్శకులు, పర్యవేక్షకుడు పరిశీలించి గురజాడ సూచనమాత్రంగా చెప్పిన కొన్ని పాత్రల్ని కూడా రంగస్థలం మీదకు తెచ్చారు.

ఉదాహరణకు చతుర్థాంకం నాలుగోసీనులో రామప్పంతులు లేకుండానే లుబ్ధావధానులు పెళ్లి జరిగిపోతుంది. పెద్దిపాలెం తొక్కుల్ని పిలవడానికి వెళ్లి వచ్చిన రామప్పంతులు పెళ్లి జరిగిపోయిందని తెల్సి అక్కడ అందరిమీద విందుల్లుపేస్తాడు. చివరికి సిద్ధాంతి

...నాటకాన్ని ...చేసిన ...కళాకారులు

(6)

వచ్చి రామప్పంతుల్ని శాంతింపచేస్తాడు. అప్పుడు 'యెవరయ్యా వంట బ్రాహ్మలు? మా యింటికి ఫలహారాలు వెళ్లాయా' అంటాడు రామప్పంతులు. నాటకంలో ఇక్కడ వంట బ్రాహ్మలు ఉన్నట్లుగా గురజాడ సూచించారుకాని, వారు ఉన్నట్లుగా చెప్పలేదు. కాని ఈ నాటక ప్రదర్శనలో ఒక వంట బ్రాహ్మణుడు వచ్చి రామప్పంతులు ఎదురుగా నిలబడి, ఫలహారాలు వెళ్లాయన్నట్లు తలవూపుతాడు.

అలాగే షష్టమాంకం ఒకటో సీన్‌లో రామచంద్రపురం అగ్రహారంలో చెరువుగట్టున తోటలోకి పెళ్లిబళ్లు వస్తాయి. అగ్నిహోత్రావధానులు "బళ్లు దింపండి. బళ్లు దింపండి. సాయేబూ, యేనుక్కి కావాల్సినంత గడ్డి" అంటాడు. ఇక్కడ సాయేబు వున్నాడని గురజాడ సూచించారు తప్ప, నాటకంలో మనకి కన్పించడు. కాని ఈ ప్రదర్శనలో అగ్నిహోత్రావధానులతోపాటు సాయేబు పాత్రధారి రంగస్థలంపై మనకి కన్పిస్తాడు. నాటకం యథాతథంగా ప్రదర్శించాలన్న ఆశకొద్దీ ఈ పాత్రలన్నీ ప్రవేశపెట్టినట్లు నాటక దర్శకత్వ పర్యవేక్షకులు జి.వి. ప్రసాద్ చెప్పారు. దీనివల్లనే నాటకం ఒక సజీవ దృశ్యకావ్యంగా రూపొందింది.

పెద్దా, చిన్నా పొరపాట్లు

ఎంతో సునిశిత దృష్టితో నాటకాన్ని పరిశీలించిన దర్శకులు, పర్యవేక్షకుడు ప్రదర్శనలో చోటు చేసుకున్న కొన్ని పొరపాట్లను గమనించి ఉండాల్సింది. కన్యాశుల్కంలోని కొన్ని ప్రధాన పాత్రలు ఉత్తరాంధ్ర జిల్లాల బ్రాహ్మణ కుటుంబాల భాషని మాట్లాడతాయి. ఆ భాషకొక యాస వుంటుంది. దురదృష్టవశాత్తు ఆయా పాత్రధారులు ఆ యాసను పట్టించుకొన్నట్లు లేదు. అలాగే గురజాడ వాడిన భాషలోని సాహితీ సుగంధాన్ని నటీనటులు పట్టించుకోలేదు. దాంలో ఏ పదం ఎక్కడ విరవాలో, దేన్ని సాగదియ్యాలో, దేన్ని కట్ చెయ్యాలో వారు గమనించకపోవడంతో గురజాడ భాష చిత్రహింసలకు గురయ్యింది. పోతే ప్రదర్శనలో దొర్లిన కొన్ని పొరపాట్లను పేర్కొనడం అవసరం.

ప్రథమాంకంలో 1వ సన్నివేశంలో గిరీశం ప్రవేశిస్తాడు. అతని స్వగతం కొనసాగుతుండగానే వెంకటేశం రావాలి. ఆ తర్వాత పొటిగరాప్పంతులుగారి నౌకరు రావాలి. తర్వాత 2వ సన్నివేశం మధురవాణి, పూటకూళ్లమ్మ వచ్చాక ముగియాలి. కాని నాటక ప్రదర్శనలో 1వ సన్నివేశంలో గిరీశం వచ్చాక, పొటిగరాప్పంతులుగారి నౌకరు వచ్చేస్తాడు. వెంకటేశం రాకుండానే 1వ సన్నివేశం ముగిసి రెండవ సన్నివేశం ప్రారంభించారు. అది పూర్తయ్యాకనే వెంకటేశం రాలేదని గుర్తించినట్లుంది. మళ్లీ మొదటి సన్నివేశంలో వెంకటేశం, గిరీశం భాగాన్ని ప్రదర్శించారు.

ఆ తర్వాత కూడా రెండు, మూడు సందర్భాల్లో ఇలా ముందుకి, వెనక్కి వెళ్లిన సంఘటనలు జరిగాయి. అలాగే లుబ్ధావధానులు పెళ్లి జరిగింది అని తెలియపరచడానికి దర్శకులు సన్నాయిమేళాన్ని నేపథ్య సంగీతంగా పెట్టారు. కాని గురజాడ స్పష్టంగా అక్కడ పెళ్లి వాతావరణాన్ని సూచిస్తూ కొంత వివరణ వ్రాశారు. కాని దర్శకులు అది పట్టించుకోకుండా "సన్నాయి మేళం" సంగీతం పెట్టుకొన్నారు. అలా పెట్టడం తప్పని తర్వాత సంభాషణల్లో మనకి తెలిసిపోతుంది.

పెళ్లి అయ్యాక అక్కడికి చేరిన రామప్పంతులు "అబ్బ ఎంత శ్రమ... (నౌకరుతో) తాషామర్పా వూరుకోమను. ఓ యీలో హళ్ల, బాజావాళ్లా హళ్లు వూరు చేరే సరికి కోలాహలంలావు చేస్తారు" అంటాడు. అంటే బాజావాళ్లు రామప్పంతులుతో అప్పుడే వచ్చారన్నమాట. రామప్పంతులు రాకముందే జరిగిపోయిన పెళ్లికి "సన్నాయి మ్యూజిక్ విన్పించడం పొరపాటుకాదా?

ఇలా చిన్నా చితకా పొరపాట్లు ప్రదర్శనలో చోటు చేసుకొన్నాయి. అయితే ఈ పొరపాట్లను పేర్కొంటున్నామంటే ఈ ప్రదర్శన గొప్పతనాన్ని, నటీనటుల కృషిని, దర్శకుడు, పర్యవేక్షకుడు పడ్డ శ్రమని తక్కువ చేయడానికి, వారిని కించపర్చడానికి కాదు.

ప్రశంసనీయమైన ప్రయత్నం

ఎన్నిలోటు పాట్లు వున్నా సర్ కట్టమంచి రామ

'రామప్పంతుల్గా, ఇన్‌స్పెక్టర్‌కే టోపీ వేశావటే'
మధురవాణి, రామప్పంతులు, హెడ్‌కానిస్టేబుల్

లింగారెడ్డి పేర్కొన్నట్లు "పుడకలు ఎన్నయినా వుండవచ్చుగాక పానకం, పానకమే". ఇందులో నటీనటులు పోటీపడి నటించారు. గిరీశం పాత్రధారి విధవ వివాహం చేసుకోవడం గురించిన లాభనష్టాల్ని లెక్కించే సన్నివేశంలో దాదాపు ఇరవై నిమిషాలు కొనసాగిన సుదీర్ఘ సంభాషణ సందర్భంగా అద్భుతంగా నటించారు. రామప్పంతులు, మధురవాణి, వెంకటేశం, మహేశం పాత్రధారులు మొత్తం నాటకం తామే అయి జీవించారు. అగ్నిహోత్రావధానులు, కరటకశాస్త్రి, లుబ్ధావధానులు పాత్రధారులు పర్వాలేదు. బుచ్చమ్మ, పూటకూళ్ళమ్మ, వెంకమ్మ, మీనాక్షి పాత్రధారులు అచ్చం తమ పాత్రలకు బాగా సరిపోయారు. సౌజన్యారావు పంతులు పాత్రధారి మాత్రం మెప్పించలేకపోయారు. ఏడున్నర గంటలపాటు సాగిన ఈ నాటకంలో చిన్నా, పెద్దా పాత్రధారులంతా ఒక "సమిష్టి కృషి"లో తమ తమ పాత్రలు సమర్థవంతంగా నిర్వహించడం అభినందనీయం. ఒక మహత్తర ప్రయోగంల భాగస్వాములమవుతున్నామన్న ఉత్తేజంతో అందరూ నటించారు. ఈ స్ఫూర్తే నాటక ప్రదర్శన జయప్రదం కావడానికి తోడ్పడింది.

పి.హెచ్.నరసింహమూర్తి(గిరీశం), కె.సత్యనారాయణ(రామప్పంతులు), వి.ఎస్.ప్రకాశరావు(అగ్ని), ఎ.బి.సుబ్బారావు(లుబ్ధ), ఎస్.రాంప్రసాద్(కరటక), ఆర్.అప్పలనాయుడు(సౌజన్య), ఎ.కామేశ్వరరావు (వెంకటేశం), టి.కొండబాబు(మహేశం), ముద్దుకృష్ణ(హెడ్), సాయిరాజా(సిద్ధాంతి), పి.అప్పారావు (నాయుడు), పేరి సుబ్బారావు(భీమారావు), జి.వి.ప్రసాద్(పూజారి), ఎం.చిన్నయ్య(పోలిశెట్టి), బి.ఆదినారాయణ (దుకాణదారు), పి.వి.రమణ (అసిరి), ప్రకాశరావు (బైరాగి), ఈశ్వర్రావు, (మునసబు), నరసింహారావు (హవల్దార్), రామారావు(సాతాని), జాన్(వీరేశు), జ్ఞానేశ్వరరావు (భుక్త), రామానాయుడు(క్రాండి), డి.అశోక్(కాంభొట్లు సాహెబ్), భాస్కరబాబు(రామన్న), కృష్ణాజీ(బుచ్చన్న), కృష్ణారావు (లక్ష్మన్న), శేషారావు(డిప్టీ కలెక్టర్), కృష్ణబాబు(గుమస్తా), సాధూరావు(బంట్రోతు), రమణారావు(పొటిగరాప్పంతులు నౌకరు), ఎన్.రామకృష్ణ(వంటబ్రాహ్మణుడు), త్యాగరాజు(బ్రాహ్మణుడు), అప్పలరాజు(జవాను), ఎం.సీతారాం(బండివాడు), జగన్నాధరావు(బందువు), కె.వి.రమణ(కానిస్టేబుల్), రవికుమార్(పోస్టుమాన్), ఉమామహేశ్వరరావు (రామప్పంతులు నౌకరు), శంకర్(బారికి), కృష్ణారావు (మంగలి), చంద్రశేఖర్ (గ్రామస్థుడు), కామేశ్వరరావు (బైరాగి అనుచరుడు), జి.జయంతి(మధురవాణి), ఎస్.జ్యోతిరాణి(బుచ్చమ్మ), ఎస్.రాఘవకుమారి (వెంకమ్మ), డి.పద్మశ్రీ (మీనాక్షి), ఎస్.సూర్యకుమారి(పూటకూళ్లమ్మ), టి.సుకన్య (యోగిని) తదితరులు నటించారు. ఆనందగజపతిగా బి.కృష్ణంరాజు, గురజాడగా పి.రాజకుమార్ నటించారు.

ఆంధ్రా యూనివర్శిటీ స్టేజి డైరెక్టర్ కె.వెంకటేశ్వరరావుగారి బృందం కన్యాశుల్కం ప్రదర్శించినప్పుడు వారివద్ద టెక్నీషియన్‌గా పనిచేసిన జి.వి. ప్రసాద్ ఈ నాటకాన్ని పర్యవేక్షించగా, కె.సత్యనారాయణ, ఎ.బి.సుబ్బారావు దర్శకత్వంవహించారు. కన్యాశుల్కం నాటక ప్రదర్శన శతజయంతి ఉత్సవాలను తలపెట్టి, ఈ నాటక ప్రదర్శనకు వెన్నుతట్టి, పూర్తిగా ఈ కార్యక్రమాన్ని భుజాన వేసుకొని విజయవంతం చేసిన కళాప్రపూర్ణ డి.వై.సంపత్‌కుమార్ అభినందనీయులు.

- డి.సోమసుందర్

సాహితీ రంగస్థలంలో ప్రయోగవాది గురజాడ

2/12/1992

(66)

[ఆంధ్రప్రభ విలేఖరి]

విజయనగరం, డిసెంబర్ 1 :

కవితా రంగంలో ప్రయోగాలు చేసిన మేధావిగా మహాకవి గురజాడ అప్పారావును పద్మభూషణ్ డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి కొనియాడారు.

స్థానిక ఎం.ఆర్. కళాశాల రంగస్థలంపై సోమవారంనాడు 'కన్యాశుల్కం' శతజయంతి ఉత్సవ సందర్భంగా ఏర్పాటైన సభలో ఆయన ప్రసంగించారు.

ఇవాళ ప్రజల ముందుకు రావాల్సిన నాటకాన్ని వందేళ్ళ కిందటే సామాజిక స్పృహతో జనం ముందుకు తీసుకొచ్చిన గురజాడ మేధాసంపత్తిని కొనియాడక తప్పదన్నారు. అనాటి సమకాలీన ప్రజల జీవనాన్ని హాస్యంతో రంగరించి, ఎదుటి వ్యక్తి గుండె లోతుల్లో చొచ్చుకుపోయేంత గొప్పగా కన్యాశుల్కం నాటకంగురించి శ్లాఘించేందుకు కాలమే తక్కువౌతుందని డాక్టర్ రెడ్డి పేర్కొన్నారు. అనాడు యూరప్‌లో ఎబ్సెన్, ఇంగ్లాండ్‌లో బెర్నార్డ్‌షా వంటి మహా కవుల సమాన స్థాయిలో కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని ప్రజల భాషలో అందించిన గురజాడను తలచుకొని ప్రతి తెలుగువారూ గర్వపడక తప్పదన్నారు.

కన్యాశుల్కం పాత్రలు ఈనాటికీ మన నిత్య జీవితాల్లో కలిసిపోయే విధంగా గురజాడ వందేళ్ళ కిందటే రూపొందించారని, ఈ నాటకం ఆంగ్లం, తమిళం, ఫ్రెంచి భాషల్లోకి అనువదించబడిందన్నారు. ఉద్యోగ ధర్మం, రాజకీయాలు, పోలీస్ వ్యవస్థలపై నాటకంలో గురజాడ చేసిన విసుర్లు పైకి కనపడకుండా అంతర్లీనంగా ఉంటాయని డాక్టర్ రెడ్డి కొనియాడారు.

గురజాడ దేశభక్తి గీతాలు ఎంత విలువైనవో మనం మన గుండెల మీద చేయి వేసుకుని ఆత్మ విమర్శతో ఆలోచించుకోవాల్సిన అవసరముందన్నారు.

అనాటి కన్యాశుల్కం నేటి 'వరశుల్కం'గా రూపుదిద్దుకుని ప్రజల జీవితాల్లో ఒక భాగంగా నిలిచిందని డాక్టర్ నారాయణరెడ్డి పేర్కొన్నారు.

నవయువ వైతాళికుడు

రాష్ట్ర చలనచిత్ర పరిశ్రమాభివృద్ధి సంస్థ అధ్యక్షుడు శ్రీ ఎం.ఎస్. రెడ్డి ప్రసంగిస్తూ మహాకవి గురజాడను నవయువ వైతాళికుడిగా అభివర్ణించారు. కన్యాశుల్కం నాటకం గురించి ఎవరు, ఎంత చెప్పినా కొంత మిగిలి ఉండేంత గొప్పగా శ్రీ గురజాడ రచించారన్నారు.

నాటకంలో పాత్రోచితంగా నిలిచిన తెలుగు నుడికారాలు విశేషంగా ఆకట్టుకుంటాయని, నేటి మానవ సమాజంలో ఈ పాత్రలు అడుగడుగునా దర్శనమిస్తాయన్నారు.

సాంఘిక దురాచారాలకు అద్దం పట్టే నాటకం

సమాజంలోని సాంఘిక దురాచారాలకు అద్దం పట్టే విధంగా వందేళ్ళ కిందట గురజాడ కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని ప్రజలకందించారని రాష్ట్ర విద్యా శాఖ మంత్రి డాక్టర్ పి.వి. రంగారావు అన్నారు. నాటకాల్లో గిరీశం పాత్రను, నటనలో అక్కినేని నాగేశ్వరరావును, పాటల్లో ఘంటసాలను, కవితారంగంలో సినారెను అనుసరించని తెలుగువారు ఉండరని ఆయన ఈ సందర్భంగా చెప్పారు.

వంద సంవత్సరాల కిందటే ఉనాటి సామాజిక వ్యవస్థకు అద్దంగా కన్యాశుల్కం సృష్టించిన గురజాడ మేధాసంపత్తిని ప్రశంసించక తప్పదన్నారు.

మహాకవి గురజాడ పేరుమీద ఇంతవరకు పోస్టల్ స్టాంపు లేకపోవడం తనకు బాధగా ఉందని, త్వరలోనే దాన్ని వెలువరించేందుకు ప్రయత్నిస్తానని డాక్టర్ రంగారావు సభికుల హర్షధ్వానాల మధ్య ప్రకటించారు.

స్థానికంగా గురజాడ స్వగృహం చాలా అధ్వాన్న స్థితిలో ఉందని, దీని బాగుకు పురావస్తు శాఖ ద్వారా కృషి చేస్తామన్నారు.

సినారెకు అక్కినేని కితాబు

డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి పాల్గొనే సభలకు హాజరయితే ఎన్నో కొత్త విషయాలు నేర్చుకోవచ్చుని పద్మవిభూషణ్ డాక్టర్ అక్కినేని నాగేశ్వరరావు అన్నారు.

గురజాడ అప్పారావు ఘనత గురించి విడమర్చి ప్రజల భాషలో చెప్పిన సినారెను ఆయన అభినందించారు.

వంద సంవత్సరాలుగా సజీవంగా ప్రజల ముందుంచిన కన్యాశుల్కం సృష్టికర్త గురించి మళ్ళీ చెప్పుకోవాల్సిన అవసరం లేదని, గురజాడ గురించి తెలుగువారందరూ గర్వపడక తప్పదన్నారు.

భౌతికంగా గురజాడ మనమధ్య లేనప్పటికీ, కన్యాశుల్కం ద్వారా ఆయన మనమధ్య చిరంజీవిగా ఉంటారని డాక్టర్ అక్కినేని నాగేశ్వరరావు అన్నారు.

సభకు అధ్యక్షత వహించిన రాష్ట్ర పౌర సరఫరాల శాఖ మంత్రి శ్రీ పి. సాంబశివరాజు ప్రసంగిస్తూ, కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని ప్రజల ముందుంచిన గురజాడ చిరస్మరణీయుడన్నారు.

ముందుగా డాక్టర్ పి.వి. రంగారావు గురజాడ అప్పారావు చిత్రపటం ముందు జ్యోతిని వెలిగించారు.

కన్యాశుల్కం శత జయంతి ఉత్సవ కమిటీ రూపొందించిన ప్రత్యేక సంచికను డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డి ఆవిష్కరించారు. అనంతరం ఆ ప్రతులను ఆయన వేదికనలంకరించిన పెద్దలకు అందజేశారు.

మాజీ ఎమ్మెల్యే శ్రీ అప్పసాని అప్పన్నదొర, ఉత్సవ కమిటీ నిర్వాహకులు శ్రీ నరసింగరావు, శ్రీ సంపత్‌కుమార్ ప్రభృతులు ప్రసంగించారు.

అనంతరం శ్రీ అప్పన్నదొర శ్రీయుతులు రంగారావు, సాంబశివరాజు, అక్కినేని, ఎమ్మెస్ రెడ్డి, నారాయణరెడ్డి ప్రభృతులను శాలువాలతో సత్కరించారు.

డాక్టర్ అక్కినేని నాగేశ్వరరావు తమ్మాడి గంటల నాటకంలో పాల్గొనే కళాకారులకు జ్ఞాపికలు అందజేశారు.

స్టార్ ప్లసలో నేడు

లవ్‌హార్ట్స్

10 భాగాలుగా ప్రసారమయ్యే లవ్‌హార్ట్స్‌ను బ్రిటన్, సెనెగల్‌లో చిత్రీకరించారు. విచిత్రమైన జంటగా ఆడమ్ ఫెయిత్, జో నానాకరేలు నటించారు. పెస్సా పిగ్గట్[జో] 41 ఏళ్ళ వయస్సులో తన జీవన పంథాను మార్చుకోవాలనుకొంటుంది. ఎక్కువ జీతం వచ్చే పబ్లిక్ రిలేషన్స్ ఉద్యోగాన్ని మానుకుని,

నేటి సాయంత్రం 5.30కు ప్రసారమయ్యే లవ్ హార్ట్స్ సీరియల్‌లోని దృశ్యం

తృతీయ ప్రపంచ చారిటీ సంస్థ డైరెక్టర్‌గా స్వల్ప జీతంతో పని చేస్తుంటుంది. కొత్త జీవితంలో మగవాళ్ళకు దూరంగా, గతవల్లే బతకాలని నిశ్చయించుకొంటుంది. కుండా అందమైన ఫ్రాంక్ కేవర్[ఆడం అయి... ఉండాక పెస్సా నిర్ణయాలన్నీ మారి... యి. డైవోర్స్ తీసుకున్న ఫ్రాంక్ ఒక మిలియనీర్ వ్యాపారవేత్త. ఇద్దరు భిన్నమైన మనస్తత్వాలు కలవారే అయినప్పటికీ ఇద్దరి మధ్య అనుబంధం పెరుగుతుంది. ప్రేమ అనేది చిన్న విషయం కాదనే సత్యాన్ని పెస్సా గ్రహిస్తుంది.

ఎయిడ్స్ వాట్ డు వుయ్ టెల్ అవర్ చిల్డ్రన్

ప్రపంచ ఎయిడ్స్ వారం సందర్భంగా స్టార్ ప్లస్ ప్రసారం చేస్తున్న రెండవ డాక్యుమెంటరీ ఎయిడ్స్ వాట్ డు వుయ్ టెల్ అవర్ చిల్డ్రన్. ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఎయిడ్స్‌పై జరుగుతున్న పరిశోధనలు, చికిత్సకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని ఈ కార్యక్రమంలో అందజేస్తున్నారు. నేటి సాయంత్రం 4.30కు ఈ డాక్యుమెంటరీ ప్రసారమవుతుంది.

'మమ్మల్ని మించిన నటులు'

రాజకీయవేత్తలకు అక్కినేని చురకలు

[ఆంధ్రప్రభ విలేఖరి]

విజయనగరం, డిసెంబర్ 1 :

స్థానిక మహారాజా కళాశాల రంగస్థలంపై సోమవారం రాత్రి కన్యాశుల్కం సంపూర్ణ నాటకం సందర్భంగా ఏర్పాటైన సభలో వక్తల పరస్పర విసుర్లు సభికులనెంతగానో అలరించాయి.

సినీ ప్రముఖుడు డాక్టర్ అక్కినేని నాగేశ్వరరావు, రాష్ట్ర విద్యామంత్రి, డాక్టర్ పి.వి. రంగారావులు తమ తమ ప్రసంగాల్లో ఒకరి అంశంపై మరొకరు ఛలోక్తులు విసురుకోవడంతో సభలో హర్షధ్వానాలు మిన్నుముట్టాయి.

ముందుగా ప్రసంగించిన డాక్టర్ రంగారావు నాటకం ఒక తపస్సు వంటిది. దాన్ని చిన్నచూపు చూడరాదు. సినిమాలో నటించడం తేలిక. నాటకంలో పాత్ర ధరించడం చాలా కష్టం అన్నారు.

ఆ తర్వాత ప్రసంగించిన అక్కినేని ఈ ప్రసంగానికి ధీటుగా జవాబివ్వడంతో సభికుల కరతాళధ్వనులతో ప్రాంగణం మార్మోగింది.

సినిమా - నాటకం దేనికదే కష్టతరమయిందని, నాటకంలో ప్రతి సన్నివేశానికి ముందు అనుసంధానం ఉండడం వల్ల నటుడికి శ్రమ ఎక్కువగా ఉందన్నారు. అయితే సినిమాలో మాత్రం సన్నివేశాల మధ్య ఎలాంటి తేడా ఉండదని అందువల్లే సినిమా నటన సైతం ఎంతో కష్టంతో కూడుకున్నదని డాక్టర్ అక్కినేని చెప్పారు.

సినిమా నటులు కేవలం ముఖానికి రంగువేసుకున్న సమయంలో మాత్రమే నటిస్తారని, అయితే రాజకీయ నాయకులు మాత్రం 24 గంటలూ నటనలో మునిగి ఉంటారన్నారు.

నాటకాల్లో సైతం నటించడం కూడా కష్టతరమేనని, అయితే కళాకారులు కూడా తపస్సుగా భావించి కృషిచేయాలని ఆయన కోరారు.

ఈ సందర్భంగా డాక్టర్ రావు 'సీతారామయ్యగారి మనవరాలు' చిత్రంలో ఒక కరుణరసాత్మక సన్నివేశాన్ని అభినయిస్తూ ప్రదర్శించిన తీరు సభికులను ఎంతగానో ఆకట్టుకొంది.

విమాన పైలట్లకు సింధియా హెచ్చరిక

న్యూఢిల్లీ, డిసెంబర్ 1 : ఆందోళన జరుపుతున్న ఇండియన్ ఎయిర్‌లైన్స్ పైలట్లను కేంద్ర పౌర విమానయాన శాఖ మంత్రి మాధవరావు సింధియా గట్టిగా హెచ్చరించారు. ఆయన నేడు లోక్‌సభలో ఒక సభ్యుడు అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానమిస్తూ, విమాన పైలట్ల విషయంలో ఇండియన్ ఎయిర్‌లైన్స్‌సంస్థ మేనేజ్‌మెంట్ ఎంతో నిగ్రహం పాటిస్తోందని, అయితే, దీనికి కూడా కొంత పరిమితి ఉంటుందని అన్నారు.

ANNAMALAI UNIVERSITY

NOTICE

The Distance Education Examinations for the Calender year 1992 and the Supplementary Examinations, December 1992 will be held from 26th December 1992 to 6th January 1993 at the following centres:

1. Annamalainagar
2. Madras
3. Madurai
4. Salem
5. Bangalore (Karnataka)
6. New Delhi

The examination application forms were already sent to the candidates. Those who have not received the examination application form may contact the Controller of Examinations, Annamalai University or The Liasion Officer of nearby Study Centres for getting the same. The applications will be sent to the Supplementary candidates on request.

The last date for the receipt of examination applications together with examination fees are as detailed below:

i) without fine ... 02.12.'92

ii) with a fine of Rs.10/- ... 07.12.'92

Applications received after the due dates will not be considered for the December 1992 examinations.

The students who are in arrears of tuition fee are advised not to apply for the examinations.

Annamalainagar,
Date: 27.11.'92

MAJOR M.KUNCHITHAPATHAM
CONTROLLER OF EXAMINATIONS

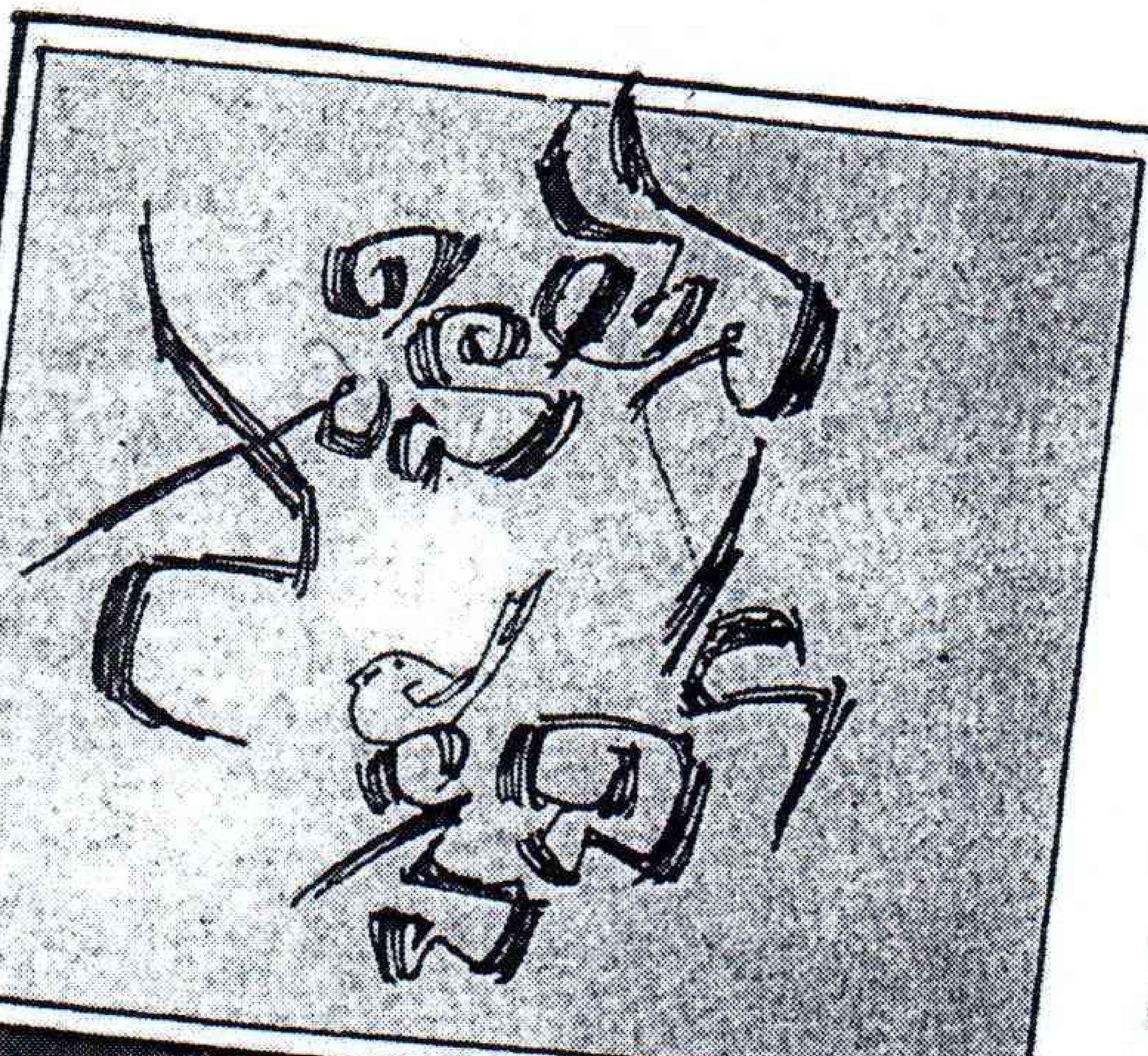

డిసెంబర్ 7, 1992 సోమవారం

ముందుగా కె.సత్యనారాయణను, ఎ.వి.సుబ్బారావును అభినందించాలి. నవంబరు 30న విజయనగరంలో ఏడున్నర గంటల పాటు ప్రదర్శించిన 'సంపూర్ణ' కన్యాశుల్కం దర్శకులు వారు. పైగా రామప్పంతులు, లుబ్ధావధాన్ల వేషాల్లో శెహబాస్ అనిపించుకున్నవారు. ఆ తరువాత 'వహ్వా' చెప్పవలసింది సారాకొట్టు సీను అద్భుతంగా పండించిన నటులు ప్రకాశరావు, ఈశ్వరరావు, నరసింహారావు, రామారావు, జాన్, సుకన్య. 'లొటిపిటా' నవ్వులో ఘోరంగా విఫలమైనా సరే మధురవాణి పాత్రధారిణి జయలతను కూడా భేష్ అనాలి. వెంకటేశంగా వేసిన మాస్టర్ కామేశ్వరరావుకు నూటికి నూరు మార్కులు వేయాలి. వీరితోసహా, ప్రసాద్ ప్రొడక్షన్స్‌కి చెందిన మొత్తం యాభై మంది నటులనూ, మరో పాతిక మంది సాంకేతిక కళాకారులనూ అభిమానించాలి. కన్యాశుల్కం శతజయంతి ఉత్సవ కమిటీ కన్వీనర్ 'ఆంధ్రజాలరి' డి.వై.సంపత్కుమార్ వలవేసి పట్టిన బంగారు చేపలు వీళ్ళు. మహాకవి గురజాడకు జాతి కృతజ్ఞతను అందమైన జ్ఞాపికగా మలచినవాళ్ళు.

ప్రదర్శన అంతటా 'ప్రొఫెషనల్ టచ్' కనిపిస్తుంది. ప్రథమాంకంలో మొదటి స్థలం సీన్‌లో కొంచెం తారుమారు జరిగింది తప్ప ఏడంకాల నాటకమూ 'పొల్లు పోకుండా' ప్రదర్శితమైంది. నటులకు ప్రాంప్టింగ్ ఎక్కడా అవసరం కాలేదు. కాకపోతే నటుల్లో చాలామందికి 'కన్యాశుల్కం' విశిష్టత, గురజాడ అభిప్రాయాలు పరిచయం అయినట్టు లేదు. నటులకు సాహిత్య అంశాలు తెలియాలా అనే ప్రశ్న సహేతుకమే కానీ, 'కన్యాశుల్కం' విషయంలో 'తెలియాలి' అనేదే జవాబు. లేకపోతే కొన్ని కొన్ని సంభాషణలకు గురజాడ ఉద్దేశించిన ధ్వని, వక్కాణింపు నటుల వాచకంలో పలకదు. సారాకొట్టు సీను (రంగస్థలం మీద దాన్ని ప్రదర్శించడం ఇదే మొదలా?) తప్ప తక్కినచోట్ల అదే జరిగింది. గిరీశం సుప్రసిద్ధ సంభాషణల్లో కూడా అర్థవంతమైన వాచకం కనిపించలేదు. ఆఖరి ఘట్టంలో సౌజన్యారావుకీ, మధురవాణికీ జరిగిన సంభాషణలోని సీరియస్‌నెస్ నటులిద్దరికీ అర్థం కాలేదు. ఫలితంగా గురజాడ సమాజంపై పెట్టిన పదునైన విమర్శ అనేక సందర్భాలలో మొండికత్తిలా మెరిసింది.

** ** **

'ప్రదర్శన వేరు, సాహిత్యం వేరు' అంటారు కళాప్రపూర్ణ సంపత్కుమార్. గత ఆగస్టు 11, 12, 13 తేదీల్లో జరిగిన కన్యాశుల్కం శతజయంతి ఉత్సవాలు (నిర్వహణ: తెలుగు) సాహిత్యపరమైనవనీ, తన ఆధ్వర్యంలో జరిగిన ఈ కార్యక్రమం ప్రదర్శనకి సంబంధించిందనీ అన్నారు. "ఒకే ఊర్లో రెండు వేరు కుంపట్లతో రెండు కార్యక్రమాలు ఎందుకండీ! మీరు ఇద్దరూ కలిసి చేస్తే బావుండేది కదా!" అని ప్రశ్నిస్తే "వినాయకుడు ఒక్కడే కదండీ, మరి వీథివీథికీ గణపతి విగ్రహాలు ఎందుకు పెడతారు?" - అని ఎదురు ప్రశ్నించారు.

అది అంత సింపుల్ విషయం కాదు. ఆధునిక తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో తొలి శతవార్షికోత్సవమైన 'కన్యాశుల్కం శత జయంతి' వివాదాస్పదమైంది. విజయనగరం రెండుగా చీలిపోయింది. ఆగస్టు రెండో వారంలో జరిగిన కార్యక్రమాలకు పూనుకున్నవారు, హాజరైనవారు సంపత్కుమార్ ఆధ్వర్యంలో జరిగిన ప్రదర్శనను బహిష్కరించారు. గురజాడ వారసత్వంలోని సీనియర్ రచయిత, విజయనగరం పౌరుడూ చాగంటి సోమయాజులే ఈ నాటక ప్రదర్శనను బహిష్కరిస్తున్నట్టు పత్రికాముఖంగా ప్రకటించారు. విజయనగరం వెలుపల కూడా ప్రతికూలత వ్యక్తమైంది. విప్లవ రచయితల సంఘం తన సభ్యులెవరూ విజయనగరం వెళ్ళరాదని ఆదేశించింది.

'చాసో' బహిష్కరణకు కారణమేమిటని అడిగితే- "నాకు తెలియదండీ- టిక్కెట్లు పెట్టానని ఆయనకు కోపం వచ్చిందట. మరి టిక్కెట్లు పెట్టిన అనేక కార్యక్రమాల్లో ఆయన పాల్గొన్నారు కదా, అదెవరూ అడగరేం?" - అన్నారు సంపత్కుమార్.

*

అన్ని కార్యక్రమాలు వేరు, కన్యాశుల్కం వేరు కదా!

- మేం ఉచిత ప్రదర్శనే ఇద్దామనుకున్నామండీ. కానీ, విజయనగరం ఛాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్‌వారు ఇస్తామన్న 50 వేలు ఇవ్వకపోవడం వల్ల ఆఖరి నిమిషంలో టిక్కెట్లు పెట్టవలసి వచ్చింది. ఇప్పటైనా సరే, ఎవరైనా ఖర్చులు మాత్రం పెట్టుకుంటే ఉచిత ప్రదర్శనకు ఏర్పాటు చేయిస్తాను.

*

ఇప్పుడు ఖర్చుల మేరకు విరాళాలు వసూలుచేసి నిరాడంబరంగా చేసి వుండవచ్చు కదా!

- మొదట 49 వేల ఖర్చుతో ప్లాన్ చేశామండీ. ఆ తరువాత మాకు లభిస్తున్న ప్రోత్సాహం చూసి, సావనీర్ వేయాలనీ, కార్యక్రమం భారీగా చేయాలనీ అనుకున్నాం.

*

సి.నారాయణరెడ్డి తప్ప వేదికమీద వున్న పెద్దలకీ కన్యాశుల్కానికీ సంబంధం ఏమిటి? వారి నెందుకు పిలవవలసి వచ్చింది?

- అక్కినేని నాగేశ్వరరావు సీనియర్ నటులు. వారిచేత మెమెంటోలు ఇప్పిస్తే మా యాక్టర్స్ ఆనందపడతారని పిలిచాం. పి.వి.రంగారావుగారు నాకు చాలా కాలం మంచి మిత్రులు. వారు స్వయంగా నటులు. అలాగే ఎం.ఎస్.రెడ్డిగారు.....

*

కానీ, వేదిక మీద గురజాడ స్ఫూర్తి, సాహిత్య వాసన ఏమీ కనిపించలేదు.

- ముందే చెప్పాగా. ఇది ప్రదర్శన సభ అనీ, సాహిత్య సభ కాదనీ.

** ** **

నిజమే. అది సాహిత్య సభ కాదు. గత ఆగస్టులో నిర్వహించిన సభల ప్రాంగణంలో ఓ స్థానిక దినపత్రికవారు స్వాగత తోరణం కడితే, ఈసారి విజయనగరం మహారాజా కళాశాలకు వెలుపల ఒక శారీ సెంటర్‌వారు, ఒక కట్‌పీస్ సెంటర్‌వారు స్వాగతం బ్యానర్ కట్టారు. గురజాడ చదివి, బోధించిన ఆ కళాశాలను నవంబరు 30 సాయంత్రం కళ్యాణమం

టపం వలె రంగురంగుల దీపాలతో అలం
అతిథుల్లో మంత్రి పి.వి.రంగారావు వున్న
ప్రధాని కుమారుడైనందువల్ల) విజయన
క్వార్టర్స్‌లోని పోలీసు బలగం అంతా క
రంగస్థలం పక్కనా మోహరించివుంది.
టిక్కెట్లను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి వి
వదులుతున్నారు. టిక్కెట్లు కొనలేక
నాటకాన్నో నాగేశ్వరరావునో చూడాలన్న
నిలబడ్డ జనం. నిజమే. సంపత్కుమార్
మాత్రమూ సాహిత్య సభ కాదు. నాటక
కళాశాలలో ఆరుబయట షామియానా
కమీద మంత్రులు సాంబశివరాజు,
సాంస్కృతిక, భాషా వ్యవహారాల ప్ర
సి.నారాయణరెడ్డి, అక్కినేని నాగేశ్వరరావు,
త్కుమార్ ఆసీనులై వున్నారు. ప్రసంగాల
కన్యాశుల్కం శతజయంతి వేడుకగా
అభినందనగా జరిగింది. గురజాడ
దానికి నారాయణరెడ్డి ప్రయత్నించారు.
రెండు మూడు వేల మంది జనం
సాహిత్య ప్రసంగం చేయాలనుకుని దా
గురించి, ఆయన విశిష్టత గురించి
ఇంగ్లీషు తెలుగు భాషల మణిప్రవాళ శైలిలో
సినిమా కవులతో మహాకవిని పోల్చి- ఆ
అట్టహాసపు వేదికపై గురజాడను గుర్తుం

సంపూర్ణ నాటక సారథి
డి.వై.సంపత్కుమార్

(మిగతా 4...

'సాయంకాలమైంది' నుంచి-

తెలుగు రేఖా

టపం వలె రంగురంగుల దీపాలతో అలంకరించారు. ముఖ్య అతిథుల్లో మంత్రి పి.వి.రంగారావు వున్నందువల్ల (ఆయన ప్రధాని కుమారుడైనందువల్ల) విజయనగరం జిల్లా హెడ్ క్వార్టర్స్‌లోని పోలీసు బలగం అంతా కళాశాల వెలుపలా, రంగస్థలం పక్కనా మోహరించివుంది. గేటువద్ద పాస్‌లను, టిక్కెట్లను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి నిర్వాహకులు లోపలికి వదులుతున్నారు. టిక్కెట్లూ కావలేక ఆహ్వానపత్రాలూ లేక నాటకాన్నీ నాగేశ్వరరావునో చూడాలన్న తపనతో రోడ్డుమీద నిలబడ్డ జనం. నిజమే. సంపత్కుమార్ చెప్పినట్టు అది ఎంత మాత్రమూ సాహిత్య సభ కాదు. నాటక సభ మాత్రమే.

కళాశాలలో ఆరుబయట షామియానాలు వేశారు. వేదికమీద మంత్రులు సాంబశివరాజు, పి.వి. రంగారావు, సాంస్కృతిక, భాషా వ్యవహారాల ప్రభుత్వ సలహాదారు సి.నారాయణరెడ్డి, అక్కినేని నాగేశ్వరరావు, ఎం.ఎస్.రెడ్డి, సంపత్కుమార్ ఆసీనులై వున్నారు. ప్రసంగాల కార్యక్రమం అంతా కన్యాశుల్కం శతజయంతి వేడుకగా కాక, సంపత్కుమార్ అభినందనగా జరిగింది. గురజాడ గురించి కొంత చెప్ప దానికి నారాయణరెడ్డి ప్రయత్నించారు. కానీ, సభలో వున్న రెండు మూడు వేల మంది జనం ముందు పాప్యులర్ సాహిత్య ప్రసంగం చేయాలనుకుని దారితప్పారు. గురజాడ గురించి, ఆయన విశిష్టత గురించి తెలిసివుండి కూడా- ఇంగ్లీషు తెలుగు భాషల మణిప్రవాళ శైలిలో పాటలు రాస్తున్న సినిమా కవులతో మహాకవిని పోల్చి- అపచారం చేశారు. ఆ అట్టహాసపు వేదికపై గురజాడను గుర్తుంచుకుని ప్రసంగించి

సంపూర్ణ నాటక సేవి డి.వి.సంపత్కుమార్

కన్యాశుల్కం- ఒక ఘట్టం

నందుకు ఆయన్ను అభినందించాలి. తక్కిన వక్తలయితే గురజాడ అపర అవతారమే సంపత్కుమార్ అని ఆకాశానికి ఎత్తారు. "నువ్వు గురజాడ అంటే కాదు నువ్వే గురజాడ"

అనే పద్ధతిలో సంపత్కుమార్, మరో వక్త పరస్పర ప్రశంసలు చేసుకున్నారు. నారాయణరెడ్డి తరువాత చెప్పుకోవలసింది పి.వి. రంగారావుని. ఆయన మంత్రి అయినా, రాజకీయాల గురించి కాక నాటకం గురించి, కళ గురించి మాట్లాడారు. గురజాడ ఇంటిని పురావస్తు శాఖ స్వాధీనం చేసుకునేట్టు చూస్తానని

చెప్పారు. (పైగా నాటకాన్ని అర్ధరాత్రి దాకా చూశారు. ఆయన కళాత్మక మెచ్చదగిందే కానీ, ఆయన సభలో వున్నంతసేపూ పోలీసుల హడావిడి చెప్పనలవి కాదు). అక్కినేని నాగేశ్వరరావు ప్రసంగం మాత్రం నాటకానికీ,

సాహిత్యానికీ సంబంధం లేకుండా కేవలం జనరంజకంగా సాగింది. ప్రదర్శించబోయే నాటకంలోని నటులకు ఆయన మెమెంటోలు ప్రదానం చేశారు. నాటకానికి ముందు 'నాందీ ప్రస్తావన' తరహాలో కొంత జోడించారు. ఆనందగజపతిరాజు, గురజాడ అప్పారావుల పాత్రలలో గురజాడ ముందుమాట లలోని అంశాల ఆధారంగా రూపొందించిన ఆ భాగం చాలా బాగుంది. రాజుగానూ, గురజాడగానూ నటించిన వారు ఆ పాత్రలకు అచ్చుగుద్దినట్టు సరిపోయారు. 30వ తేదీ సాయంత్రం ఆరు గంటలకు ప్రారంభమైన సభ ఎనిమిదింటికి ముగిసింది. ఎనిమిదింబావుకు మొదలైన ప్రదర్శన డిసెంబరు ఒకటో తేదీ తెల్లవారుజామున పావుతక్కువ నాలుగుకి ముగిసింది.

ఓ శీతాకాలపు దీర్ఘ నిశి ఓ అపూర్వ కళా ప్రదర్శనలో ధన్యమై తెల్లవారిపోయింది. రంగస్థలికి ఫర్లాంగ్ దూరంలో మంచులో తడుస్తున్న విగ్రహ మహాకవి సగర్వంగా మందహాసం చేశాడు.

** ** **

ఏడున్నర గంటల పాటు జనాన్ని కూర్చోబెట్టొచ్చు. సినిమా ప్రక్రియకు భిన్నంగా రంజింపచేయవచ్చు. కన్యాశుల్కం ప్రదర్శనార్థం కాని నాటకం అనే విమర్శ అర్థరహితం. ఆరితేరిన నటులతో నాటక ప్రక్రియకు జీవం పోయవచ్చు. లోపాలు సరిదిద్దుకుని సాహిత్య విలువల శిక్షణ కూడా కొద్దిగా పొందితే ప్రసాద్ ప్రొడక్షన్స్ కన్యాశుల్కాన్ని ఊరూరా ప్రదర్శించి విజయం సాధించగలదు. ఇవీ ప్రదర్శన చూశాక కళాభిమానులకు కలిగే ఆశలు, అభిప్రాయాలు.

సంపత్కుమార్ పరిభాష వేరు. ఈ ప్రదర్శనను గిన్నిస్ బుక్‌లోకి ఎక్కించాలని తాపత్రయపడి, అది కుదరదని (ఫ్రాన్స్‌లో 16 గంటల సుదీర్ఘ నాటకాలు ప్రదర్శితమయ్యాయట) తెలుసుకుని, కనీసం లిమ్కా రికార్డుల బుక్‌లోకి నమోదు చేయించాలని ప్రయత్నం. నాటక ప్రదర్శన ముగిసిన వెంటనే నటులతో టీవీ ఇంటర్వ్యూలు షూట్ చేయించారు. పి.వి.రంగారావు కోరిక మీద నాటకాన్ని వీడియో తీసి ఆర్కైవ్స్‌కు ఇవ్వాలని చూస్తున్నారు. మెమెంటోలు తప్ప నటులకు ఇచ్చింది ఏమీ లేనప్పటికీ- కళాకారులకు సంపత్కుమార్ వంటి 'ఎంటర్‌ప్రెనర్ కన్వీనర్' దొరకడం అరుదు. సభలో ఆవిష్కరించిన 160 పేజీల సావనీర్ చూస్తే సంపత్కుమార్ సామర్థ్యం తెలుస్తుంది. అందులో పదహారు పేజీలు కూడా రచనలు, వ్యాసాలు లేవు. అన్నీ ప్రకటనలే. ఈ మొత్తం ప్రాజెక్టులో మూడు నాలుగు లక్షలకు పైగా డబ్బు సేకరించారని, మిగులు మొత్తాన్ని సంపత్కుమార్ ఆధ్వర్యంలోని గీతా నృత్య కళాశాలకు ఖర్చు చేస్తారని తెలుస్తోంది.

నిజానికి నాటక ప్రదర్శన నిరాడంబరంగా జరిగితే చౌకగా జరిగేదే. టిక్కెట్లు కూడా పెట్టవలసి వచ్చేది కాదు. గురజాడ ప్రజల కోసం రాసిన నాటకం ఆయన స్వస్థలంలోనే ప్రజలకు అందుబాటులో లేకుండాపోయేది కాదు. చాసో వంటి వారి ఆవేదన అర్థరహితం కాదు. నిరసనం అభ్యంతరం కూడా మంత్రులూ వాళ్ళూ వస్తున్నారని కాదు. (రామినాయుడు ఆధ్వర్యంలో జరిగిన సభల్లో కూడా మంత్రులు అధికారులు వచ్చారు. ఆ సభలకు నిరసనవారు హాజరయ్యారు) మొత్తం కార్యక్రమం స్వభావ స్వరూపాలలోనే వాణిజ్య ధోరణి కనిపించడం అందరి అభ్యంతరాలకూ కారణం అయింది. ప్రజా నాట్యమండలితో సంబంధం వున్న సంపత్కుమార్ ఇటువంటి విమర్శలు ఎదుర్కోవలసిన పరిస్థితి రాకుండా చూసుకోవలసింది. స్థానిక ప్రముఖుడు, అరసం అధ్యక్షుడు అయిన చాసో ఈ కార్యక్రమాన్ని బహిష్కరించడంతో- గురజాడలో మానసిక, కళా సంబంధం వున్న వారెవరూ లేకుండా సభ, ప్రదర్శన జరిగిపోయాయి.

"ఇదంతా నేను పట్టించుకోను. అనేవాళ్ళు అంటూనే వుంటారు. పత్రికలవాళ్ళు కూడా నామీద కక్ష కట్టారు. జనమే రాని రామినాయుడి సభలను ఘనంగా జరిగాయని రాశారు. నా కార్యక్రమం గురించి రాయడం లేదు. కాని నాటకం సక్సెస్ అయింది. నాకు చాలు. నా వేదిక మీదినుంచి రంగారావుగారు ప్రకటనలు వేశారు" అన్నారు సంపత్కుమార్. గురజాడ పోస్టల్ స్టాంప్ గురించీ, ఆ ఇంటిని పురావస్తు శాఖ స్వాధీనం చేసుకోవడం గురించీ మాత్రమే కాదు- "ఇంత బృహత్ కార్యక్రమాన్ని తలకెత్తుకున్న సంపత్కుమార్ కళాప్రపూర్ణతో ఆగిపోకూడదు. పేరు చెప్పను కానీ మరింత ఉన్నత పురస్కారం ఆయనకు లభిస్తుంది" అని పి.వి. రంగారావు సభాముఖంగా ప్రకటించారు.

'వెలుగు' సభలు మరీ మినుకుమినుకుమంటూ జరిగినందుకు వేదనతో "మన సాహిత్య దీపం ఇంత చిన్నదా?" అని ప్రశ్నించుకున్నాము. ఇప్పుడు ఈ ధగద్ధగాయమాన కార్యక్రమం చూసి దృష్టినే దెబ్బతీసే వెలుగు వద్దని అనిపిస్తోంది. కళాభిమానం, చిత్తశుద్ధి వున్నవారికి ప్రొఫెషనల్ నైపుణ్యం అందుబాటులో వుండకపోవడం, ప్రొఫెషనల్‌గా ఉద్దండులకు జీవిత విలువల పట్ల అంతగా పట్టింపు లేకపోవడమూ మనకు తరముగా కనిపించే ద్వంద్వం. ఆ వైరుధ్యమే విజయనగరంలో ఆవిష్కృతమైంది. 'వెలుగు'వారి సభలు బావున్నాయి. సంపత్కుమార్ వారి నాటకం బావుంది. అంతే.

-కె.శ్రీనివాస్

జీవన క్లేశాన్ని సామాజిక ప్రహసంగా ప్రదర్శించిన కన్యాశుల్కం

నవంబరు 30న గురజాడ వర్ధంతి, జయంత్యుత్సవాల సందర్భంగా ఈ వ్యా...

స్త్రీ, పురుషుల మధ్య సమానత్వం లేకుండా మానవత్వం ప్రవర్తిల్లదు. అధర్వణ వేదకాలం నుంచీ మనదేశంలో స్త్రీ బానిసగా మార్చబడింది. తదుపరి యుగాలలో బానిస-బానిస సంతతులనే ఉత్పత్తి చేస్తోంది. కానీ పురుషుడు తాను బానిసనని గుర్తించలేదు. తల్లినీ, చెల్లినీ, ఇల్లాలినీ బానిసలుగా తలాయిస్తున్నాడు. స్త్రీ, పురుషుల అసమానత్వం నుంచే ఎన్ని అరిష్టాలైనా పుట్టుకొస్తాయి మన జాతికి. సహగమనమో, కన్యాశుల్కమో, వరవిక్రయమో, ఏదైనా చివరికి స్త్రీనే చితాకెక్కిస్తోంది. అందుకే శ్రీ శ్రీ కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని "బీభత్సరస ప్రధాన విషాదాంతం"గా అభివర్ణించాడు.

కన్యాశుల్కం గురించి ఎంతైనా రాసుకుపోవచ్చు. ఎందరు రాసినా రాయవలసిన విషయాలింకా మిగిలిపోతూనే వుంటాయి. అదే దాని అజరామరత్వానికి గీటురాయి. "కన్యాశుల్కం ఒక మహాసముద్రం. జీవితమంతా విశాలమైనదీ, అగాధమైందీ!" అన్న శ్రీ శ్రీ మాట త్రికాలా బాధిత సత్యం! "మన వాళ్ళు ఉత్త వెధవాయిలోయ్!" అని గిరీశం చేత పలికించిన మాట పరాచికం కాదు. మన వాళ్ళ సంగతి లాంటిది కనకనే, కన్యాశుల్కం పుట్టి నూరేళ్ళుపైబడ్డా కొంతమందే దాన్ని పట్టించుకుంటున్నాం. ఇది ఒక జాతీయ మహోత్సవంగా జరగవలసింది! ఆ మహానాటకం పేరైనా వినని 'వెధవాయిలు' ఇంకా ఎందరున్నారో లెక్కలు తీయించడానికి అలనాటి ఆనందగజపతి దిగి రావాలి. ఆ సత్తా మన పాలకుల కెక్కడుంది. తల్లి చెడి, ఇంటపడ్డ వెధవాడపడుచులకంటె హీనమైన గంగాభగీరథీ సమానులే కదా ఎక్కువమంది!

'కన్యాశుల్కం పేరెత్తితేనే అగ్నిహోత్రావధానుల్లా ఒకనాడు విరుచుకుపడేవాడు నా మిత్రుడు కేతవరపు వేంకటరామకోటిశాస్త్రి. రెండు దశాబ్దాలైనా గడవకముందే చెంపలు వాయించుకున్నాడు. గురజాడ పాదాలముందు సాష్టాంగదండ ప్రమాణ మాచరించాడు. మన పాఠకులలో ఇలా చిత్త పరిణామాన్ని ప్రకటించగల విజ్ఞులు ఎంతమంది?

కన్యాశుల్కం గురించి ఏవో చిల్లర దెంగలు పెట్టుకున్న 'మేధావులు' అసలు విడిచి కొసరు లంకించుకుంటారు. ఏవేవో హైపో థీసిస్సులు క్రుమ్మరిస్తుంటారు. తద్వారా వినూత్నమైన తమ తెలివి ప్రదర్శిస్తూనే ఉంటారు. గిరీశం భ్రష్టుడు, కితవుడు, దగుల్బాజీ! అవునా? అలాంటి వాడితో బుచ్చెమ్మకు పెళ్ళి చేయలేదని గురజాడ వారిపై మండిపడ్డాడు. బుచ్చెమ్మ అమాయకత్వంపై మోజుపడి విష్ఫుల్ థింకింగ్‌వల్ల కాబోలు పాపం!

'చాలా రోజుల క్రితం సంగతి, నా మాన్యమిత్రులు కీ॥శే॥ శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి - "బాలికల్ని వృద్ధుల కియకుండా చేద్దామని గురజాడ వారు పూర్ణమ్మ పాట రాశారు" అన్నారు. అదేనా దాని ప్రయోజనం? ఆ మహత్తర కవిత ద్వారా మహాకవి దర్శనం విన్నపములా చేసింది? అది కావ్యమైనప్పుడు దానికిగల బహుముఖ కాంతిపుంజాన్ని గుర్తించి వ్యాఖ్యానించనక్కరలేదా? ఇంత ఓవర్ సింప్లిఫికేషన్‌తో ఆ కావ్యం అంతస్తత్వాన్ని దెబ్బతీయడంకాదా?

సామాజిక వాస్తవికతనూ, అందలి క్లిష్ట సమస్యలనూ బహు కోణాలుగా ప్రదర్శించడమే కన్యాశుల్కంలో గొప్ప ఆర్టిస్టుగా గురజాడ బాధ్యత! ఉన్న జటిల సమస్యలన్నింటికీ సాహిత్యంలో పరిష్కారం చూపించేసి తమ దారిని తాము పోయే వారి గ్రంథాలూ, వాటి దారిని అవీ పోతాయి!

సాహిత్యంలో పరిష్కారమైనంత మాత్రంలో సంఘంలోని సమస్యలు పరిష్కారమై పోతాయనుకోవడం వెర్రిబాగులతనం. వీరేశలింగంగారు 1919లో చనిపోకముందే, ఆయన రచించిన ప్రహసనాలన్నీ ప్రజా జీవనం నుంచి తప్పుకున్నాయి. అలా ఎందుకు జరిగింది? ఆయన రచించిన తొలి ప్రహసనం హితకారిణిలో ధారావాహికంగా ప్రచురించబడుతున్నప్పుడు (బ్రాహ్మవివాహం -1878) గురజాడ పదహారేళ్ల యువకుడు. కుశాగ్ర బుద్ధితో చదువుకుంటున్నాడు. ఆ ప్రహసనం పెద్దయ్యగారి పెళ్ళిగా ప్రజలలో పేరుపొందింది. అందులో కొరవడిన శక్తి ఏది? దానినెలా భర్తీ చేయాలి? సజీవనాటకం ఎలా రచించాలి? అని అప్పటినుంచే మధనపడుతున్నాడు.

యుగపురుషుడైన వీరేశలింగం సమస్త రచనలలోనూ చాలినంత శిల్ప సంపదను ఆయత్తం చేయగల తీరిక ఉన్నవాడుకాదు. ఆయనకెన్నో బాధ్యతలు. మూఢాచారాల బ్రహ్మరాక్షసుడు డొంకల్ని నరుక్కుంటూ, వేగంగా సమాజాన్ని వాసయోగ్య మొనరించవలసిన వీర సైనికుడు. అందుకే ఆ శిల్ప సంపదను సాధించుకోవలసిన మహత్తర బాధ్యతను తన నెత్తికెత్తుకున్నాడు గురజాడ.

ఆయన మహా మహా పండితుడేంకాదు. కాని చిన్నయసూరిని చంపిపుట్టినవాడు. (చిన్నయసూరి మరణం 1861లోనే) మహాద్రష్ట షేక్స్పియర్‌లాగే మానవ స్వభావాన్ని తరచి తరచి చూడగలిగాడు. ఆయన అలాంటి విశిత విద్యావంతుడు. వివేకశీలి. కారుణ్యం అనే వెలుతురు ప్రసరించి చూస్తే సృష్టిలో అందంలేని మనిషేలేడు. ద్వేషంతో చూస్తే అంతా ఏక నలుపే! అనగలిగినంత విశిత దృక్కు గురజాడది.

సుగుణాత్మక పాత్రలకు మంచి పేరులూ, దుర్గుణాత్మక పాత్రలకు దుష్ట నామాలు పెట్టడం పురాణ పద్ధతి. జయేతిహాసంలో సుయోధనుడు దుర్యోధనుడై పోయాడు. పాండవాగ్రజుడు, ధర్మరాజుగా పేర్కొనబడ్డాడు. భాగవత కథలలో ప్రహ్లాదుడు, అక్రూరుడు, మంచిపేరులుగల మంచివాళ్లు. పేదరికానికి ప్రతీకకు ప్రతీక కుచేలుడు. రామాయణంలో రామ శబ్దం సౌందర్యానికి సౌశీల్యానికి ప్రతీక. రావణ పాత్ర సర్వజనులను పీడించి ఏడిపించేవాడని అర్థం. ఇక శూర్పణఖ, కుంభకర్ణ, మారీచ వంటి పేర్లు! గ్రీకు పురాణాల్లోనూ ఆ సంప్రదాయం ఉంది. షేక్స్పియర్‌కు పూర్వం ఆంగ్ల నాటకాలలోని పాత్రలపేర్లు మిస్టర్ థశీల్, మిస్టర్ జెలసీ వంటివే వుండేవి. షేక్స్పియర్ మాత్రం సాధారణ నామాలతో వ్యక్తుల శీలపరిశీలనకు శాశ్వత స్థానం కల్పించాడు. హామ్లెట్ పాత్ర ఇప్పటికీ సంశయవాదులకు ప్రతీకే! భార్యను నిత్యం అనుమానించే భర్తలకు ఒథెల్లో ప్రతినిధే!

ఆంధ్ర సాహిత్యానికి అమూల్యాభరణం మధురవాణి

శుల్కం నాటక ప్రదర్శన శత
ం ప్రచురిస్తున్నాం.

యుగ పురుషుడు వీరేశలింగం సైతం
ప్రహసనాలలో అజ్ఞానమ్మ, దనాల
య్య, బట్టతల ఆలివేణి, సొట్టకాళ్ళ హం
య వంటి పేర్లే పెట్టాడు. ఆ ప్రహసనమే
గాడపైనా కొంత ప్రసరించింది.
వప బ్రాహ్మణ్ణి అగ్నిహోత్రావధాను
ముదిమిలో పెళ్ళికి సిద్ధపడుతూ రూపా
ు కోసం గుండెలు బాదుకునే పీపిగా
ు లుబ్ధావధానులనీ, గుణశీల వెకిరింకు
న్యారావు అనీ పేర్లు పెట్టాడు. కాని
లింగంగారికి అందని ఆధునిక నాటక
ు రహస్యం గురజాడ సాధించాడు. రామ
ుతులు, గిరీశం వంటి సామాన్యమైన
ు పెట్టాడు. ఏ గుణాలనూ స్వయం
ం చేసేవికాదు.
వీరేశలింగం ప్రహసనాలు ఒక్కసారైనా
వని వారికి ఆయన కల్పించిన పాత్రల
భాషణలన్నీ శుద్ధ వ్యావహారికంలోనే
ాయన్న సత్యం తెలియదు. పాత్రోచిత
సైతం ఆయనే ప్రయోగించాడు.
కన్యాశుల్కం వ్యావహారికంలో రాసినం
వల్లగాని, విజయనగర మాండలీకాన్ని
యోగించడంవల్లగాని, అజరామరత్వం
ంచినదనడం ఓవర్ సింప్లిఫికేషన్!
. కన్యాశుల్కంమంతటా సజీవమైన సమా
వాస్తవికతను ఆవిష్కరించే శిల్ప సంపదనే
నం పరిగణించాలి. విశ్లేషించాలి. దాన్ని
ాచి చాలా మంది విమర్శకులు ఉపరితల
ర్శ చేయడమే కనిపిస్తుంది. వీరేశలింగం
వహారిక భాషలో ప్రహసనాలు రచించిన
వ్యాతనే, ఒక సంపూర్ణ నాటకం వ్యావహారిక
షలో రాయడమెలాగన్న విచికిత్సకు
రజాడలోనయ్యాడు. నూతన సంప్రదా
మవాది వేదం వెంకటరాయశాస్త్రి సైతం
న మహానాటకం ప్రతాపరుద్రీయంలో
ాచ పాత్రలకు "నీచగ్రామ్యం" ప్రయుక్తం
ాడు. తాను రాయబోయే మహానాటకా
ు ఏ భాషలో రచించాలి? తనది ప్రజల
ద్యమని విశ్వసించినవాడు! వెంటనే
లకత్తా వెళ్ళి రవీంద్రునితో చర్చించాడు.
ాయన వ్యావహారిక భాషలోనే రచనలు
ంగ భాషలో చేస్తున్నట్లు చెప్పాడు.

గురజాడ సంతృప్తుడయ్యాడు. మహారాష్ట్ర
లో సాంఘిక నాటకాలు ఎలా రచించబడు
తున్నవో సమీక్షించాడు. తన నాటకానికి
ప్రణాళిక సంసిద్ధం చేసుకున్నాడు. అది
పాత్రోచిత భాషా విరహితమైతే కళకట్టదు:
పూరాగా ఒక సంవత్సరంపాటు ఆలోచించి
ప్రణాళిక సంసిద్ధ పరచుకున్నాడు.

పంచతంత్రం, రాజశేఖర చరిత్ర మున్న
గు సకల రచనలూ వీరేశలింగం సరళ
గ్రాంథికంలోనే రచించినా, ప్రహసనాలు
మాత్రం వాడుక భాషలోనే రచించాడు.
దానికి కారణం స్వీయ చరిత్రలో వివరిం
చాడు. కన్యాశుల్కం తొలి రూపం
రచిస్తున్న సమయానికి గిడుగు రామ్మూ
ర్తిగారు వ్యవహారిక భాషావాదం ప్రారంభిం
చలేదు. సవర భాష కలిపి సమకూర్చ
డంలోనూ, ప్రాథమిక విద్యా ప్రణాళికలు
రూపొందించడంలోనూ నిమగ్నమై ఉన్నా
రు. ఆ విషయాలన్నీ సీతాపతిగారు రచిం
చిన వారి జీవిత చరిత్రలో వివరించ
బడ్డాయి. కన్యాశుల్కం ప్రథమ ప్రదర్శనం
1892 ఆగస్టు 13వ తేదీన జరిగిన తర్వాత
ఆ ప్రదర్శనానుభవంతో గురజాడ కొన్ని
మార్పులు చేశారు. 1897లో ప్రథమ
ముద్రణ ప్రచురించాడు. ఆ గ్రంథం కోసం
పనిపట్టుకొని పర్లాకిమిడి నుంచి వచ్చిన
గిడుగు వ్యావహారిక భాషా యోగ్యతను
ఆమోదించారు. ఉద్యమాన్ని ప్రారంభిం
చారు. ఈ క్రమాన్ని సాధారణంగా విమర్శ
కులు గమనించడంలేదు.

1892లోనే జార్జి బెర్నార్డ్‌షా విడో
యర్స్ హౌసెస్ అనే నాటకం రచించి
ప్రదర్శనలు జరిపించాడని విలియం ఆర్చర్
వివరించాడు. ఆర్చర్ బెర్నార్డ్‌షా వలెనే
1856లో జన్మించి, లండన్‌లో ఇండిపెండె
ంటు థియేటర్‌నూ, ది వరల్డ్ అనే
పత్రికనూ నిర్వహించేవాడు. ఆ నాటకం
1893లో మాత్రమే ప్రచురించబడిం
గురజాడ కన్యాశుల్కం రచనకు ...
ముందే ఇబ్సెన్ నాటకాలను ఆర్చర్ అ
నదించి ప్రచురించాడు. ఆంగ్ల సాహిత్య
యనంలో గురజాడ అపారకృషి సల్
నవాడు. కాని ఇబ్సెన్ నాటకాలుగా
బెర్నార్డ్‌షా నాటకాలుగాని చదివినట్లు
డైయిరీల్లో రికార్డు చేయలేదు. ఈ చర్చ
ద్వారా తేలేదేమంటే గురజాడ ఒక సంపూ
ర్ణ మౌలిక రచనగా కన్యాశుల్కాన్ని రూపొం
దించడంలో ఎంత మహత్తర ప్రతిభను ప్రద
ర్శించాడో ఆలోచించాలనే!

వీరేశలింగం సంఘ సంఘ సం
రణోద్యమం తీవ్రంగా సాగిస్తున్న
రోజులనుంచీ, కుహనా సంస్కర్తలు, క
లిరూ ఆ ఉద్యమంలో ప్రవేశించి కుక్షిం
లుగా బ్రతుకుతూనే ఉన్నారు. ఒక ద
దొంగ సంస్కర్తల సంఖ్యే అధికతరమై
అందుకే గిరీశాన్ని వంచక సంస్క
చిత్రించి ప్రాయశ్చిత్తం జరిపించి బుచ్చె
ల్లాంటి వెర్రి వెంపర్లాటతో రాజమం
ప్రయాణం కట్టి అమాయక బాలవిత
వులను రక్షించాడు. గురజాడ హృదయ
సౌజన్యారావు ఆవిష్కరించాడు. సమాజ
నిర్భీతగా సంచరిస్తున్న మృషా సంస
నిజరూపాన్ని ఈ మహానాటకం
ఎండగట్టాడు.

దీనివల్ల సంఘ సంస్కరణోద్యమ
భద్రత చేకూరింది. 1892 నాటికి
సంస్కరణోద్యమం సంపూర్ణ విజ
సాధించలేదు. ప్రతీప పవనాలకెదు
నిలబడవలసి వస్తోంది. ఈ ట్రాన్సిట
యడ్‌లో సెర్చిలైటుగా కన్యాశుల్కం
ది. ఆ మహోద్యమాన్ని వేగ
వేసింది. ...

—డా॥ ఏ.సోమసు

57

ఆంధ్రప్రభ

సోమవారం

సాహితీ గవా

నూరేళ్ళ పండగ   కన్యాశుల్కం నూరేళ్ళ పండగ   కన్యాశుల్కం నూరేళ్ళ పండగ

తెలుగు భాషలో మహాకావ్యాలుగా పేరు పొందిన గ్రంథాల శ్రేణిలోకి చేరిన ఆధునిక మహాకావ్యం కన్యాశుల్కం. ఈ మహాకావ్య కర్త శ్రీ గురజాడ వేంకట అప్పారావు గారి శత జయంతి ఉత్సవాన్ని 1962లో జరుపుకున్నాం. ఈనాడు ఆ మహాకావ్య ప్రదర్శన శత జయంతిని జరుపుకుంటున్నాం. తెలుగులో మరే కావ్యానికీ ఇలాంటి ఉత్సవం జరగలేదు.

మధురవాణి

వేశ్య అనగానే అంత చులకనా పంతులు గారూ ! సానిదానికి మాత్రం నీతి ఉండొద్దూ !

అదే ఈ నాటక వైశిష్ట్యాన్ని వెల్లడి చేస్తోంది.

విజయనగరం నుంచి ఆ రోజుల్లో వెలువడిన 'తెలుగు హార్ప్' అనే పత్రిక కన్యాశుల్కం మొట్ట మొదటి నాటక ప్రదర్శన శనివారం జరిగినట్టు తెలియజేసింది. 1982వ సంవత్సరం ఆగస్టు నెలలో 3, 10, 17, 24 తేదీలు శనివారాలైనాయి. 'తెలుగు హార్ప్' పత్రిక ఆగస్టు 26వ తారీఖున సమీక్షను రాస్తూ గత శనివారం రాత్రి, మన స్థానిక నాటక సమాజం కన్యాశుల్కమనే స్వతంత్ర్య నాటకాన్ని అహ్లాదకరంగా ప్రదర్శించింది అని రాసింది. 'గత శనివారం' అని ఆ పత్రిక రాయడం వలన ఆ శనివారం 1892 ఆగస్టు 24వ తేదీ అవుతోంది. అంటే ఈ సంవత్సరం 1992 ఆగస్టు 24వ తారీఖు నాటికి కన్యాశుల్కం మొట్టమొదటి ప్రదర్శన జరిగి శతాబ్దం అవుతోందన్నమాట.

ఒక శతాబ్దం పాటు ఒక దృశ్య కావ్యం ప్రజల కనుమరుగు కాకుండా నిలవడమే ఒక వింత కాగా, ఆ దృశ్య కావ్యం వివిధ రకాలుగా సంచలనాత్మకంగా ఈనాటికీ మిగలడం మహాద్భుతంగా చెప్పుకోక తప్పదు. వివాదాలను కలిగించే ఏ రచన అయినా సాధారణంగా మహా అయితే ఏ అయిదేళ్లపాటు మాత్రమే సంచలనాత్మకంగా ఉండగలదు. అలాంటప్పుడు శతాబ్దం పాటు సంచలనాత్మకంగా ఉండడమంటే మాటలా? కొంత మంది సాహితీ ప్రియులకు కన్యాశుల్కం ఈ నాటికీ ఆరాధ్యమై కనిపిస్తుండగా, మరి కొంతమందికి ఈ నాటికీ కలవరం కలిగిస్తున్నది. ఈ లక్షణమే ఈ నాటక కర్తృత్వాన్ని శంకించే స్థాయికి వివాదాన్ని తీసుకెళ్ళింది. గురజాడ అత్యల్ప సంఖ్యాకుల దృష్టిలోనైనా 'అకవి' అయినాడు. ఆ వివాదాలన్నీ ప్రస్తుతానికి శాంతించాయి. అదంతా అలా ఉండగా -

ఒక శతాబ్దం పాటు ఎందరో దర్శకులు, నటీనటులు, ప్రేక్షకులు, అసంఖ్యాకంగా జరిగిన నాటక ప్రదర్శనలలో పాల్గొని ఈ మహాకావ్యన్ని కాపాడుకుంటూ వచ్చారు. గురజాడకు శిష్య బృందం లేదు. ఆ మహాకావ్యాన్ని అచ్చువేసిన వారు ఒక్కరు కాదు. ఏ ఒక్క సంస్థా ఆ కావ్య విషయంలో చూపవలసినంత శ్రద్ధ చూపలేదు. అయినా ఆ మహాకావ్యం ఈ నాటికీ సజీవంగా నిలిచే ఉంది. అందుకు తోడ్పడిన అసంఖ్యాకులైన రంగస్థల కళాకారులను కూడా ఈ పుణ్యదినాన మనం స్మరించుకోవాలి.

సాంఘిక సంస్కరణకు దోహదం చెయ్యడానికీ, నాటక రచనకు తెలుగు భాష పనికిరాదన్న అపవాదును ఖండించడానికి ఈ నాటకాన్ని రచించినట్టు గురజాడ తన పీఠికలో చెప్పారు. అయితే కన్యాశుల్కం అంతకు మించిన ప్రయోజనాలను సాధించింది. తెలుగు నాటకం పట్ల ప్రజలకు ఆదరణను పెంపొందించింది. జీవితంలోని విలువలను వివరించి చూపింది. సామాన్యులలోని అసామాన్యులనూ గుర్తించే వివేకాన్ని మనకు ప్రసాదించింది. విషాదంలోని హాస్యాన్ని హాస్యంలోని విషాదాన్నీ ప్రదర్శించింది. నాటకానికి తెలియజెప్పింది.

ఈనాడు కన్యాశుల్క దురాచారం లే... ఆనాటి సాంఘిక పరిస్థితులూ మారిపోయాయి. ఆనాటి బ్రిటిష పరిపా... లేదు. మన దేశం సర్వసత్తాక గణతంత్ర

కన్యాశుల్కం నూరేళ్ల పండగ

నాయకుడూ, నాయికా అవసరం లేదని నిరూపించింది. ఇతివృత్తంలోని నీతి పరోక్షంగానే కాక శక్తిమంతంగా ఎలా ఉండగలదో దృశ్యమానం చేసింది.

రాజ్యంగా రూపుదిద్దుకుంది. అయినా కన్యాశుల్కం ఇంకా నిత్య నూతనంగానే దర్శనమిస్తోంది. 1897 నాటి తొలి ముద్రణలోని చమత్కార సంభాషణలు,

'సొగసులేని మనిషే ఉం

'కన్యాశుల్క' కావ్యపరమార్థం అ

అనుకరణకు అసాధ్యమై నిలిచిన మహాకవి ఆర్ద్ర హృదయాన్ని మనముందు ఆవిష్కరించింది. అన్నిటి కన్నా ముఖ్యం వివిధ భావ ప్రకటనా రీతులలో తెలుగు భాష యెంత శక్తిమంతంగా ఉండగలదో

నాటి వివృత ముద్రణలో మరింతగా ... వ్యావహారికరూపం పొందినా వాగ్ధా... పదును పెరిగిందే తప్ప తరగలేదు. ... మారిపోయిన పరిస్థితులలో, మారిపోయిన ... అర్థాలున్న సంభాషణలకు మరిన్ని ...

విజయనగరం నుంచి ఆ రోజుల్లో వెలువడిన 'తెలుగు హార్ప్' అనే పత్రిక కన్యాశుల్కం మొట్టమొదటి నాటక ప్రదర్శన శనివారం జరిగినట్టు తెలియజేసింది. 1892 సంవత్సరం ఆగస్టు నెలలో 3, 10, 17, 24 తేదీలు శనివారాలైనాయి. 'తెలుగుహార్ప్' పత్రిక ఆగస్టు 26 వ తారీఖున సమీక్షను రాస్తూ 'గత శనివారం రాత్రి, మన స్థానిక నాటక సమాజం కన్యాశుల్కమనే స్వతంత్ర నాటకాన్ని అహ్లాదకరంగా ప్రదర్శించింది అని రాసింది. 'గత శనివారం' అని ఆ పత్రిక రాయడం వలన ఆ శనివారం 1892 ఆగస్ట్ 24 వ తేదీ అవుతోంది. అంటే ఈ సంవత్సరం 1982 ఆగస్ట్ 24 నాటికి కన్యాశుల్కం మొట్టమొదటి ప్రదర్శన జరిగి శతాబ్దం అవుతున్నదన్నమాట.

...ప్రతిబింబించేలా ... నైపుణ్యంతో రాశారు. కన్యాశుల్కం మీద, గురజాడమీద వచ్చిన సమీక్షల్లో ఇది నిస్సం... దేహంగా ఉత్తమవర్గానికి చెందుతుంది.

గురజాడ గొప్పదనం గురించి చెప్పాల్సి...

...లో, సంభాషణా కల్పనలో విషయ గాంభీ... ర్యంలో, తాత్విక అవగాహనలో గురజాడ ఈ ప్రపంచంలో అందరికంటే అధికుడు.

...సంగల రాసు... ...కు మొహమాట పడుతున్నారో? నాకు అర్థం కాలేదు. వ్యాసునికీ షేక్స్పియర్ కూ

భావచ్ఛాయలు తోడై, చివాట్లతోపాటు గిలిగింతలు కూడా పెడుతున్న మహాకావ్యం కన్యాశుల్కం. మరో శతాబ్దం పాటు అవలీలగా అలవోకగా చిరునవ్వులు చిందిస్తూనే వుండగల మహాకావ్యరాజం కన్యాశుల్కం.

కన్యాశుల్కం జీవితం కన్నా విశాలమైనది. అందువల్లనే మారిపోతూన్న జీవన విధానాలను తట్టుకుని నిలబడగలిగింది. గురజాడ కలం పట్టగానే, సమకాలీనమైన సమాజం మాత్రమే కాదు, రానున్న సమాజాలు కూడా చేతులు కట్టుకుని రంగప్రవేశం చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాయి. మన తాజా తాజా సమస్యలు ఎన్నికల్లో అక్రమాలు, స్టాక్ ఎక్స్ఛేంజి దురాగతాలు, కులతత్వవాదం, మతతత్వవాదం, వాకటేమిటి నేడు మనని కలవరపరుస్తూన్న ప్రతి సమస్యమీదా వ్యాఖ్యానం చెయ్యగల సూక్తులు కన్యాశుల్కంలో వున్నాయి. కన్యాశుల్కంలో లేనిదేదీ ప్రపంచంలో లేదు.

ఈ వంద సంవత్సరాలలో కన్యాశుల్కం నాటక ప్రదర్శనకు కొందరు శ్రమించగా, ఆ కావ్యంలోని సాహిత్యమూల్యాలను గురించి మరికొందరు వివరించారు. సాంఘిక, ఆర్థిక విషయాలను అధ్యయనం చేసిన వారు మరికొందరు. ఇలా ఈ నాటకాన్ని వివిధ కోణాలలో పరిశీలించి విశ్లేషించి వెలువరించిన గ్రంథాలూ, వ్యాసాలూ అన్నిటినీ ఒకచోట చేర్చితే వో చిన్న ...నమే యేర్పడుతుంది. ఇంత ...పరిశీలనకు నోచుకొన్న మరొక తెలుగు గ్రంథం మనకు కానరాదు.

అయితే ఇంతటి మహానాటకాన్ని రచించడానికి ప్రేరణ ఇచ్చిన తాత్త్వికదృక్పథం యెలాంటిది అన్నప్రశ్న సహజంగానే ఎదురౌతుంది. ఆ తాత్త్విక దృక్పథాన్ని గురజాడ మాటల్లోనే మనం చూడవచ్చు. అంటారు గదా-

"చిన్నతనంలో బొమ్మలాట నేర్చివుండుటచేత లోకమనే రంగంలో చిత్రకోటి రీతులను ఆటాడే మనుష్యులనే పాత్రముల సొగసునే కనిపెట్టడము నాకు అలవాటైనది. సొగసులేని మనిషే వుండడు. స్నేహమూ, ప్రేమా అనేవి అనాది అయిన్నీ యెప్పటికీ సరికొత్తగా వుండే రెండు వెలుగులను సరుసిమీద తిప్పి కాంచితే, వింత వింత సొగసులు బయలుదేరుతవి. అన్యాయ అనే అంధకారంలో అంతా ఏకసలుపే!" గురజాడ రాసిన ఈ వాక్యాలను మననం చేసుకుంటే కన్యాశుల్కం నాటకంలోని అతిచిన్నవైన పాత్రలు సైతం

యెందుకంత అందంగా కనిపిస్తున్నాయో అర్థమౌతుంది. ఎంత ప్రేమపూర్వకంగా గురజాడ ప్రతి పాత్రనీ తీర్చిదిద్దాడో అవగతమౌతుంది. మధురవాణి పాత్రద్వారా ఆయన అందించిన సందేశం లోకోత్తరమైంది. ఆయన పథ నిర్దేశనం చేశాడు. "మనం ఏదయితే నిజమని నమ్ముతున్నామో, దానిని ఆ పరమసత్యాన్ని మనం నిర్మోహమాటంగా, చిత్తశుద్ధితో నిష్కర్షగా పైకి చెప్పవలసిన సమయం ఆసన్నమైంది. మనకు మనమే సత్యం పట్ల

విధేయులమై వుండాలి. మనకు మన అంతరాత్మయే సాక్షి" అని చెప్పిన మహాకవి "ఆధునిక మహిళలు మానవ చరిత్రను తిరిగి రచిస్తారు" అని భవిష్యద్ వాణిగా ప్రకటించారు. అనాది అయినా అనాదరణకు లోనవుతున్న జీవన సూత్రాలను గురజాడ మళ్లీ మనముందుకు తీసుకువచ్చారు.

'నాతో మాట్లాడ్డమే ఒక ఎడ్యుకేషన్'

"మనం మూర్తీభవింపచేయవలసిన ప్రేమ విశ్వమానవప్రేమ. తోటిమానవుణ్ణి హృదయమిచ్చి ప్రేమించు. నిజమైన ఆరాధించతగిన ప్రేమయేది? తనయుగంలో వున్న అవధులలోనే క్రీస్తు యేది బోధించాడనుకొంటున్నామో, దేన్ని కళావిలాసమని కవితాసత్యమని షెల్లీ ప్రవచించాడో, ఇదీ ఉత్తమమైన రాజమార్గమని దేనిని బుద్ధుడు మనకు

ఉపదేశించాడో అదే నిజమైన ఉన్నతమైన ప్రేమ! మానవజాతిపై మనకు వుండవలసిన ప్రేమ!" ఈ మాటలలోనే కన్యాశుల్కం నాటకంలోని అసలు సందేశం వ్యాఖ్యానవంతం అయింది. ఆ కారణం వల్లనే ఆ నాటకం ఈ నాటికీ మనకు ఆరాధ్యంగా నిలిచిపోయింది.

గురజాడ అమరుడు.

ఆయన నాటకం అజరామరం!

- డాక్టర్ గోపాలకృష్ణ అబ్బూరి

నటరాజ కళాసమితి 'కన్యాశుల్క

రమణమూర్తితో ఇంటర్వ్యూ

మహాకవి గురజాడ అప్పారావు తెలుగు సాహితీ ప్రపంచానికి అందించిన అపూర్వ నాటకం 'కన్యాశుల్కం' తొలి ప్రదర్శన చేసి, ఈ గురువారానికి ఆగస్టు 13వ తేదీకి సరిగ్గా వందేళ్ళునిండాయి. ఈ నూరేళ్ళ మహా నాటకాన్ని ఆంధ్రదేశం యావత్తు మాత్రమే కాకుండా, దేశంలోనే అనేక ప్రాంతాలు పర్యటించి గత నలభై సంవత్సరాలుగా ప్రదర్శన స్తున్న అపురూప నటుడు శ్రీ జె.వి. రమణమూర్తి. గిరీశం పాత్ర పోషణలో ఆయన పోయిన పోకడల వల్ల గురజాడ వారి అదుపు తప్పి గిరీశం ఎదిగిపోయిన తర హాలోనే రమణమూర్తి "ఈజ్"కి ఆ పాత్ర సైతం పెరిగిపోయింది. అందుకే ఆంధ్రదేశంలో రమణమూర్తి ఎక్కడ 'కన్యాశుల్కం' వేస్తే అక్కడ థియేటర్ కిటకిటలాడిపోయింది. రాష్ట్రంలో గత నాలుగైదు దశాబ్దాలుగా నాలుగైదు సమాజాలు ఈ నాటకాన్ని ప్రదర్శించే సాహసం చేశారు. అయితే నటరాజ కళా సమితి వారి నాటకం చూశాక రమణమూర్తే న్యాయం చేయగలడని మిగ తావారు దాదాపుగా మానివేశారు.

ఈ నాటక ప్రదర్శనకు వందేళ్ళు నిండిన సందర్భంగా రమణమూర్తికి మంగళవారం రాత్రి ఈ నాటకం పుట్టిన విజయనగరంలో సన్మానం చేశారు. 1952లో ఈ నాటక ప్రదర్శన ప్రారంభించి ఐదు వందల ...సార్లుకు ప్రదర్శన లిచ్చిన శ్రీ రమణమూర్తి బృందం వయస్సు మీద పడుతున్నదన్న దృష్టితో 1984 నుంచి ఈ నాటకం ఆడడం మానివేసి ఈ నాటకం వేయడానికి తమ సమాజంలోనే రెండో బృందాన్ని తయారు చేశారు. అయితే వందేళ్ళ ఉత్సవాల పురస్కరించుకుని తిరిగి ఈ యేదాది మొత్తం రమణమూర్తి బృందం కళా హృదయుల ఒత్తిడి మేరకు తిరిగి గిరీశంగా రంగస్థల ప్రవేశం చేయడానికి అంగీకరించారు. ఈ నాటక ప్రదర్శనకు సరిగ్గా వందేండ్లు నిండిన ఆగస్టు 13 రాత్రి రవీంద్ర భారతిలో శ్రీ రమణమూర్తి తన బృందంతో ఈ నాటకం ప్రదర్శించారు. వర్షం కురుస్తున్నా లెక్కచేయక, నాటకం పట్ల, అందులోని ...ల పట్ల ... ప్రేక్షకులు ...వేలం వెర్రిగా ఇటీవలి కాలంలో ఏనాడు లేనంత పెద్ద సంఖ్యలో కిటకిటలాడుతూ పాల్గొన్నారు. నటుల అసాధారణ ప్రతిభకు, సంభాషణలకు అడుగడుగున స్పందించారు.

ఈ సందర్భంగా 'ఆంధ్రజ్యోతి' పాఠకుల సౌకర్యార్థం శ్రీ రమణమూర్తితో ఇష్టాగోష్టిగా మాట్లాడినప్పుడు, ఆయన వ్యక్తం చేసిన ...

...పున్నవాడు, పఠనం పట్ల అభిరుచి వున్న వాడు. పేదవాడు కాబట్టి, దగ్గర డబ్బులు లేక సంపాదించడానికి ఏదో అడ్డదారిలో ప్రవేశించాడు. చివరికి అదే ఎల్లకాలం అలవాటు కావడం సంభవిస్తుంది. అయినా ఆ తర్వాత అభ్యుదయ భావాలు కలిగి లుబ్ధావధానులుతో సుబ్బి బాల్య వివాహాన్ని సమయస్ఫూర్తితో తప్పిస్తాడు. ఆడవాళ్ళ పరిచయం పెంచుకోవడం, భోజనానికి ఇతర మానవ అవసరాలకు పూటకూళ్ళమ్మతో అసంగతమైన చెలిమి చేయడం జరుగు...

...మాట తీరు, మాటలు లేనప్పుడు చేష్టల వైనం ఇవన్నీ అగ్రహారం బ్రాహ్మల వెంట తిరుగుతూ గుర్తు పెట్టుకునేవాళ్ళం.

అప్పుడు విజయనగరంలో ఎందరో మేధావులుండేవారు.. వారితో చర్చలు జరిపేవాళ్ళం. గురజాడ వారి సమకాలికుడు అడిదం రామారావు ఉంటే వారి దగ్గరికి వెళ్ళి 'కన్యాశుల్కం' గురించి కొన్ని విషయాలు అడిగి తెలుసుకున్నాను. ఎంతో పగడ్బందీగా 1953 ఏప్రిల్‌లో 20వ తేదీన విజయవంతంగా ఈ నాటకం మేము తొలి...

గిరీశం ది గ్రేట్

...తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం నాటక విభాగం ప్రధానాచార్యులుగా పనిచేస్తున్నాను.

అగ్నిహోత్రావధాన్లు

వందేండ్లు నిండిన 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనలో అగ్నిహోత్రావధాన్లుగా పాత్ర పోషణ చేసిన శ్రీ కరణం సూర్యనారాయణ వయస్సు 62 సంవత్సరాలైనా ఎలాంటి తడబాటు లేకుండా నాటకం రక్తికట్టించడానికి దోహదం చేశారు. 1963 నుంచి రమణమూర్తి బృందంతో కూడి...

నటరాజ కళాసమితి 1955

ఎడమ నుంచి కుడికి: (కూర్చున్న వారు) ఐ.ఎస్.రాజకుమారి, జె.వి. సోమయాజులు, ఎస్.అప్పారావు దొర, టి.హ రిహరరావు, వెల్లంకి నరసింహామూర్తి, వి.శివరావు, వి.హనుమంతరావు, సుశీల, నిల్చున్న వారు (మొదటి వరున): ఎస్.ప్రభాకర రావు, పి.వెంకటేశ్వరరావు, వి.సుబ్బారావు, వి. విట్టల్బాబు, ఏ.ఆర్. పంతులు, జె.వి. రమణమూర్తి, ప్రసాద్, రావికొండలరావు, గరిమెళ్ళ రామమూర్తి.(రెండవ వరుస): దుర్గారమణయ్య, ఎం.జోగారావు, రమణ, జె.వి. శ్రీరామమూర్తి, కె.లక్ష్మణరావు, టి.భీమారావు, పి.చలపతిరావు, కె.జగన్నాథరావు.

...తుంది. మధురవాణికి ఇంగ్లీషు చెప్పడానికి ట్యూటర్గా వెళ్ళి ఆమెను ఉంచుకున్నాడు. అగ్నిహోత్రావధానులు పెద్ద కుమార్తె బుచ్చమ్మ బాలవితంతువు, అమాయకురాలు, అందమైనది. బుద్ధిమంతురాలు కూడా. గిరీశం మాటల్లోనే 'ఇది చెప్పినట్లల్లా వశమయ్యే మనిషి కాదు... ఇది ప్యూర్ డైమండ్ కాదని ఎవరైనా అభాసుడంటే ... దీస్తాను. దీనిని చెడగొట్టడానికి ప్రయత్నం చేయకూడదు, చేసినా సాగేది కాదు. గనుక కొత్త దారి, కొంత న్యాయమైన దారి తొక్కాలి...'

ఈ నేపథ్యంలో మొదట డగుల్బాజీ అయినప్పటికీ, ఏడో సీను వరకే సంస్కరించబడిన గిరీశాన్ని తిరిగి "డామిట్ కథ అడ్డం తిరిగింది" అన్న మాటతో తిరిగి మొదటి సీనుకు వస్తే బాగుండదని భావించి ఆ...

...పర్యాయం ప్రదర్శించాము. తొలి ప్రదర్శనలో అయిదు ఆడవేషాలు మగవాళ్ళే వేశారు. రామప్ప పంతులుగారు అన్నయ్య జె.వి. సోమయాజులు, గిరీశంగా నేను, వెంకటేశంగా బీరకాయల రామదాసు ఈ నాటికీ ఆ వేషాలు వేస్తూనే వున్నాం.

ఇలా నూరేళ్ళ ఈ 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనతో మాది నలభై సంవత్సరాల అనుబంధం.

...సబుల మాట తీరుల మధ్య లౌక్యం ఒక్కమాటలో- పక్కజిల్లుల వ్యవహారాలు తాను చేసిన ఉద్యోగం రీత్యా కరతలామలకమయ్యాయన్నారు. అయితే వ్యక్తిగతంలో వాటి ప్రభావం తనపై లేదని, పాత్రను మాత్రమే కూలంకషంగా అర్థం చేసుకుని నటించానని శ్రీ సోమయాజులు ...న్నారు.

నలభై సంవత్సరాలుగా ఈ పాత్ర ధరిస్తూ 1984లో రమణమూర్తితో పాటు తాను ఈ పాత్ర ధరించడం మానివేసినట్టు, తిరిగి ఈ ఏడాది వేస్తున్నట్టు చెప్పారు. ఈ పాత్ర ధరించడం తాను మానివేసినా, తమ నటరాజ కళాసమితి, రెండో బృందానికి స్ఫూర్తి ఇవ్వడానికి ప్రోత్సాహకరంగాను వారి మధ్యనే మసలుతూ ఒక్కోసారి కరటకశాస్త్రి పాత్ర ధరిస్తూ వస్తున్నానన్నారు.

సుమారు ఆరేళ్ళు మానివేసి తిరిగి మా బృందం ఈ నాటకం ప్రదర్శిస్తే- నేను ...

...ఈ పాత్ర లోతుపాతులను అధ్యయనం చేసి... ఎంతో ఇష్టంగా ఈ పాత్ర ధరిస్తున్నారు. ...రావు లోగడ కీర్తిశేషుడు కె.వెంకటేశ్వరరావు బృందంతో తొలిసారిగా అగ్నిహోత్ర... పాత్ర ధరించారు. ఆ తర్వాత...

అది విడిచి ...ఎస్.- ...లో అదే వచ్చి... ఉపాధ్యాయుడుగా పాత్రను ఊయిల కథా... ప్రేక్షకులకు రిటైర్ అంత... కె.ఎస్.గా ...

నటరాజ కళాసమితి 'కన్యాశుల్క

రమణమూర్తితో ఇంటర్వ్యూ

మహాకవి గురజాడ అప్పారావు తెలుగు సాహితీ ప్రపంచానికి అందించిన అపూర్వ నాటకం 'కన్యాశుల్కం' తొలి ప్రదర్శన చేసి, ఈ గురువారానికి ఆగస్టు 13వ తేదీకి సరిగ్గా వందేళ్ళునిండాయి. ఈ మూరేళ్ళ మహా నాటకాన్ని ఆంధ్రదేశం యావత్తు మాత్రమే కాకుండా, దేశంలోనే అనేక ప్రాంతాలు పర్యటించి గత నలభై సంవత్సరాలుగా ప్రదర్శన ...స్తున్న అపురూప నటుడు శ్రీ జె.వి. రమ...ణమూర్తి. గిరీశం పాత్ర పోషణలో ఆయన ...పోయిన పోకడల వల్ల గురజాడ వారి ...అదువు తప్పి గిరీశం ఎదిగిపోయిన తర...హాలోనే రమణమూర్తి "ఇమేజ్"కి ఆ పాత్ర సైతం పెరిగిపోయింది. అందుకే ఆంధ్రదే...శంలో రమణమూర్తి ఎక్కడ 'కన్యాశుల్కం' ...స్తే అక్కడ థియేటర్ కిటకిటలాడిపో...యింది. రాష్ట్రంలో గత నాలుగైదు దశాబ్దా...లుగా నాలుగైదు సమాజాలు ఈ నాటకాన్ని ...ప్రదర్శించే సాహసం చేశారు. అయితే నట...రాజ కళా సమితి వారి నాటకం చూశాక ...రమణమూర్తే న్యాయం చేయగలడని మిగ...తావారు దాదాపుగా మానివేశారు.

ఈ నాటక ప్రదర్శనకు వందేళ్ళు నిండిన ...సందర్భంగా రమణమూర్తికి మంగళవారం ...రాత్రి ఈ నాటకం పుట్టిన విజయనగ...రంలో సన్మానం చేశారు. 1952లో ఈ ...నాటక ప్రదర్శన ప్రారంభించి ఐదు వందల ...సార్లకు ప్రదర్శన లిచ్చిన శ్రీ రమణమూర్తి ...బృందం వయస్సు మీద పడుతున్నదన్న ...దృష్టితో 1984 నుంచి ఈ నాటకం ఆడడం ...మానివేసి ఈ నాటకం వేయడానికి తమ ...సమాజంలోనే రెండో బృందాన్ని తయారు ...చేశారు. అయితే వందేళ్ళ ఉత్సవాల పుర...స్కరించుకుని తిరిగి ఈ యేడాది మొత్తం ...రమణమూర్తి బృందం కళా హృదయుల ...కోరిక మేరకు తిరిగి గిరీశంగా రంగస్థల ...ప్రవేశం చేయడానికి అంగీకరించారు. ఈ ...నాటక ప్రదర్శనకు సరిగ్గా వందేండ్లు ...నిండిన ఆగస్టు 13 రాత్రి రవీంద్ర భార...తిలో శ్రీ రమణమూర్తి తన బృందంతో ఈ ...నాటకం ప్రదర్శించారు. వర్షం కురుస్తున్నా ...లెక్కచేయక, నాటకం పట్ల, అందులోని ...పాత్రల పట్ల ... [illegible] ...వెర్రిగా ఇటీవల కాలంలో ఏనాడు ...ఇంత పెద్ద సంఖ్యలో కిటకిటలాడుతూ ...చూశారు. నటుల అసాధారణ ప్రతిభకు, ...సంభాషణలకు అడుగడుగున స్పందిం...చారు.

...సందర్భంగా 'ఆంధ్రజ్యోతి' పాఠకుల ...కోసం శ్రీ రమణమూర్తితో ఇష్టాగోష్ఠిగా ...మాట్లాడినపుడు, ఆయన వ్యక్తం చేసిన

పున్నవాడు, పఠనం పట్ల అభిరుచి వున్న వాడు. బీదవాడు కాబట్టి, దగ్గర డబ్బులు లేక సంపాదించడానికి ఏదో అడ్డదారిలో ప్రవేశించాడు. వివరికి అదే ఎల్లకాలం అల వాటు కావడం సంభవిస్తుంది. అయినా ఆ తర్వాత అభ్యుదయ భావాలు కలిగి లుబ్ధావధానులుతో సుబ్బి బాల్య వివాహాన్ని సమయస్ఫూర్తితో తప్పిస్తాడు. ఆడవాళ్ళ పరి చయం పెంచుకోవడం, భోజనానికి ఇతర మానవ అవసరాలకు పూటకూళ్ళమ్మతో అసంగతమైన చెలిమి చేయడం జరుగు

మాట తీరు, మాటలు లేనప్పుడు చేష్టల సైనం ఇవన్నీ అగ్రహారం బ్రాహ్మల వెంట తిరుగుతూ గుర్తు పెట్టుకునేవాళ్ళం.

ఆప్పుడు విజయనగరంలో ఎందరో మేధా వులుండేవారు.. వారితో చర్చలు జరిపే వాళ్ళం. గురజాడ వారి సమకాలికుడు ఆడిదం రామారావు ఉంటే వారి దగ్గ రికి వెళ్ళి 'కన్యాశుల్కం' గురించి కొన్ని విషయాలు అడిగి తెలుసుకున్నాను. ఎంతో పగర్భందీగా 1953 ఏప్రిల్‌లో 20వ తేదీన విజయవంతంగా ఈ నాటకం మేము తొలి

గిరీశం ది గ్రేట్

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం నాటక విభాగం ప్రధానాచార్యులుగా పనిచేస్తున్నారు.

అగ్నిహోత్రావధాన్లు

వందేండ్లు నిండిన 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనలో అగ్నిహోత్రావధాన్లుగా పాత్ర పోషణ చేసిన శ్రీ కరణం సూర్య నారాయణ వయస్సు 62 సంవత్సరాలైనా ఎలాంటి తడబాటు లేకుండా నాటకం రక్తికట్టించడానికి దోహదం చేశారు. 1963 నుంచి రమణమూర్తి బృందంతో కూడి

నటరాజ కళాసమితి 1955

ఎడమ నుంచి కుడికి: (కూర్చున్న వారు) ఐ.ఎస్.రాజకుమారి, జె.వి. సోమయాజులు, ఎస్.అప్పారావు దొర, టి.హ రిహరరావు, వెల్లంకి నరసింహమూర్తి, వి.శివరావు, వి.హనుమంతరావు, సుశీల, నిల్చున్న వారు (మొదటి వరుస): ఎస్.ప్రభాకర రావు, పి.వెంకటేశ్వరరావు, వి.సుబ్బారావు, ఐ. విట్టబాబు, వి.ఆర్. పంతులు, జె.వి. రమణమూర్తి, ప్రసాద్, రావికొండలరావు, గరిమెళ్ళ రామమూర్తి. (రెండవ వరుస): దుర్గారమణయ్య, ఎం.జోగారావు, రమణ, జె.వి. శ్రీరామమూర్తి, కె.లక్ష్మణ రావు, టి.భీమారావు, పి.చలపతిరావు, కె.జగన్నాధరావు.

తుంది. మధురవాణికి ఇంగ్లీషు చెప్పడా నికి ట్యూటర్గా వెళ్ళి ఆమెను ఉంచుకు న్నాడు. అగ్నిహోత్రావధానులు పెద్ద కుమార్తె బుచ్చమ్మ బాలవితంతువు, అమాయకు రాలు, అందమైనది. బుద్ధిమంతురాలు కూడా. గిరీశం మాటల్లోనే 'ఇది చెప్పిన ట్టల్లా వశమయ్యే మనిషి కాదు... ఇది వ్యూర్ డైమండ్ కాదని ఎవడైనా అభా ... [illegible] ...సుడంటే ... [illegible] ... దీస్తాను. దీనిని చెడగొట్టడానికి ప్రయత్నం చేయకూడదు, చేసినా సాగేది కాదు. గనుక కొత్త దారి, కొంత న్యాయమైన దారి తొక్కాలి...'

ఈ నేపథ్యంలో మొదట దగుల్బాజీ అయి నప్పటికీ, ఏడో సీను వరకే సంస్కరించబడిన గిరీశాన్ని తిరిగి "డామిడ్ కథ అడ్డం తిరిగింది" అన్న మాటతో తిరిగి మొదటి ... వసే బాగుండదని భావించి ఆ

పర్యాయం ప్రదర్శించాము. తొలి ప్రదర్శ నలో అయిదు ఆడవేషాలు మగవాళ్ళే వేశారు. రామప్ప పంతులుగారు అన్నయ్య జె.వి. సోమయాజులు, గిరీశంగా నేను, వెంకటేశంగా బీరకాయల రామదాసు ఈ నాటికీ ఆ వేషాలు వేస్తూనే వున్నాం.

ఇలా మూరేళ్ళ ఈ 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనతో మాది నలభై సంవత్సరాల అను భవం.

నటుల మాట తీరుల మధ్య లౌక్యం ఒక్కమాటలో- వక్కజిత్తుల వ్యవహారాలు తాను చేసిన ఉద్యోగం రీత్యా కరతలా మలకమయ్యాయన్నారు. అయితే నిత్యజీ వితంలో వాటి ప్రభావం తనపై లేదని, పాత్రను మాత్రమే కూలంకషంగా అర్థం చేసుకుని నటించానని శ్రీ సోమయాజులు చెప్పారు.

నలభై సంవత్సరాల్లుగా ఈ పాత్ర ధరిస్తూ 1984లో రమణమూర్తితో పాటు తాను ఈ పాత్ర ధరించడం మానివేసినట్టు, తిరిగి ఈ ఏడాది వేస్తున్నట్టు చెప్పారు. ఈ పాత్ర ధరిం చడం తాను మానివేసినా, తమ నటరాజ కళాసమితి, రెండో బృందానికి స్ఫూర్తి ఇవ్వ డానికి ప్రోత్సాహకరంగాను వారి మధ్యనే మసలుతూ ఒక్కసారి కరటకశాస్త్రి పాత్ర ధరిస్తూ వస్తున్నానన్నారు.

సుమారు ఆరేళ్ళు మానివేసి తిరిగి మా బృందం ఈ నాటకం ప్రదర్శిస్తే- మేము

ఈ పాత్ర లోటుపాటులను అధ్యయనం చేసి ఎంతో ఇష్టంగా ఈ పాత్ర ధరిస్తు న్నారు. లోగడ కీర్తిశేషుడు కె.వెంకటేశ్వర రావు బృందంతో తొలిసారిగా అగ్నిహోత్రా వధాన్ల పాత్ర ధరించారు. ఆ తర్వాత

...ఎస్.-

అది విడిచి వచ్చి ... నటరాజ కళా సమి తిలో అదే పాత్రను ... ఉపాధ్యాయుడుగా రిటైర్ అయినప్పటికీ ప్రేక్షకులకు క.ఎస్.గా చిరపరిచితుడైనప్పటికీ

నటరాజ కళాసమితి 1955

ఏడవ నుంచి ఏడిశి: (కూర్చున్న వారు) ఐ.ఎస్.రాజకుమార్, జె.వి. సోమయాజులు, ఎస్.అప్పారావు దొర, టి.నారాయణరావు, వెల్లంకి నరసింహమూర్తి, ... వి.హనుమంతరావు, సుశీల, నిల్చున్న వారు (మొదటి వరుస): ఎస్.ప్రభాకర రావు, పి.వెంకటేశ్వరరావు, వి.సుబ్బారావు, ... ఐ.ఆర్. పంతులు, జె.వి. రమణమూర్తి, ప్రసాద్, రావికొండలరావు, గరిమెళ్ల రామమూర్తి.(రెండవ వరుస): దుర్గారామయ్య, ఎం.డోరారావు, రమణ, జె.వి. శ్రీరామమూర్తి, కె.లక్ష్మణ రావు, టి.భీమారావు, పి.చలపతిరావు, కె.జగన్నాధరావు.

...1984 నుంచి ఈ నాటకం ఆడడం ... ఈ నాటకం వేయడానికి తమ ...లోనే రెండో బృందాన్ని తయారు ... అయితే వందేళ్ల ఉత్సవాల వుర ...కుని తిరిగి ఈ యేడాది మొత్తం ...మూర్తి బృందం కళా హృదయుల ...కోరిక మేరకు తిరిగి గిరీశంగా రంగస్థల ...వేయడానికి అంగీకరించారు. ఈ ప్రదర్శనకు సరిగ్గా వందేళ్ల అగస్టు 13 రాత్రి రవీంద్ర భార ...రమణమూర్తి తన బృందంతో ఈ ప్రదర్శించారు. వర్షం కురుస్తున్నా ...కట, నాటకం పట్ల, ...శ్రీనా 'ఇటీవలి కాలంలో ఏనాడు ...పెద్ద సంఖ్యలో కిటకిటలాడుదురు ...రు. నటుల అసాధారణ ప్రతిభకు, ...లకు అడుగడుగున స్పందిం...

...ర్గంగా 'ఆంధ్రజ్యోతి' పాఠకుల ...శ్రీ రమణమూర్తితో ఇష్టాగోష్టిగా ...న్నారు, ఆయన వ్యక్తం చేసిన ...ఇక్కడ పొందుపరిచాము.

రమణమూర్తి దృష్టి కన్యాశుల్కం, ...మొదట పడిందట. 1945లో ఆయన ...రంగ ప్రవేశం చేశారు. 1949లో కవి రాజ మెమోరియల్ క్లబ్ స్థాపించి రంగ ...టకం ప్రదర్శించి ప్రశంసలు, బహుమతులు గెలుచుకున్నారు. అదే యేడాది ఎం.ఆర్. కళాశాల అధ్యాపకులు కొంత మంది 'కన్యాశుల్కం'లోని ఉత్తరం సీను ప్రదర్శించారట. "ఒక సీనేమిటి? మొత్తం నాటకం వేయకుండానా' అన్న అవంత్సివి ఆ బృందం ముందే వ్యక్తం చేశాడట. దానికి అందులో ఒక పెద్ద మనిషి కల్పించుకుని 'ఈ నాటకం మొత్తం ఎవరూ వేయలేరు బాబు, ఇది అలెగ్జాండరు గుర్రం లాంటిది. ఎవరికీ లొంగదు' అని అన్నారట. అంతే నా పట్టుదలకు పునాది పడింది. వెంటనే మొత్తం నాటకం చదివాను. ఒకసారా? ఎన్నోసార్లు చదివాను. మొత్తం గ్రంథం నా కంఠస్థమయింది. అదే ధోరణిలో ఎంతసేపైనా మాట్లాడే తహతహవచ్చింది.

తుంది. మధురవాణికి ఇంగ్లీషు చెప్పడానికి ట్యూటర్గా వెళ్లి ఆమెను ఉంచుకున్నాడు. అగ్నిహోత్రావధానులు పెద్ద కుమార్తె బుచ్చమ్మ బాలవితంతువు, అమాయకురాలు, అందమైనది. బుద్ధిమంతురాలు కూడా. గిరీశం మాటల్లోనే 'ఇది చెప్పిన ట్లల్లా వినమయ్యే మనిషి కాదు... ఇది ప్యూర్ డైమండ్ ... ఎవడైనా ... ...సుందంటే ... దీస్తాను. 'దీనిని చెడగొట్టడానికి ప్రయత్నం చేయకూడదు, చేసినా సాగేది కాదు. గనుక కొత్త దారి, కొంత న్యాయమైన దారి తొక్కాలి...'

ఈ నేపథ్యంలో మొదట దగుల్బాజీ అయినప్పటికీ, ఏడో సీను వరకే సంస్కరించబడిన గిరీశాన్ని తిరిగి "దామిడ్ కథ అడ్డం తిరిగింది" అన్న మాటతో తిరిగి మొదటి సీనుకు వస్తే బాగుండదని భావించి ఆ సీనును తమ ప్రదర్శనలో తీసేశామన్నారు.

నాటకం అంతా అయ్యాక మళ్లీ మొదటికి చేరడం కన్నా సంఘంలో పాటు గిరీశాన్ని కొంత సంస్కరించి, ఆ బుచ్చమ్మతో ఆతని సుఖంగా వున్నాడన్న మాటన ఇస్తే బాగుంటుందని భావించాము. పైగా గురజాడ వారి ఆశయం విధవా వివాహం కూడాను. ఈ ఒక్క మాటతో తిరిగి బుచ్చమ్మను అవలు ల్యాపీ దెబ్బతీస్తున్నదని నా అభిప్రాయం అన్నారు.

విజయవాడ ఈ నాటకం ప్రదర్శనకు ముందు సుమారు రెండేళ్లు గురజాడ వారి ఇంటి, అరుగుమీదనే కూర్చుని రాత్రుళ్లు నేను, నా స్నేహితులం సుదీర్ఘ చర్చలు జరిపే వాళ్ళం. లొంకుల దిబ్బ మీదనే అర్ధరాత్రుల్లో దాన్ని చదివేవాళ్ళం.

ఆ తర్వాత దాన్ని జాగ్రత్తగా ఎడిట్ చేసి, మిత్రుల స్వభావ విధ్యయం, అగ్నిహోత్రావధాన్లు ఎలా వుండేవారు, కట్టు బొట్టు,

పర్యాయం ప్రదర్శించాము. తొలి ప్రదర్శనలో అయిదు ఆడవేషాలు మగవాళ్లే వేశారు. రామప్ప పంతులుగారు అన్నయ్య జె.వి. సోమయాజులు, గిరీశంగా నేను, వెంకటేశంగా బీరకాయల రామదాసు ఈ నాటికి ఆ వేషాలు వేస్తూనే వున్నాం.

ఇలా మూడేళ్ల ఈ 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనతో మాది నలభై సంవత్సరాల అను బంధం.

జె.వి. సోమయాజులు

రామప్పంతులు కరణీకం

రామప్పంతులు రామచంద్రపురానికి కరణం ఆడంబరము, భేషజము, అహంభావము, పరనింద, ఆత్మస్తుతి ఇతని ముఖ్య లక్షణాలు. అంతేకాదు- మునలివాళ్లకు కన్యాశుల్కం పద్ధతిలో, వివాహాలు చేసే వ్యాపారంలో ఈయనది ప్రముఖ పాత్ర, కోర్టు లిటిగెంట్.

ఇలాంటి వైవిధ్యమైన పాత్ర, జీవితానికి నిలువుటద్దం పట్టే పాత్రను తాము తొలి నుంచి ధరించడానికి ప్రేరణ కలిగించింది అవ్వడు తాను చేసే 'విలేజ్ ఆఫీసర్ల ఎస్టాబ్లిష్మెంట్ క్లర్క్' ఉద్యోగమని సుప్రసిద్ధ నటుడు శ్రీ జె.వి. సోమయాజులు చెప్పారు. అనాటి గ్రామ కరణాలు, మున

సబులు మాట తీరుల మధ్య లౌక్యం ఒక్కమాటలో- నక్కజిత్తుల వ్యవహారాలు 'తాను చేసిన ఉద్యోగం రీత్యా కరతలామలకమయ్యాయన్నారు. అయితే విశ్వజీవితంలో వాటి ప్రభావం రవసై లేదని, పాత్రను మాత్రమే కూలంకషంగా అర్థం చేసుకుని ... శ్రీ సోమయాజులు ...న్నారు.

నలభై సంవత్సరాల్లుగా ఆ పాత్ర ధరిస్తూ 1984లో రమణమూర్తితో పాటు తాను ఈ పాత్ర ధరించడం మానివేసినట్టు, తిరిగి ఈ ఏడాది వేస్తున్నట్టు చెప్పారు ఆ పాత్ర ధరించడం తాను మానివేసినా, తమ నటరాజ కళాసమితి, రెండో బృందానికి సూర్తి ఇవ్వడానికి ప్రోత్సాహకరంగాను వారి మధ్యనే మసలుతూ ఒక్కొసారి కరటకశాస్త్రి పాత్ర ధరిస్తూ వస్తున్నాన్నారు.

సుమారు ఆరేళ్లు మానివేసి తిరిగి మా బృందం ఈ నాటకం ప్రదర్శిస్తే- మేము అనుకున్నట్టు వయస్సు ఎవరికీ అడ్డు రాలేదనే అనిపిస్తున్నది. ప్రేక్షకుల ప్రతిస్పందన అనూహ్యంగా వుంది అన్నారు.

ముందు ముందు తాము ఈ నాటకంలో పాత్ర ధరించడం మానివేసినా మా వారసులు ఈ నాటకం వేయడం ఎంత మాత్రం మానబోరని, ప్రదర్శన నిరంతరంగా కొనసాగిస్తామని శ్రీ సోమయాజులు స్పష్టంచేశారు.

కళానిలయమైన విజయనగరం మహారాజావారి కళాశాలలో చదువుతున్నప్పటినుంచే తమ తల్లి ప్రోత్సాహంతో 1944 నుంచే 'శిథిలజీవి' నాటకంతో శ్రీ సోమయాజులు నటజీవితాన్ని ప్రారంభించారు. దొంగాటకం, ఎస్.జి.ఓ. కాళరాత్రి, పంజరం లాంటి ఎన్నో నాటకాలాడినా 'కన్యాశుల్కం'లో రామప్ప పంతులుగా, ఇటీవల శంకరాభరణం శంకరశాస్త్రిగా వీరు ప్రసిద్ధులయ్యారు. ప్రస్తుతం

ఈ పాత్ర లోతుపాతులను అధ్యయనం చేసి ఎంతో ఇష్టంగా ఈ పాత్ర ధరిస్తున్నాడు. లోగడ క్షీరసముద్రుడు కె.వెంకటేశ్వరరావు బృందంతో తొలిసారిగా అగ్నిహోత్రావధాన్లు పాత్ర ధరించారు. ఆ తర్వాత

కె.ఎస్.

ఆ విడిచి పడ్డి నటరాజ కళా సమితిలో అదే పాత్రను రూయన వేస్తున్నారు. ఉపాధ్యాయుడుగా రిటైర్ అయిన ... ప్రేక్షకులకు కె.ఎస్.గా చిరపరిచితుడు.

రామదాసు

వెంకటేశం

శ్రీ బీరకాయల రామదాసు విజయనగరం కళాశాలలో చదువుతున్నప్పుడే అను కోకుండా భోగారావు, అప్పారావు దొర గార్ల ప్రోత్సాహంతో తొలిసారిగా 'కన్యా

ఎడమ నుంచి కుడికి: (కూర్చున్న వారు) వి.ఎస్.రాజకుమారి, జె.వి. సోమయాజులు, ఎస్.అప్పారావు దొర, టి.హ రిహరరావు, వి.హనుమంతరావు, సుశీల, నిల్చున్న వారు (మొదటి వరుస): ఎస్.ప్రభాకర రావు, పి.వెంకటేశ్వరరావు, వి.సుబ్బారావు, వెల్ల రమణమూర్తి, ప్రసాద్, రావికొండలరావు, గరిమెళ్ల రామమూర్తి. (రెండవ వరుస): దుర్గారమణయ్య, ఎం.జోగారావు, బి. విట్టల రావు, టి.భీమారావు, పి.చలపతిరావు, కె.జగన్నాధరావు.

[illegible] 1984 [illegible] ఈ నాటకం ఆడడం మానివేసి ఈ నాటకం వేయడానికి తమ విద్యాజనలోనే రెండో బృందాన్ని తయారు చేశారు. అయితే వందేళ్ల ఉత్సవాల పుర స్కరించుకుని తిరిగి ఈ యేడాది మొత్తం రమణమూర్తి బృందం కళా హృదయుల ఒత్తిడి మేరకు తిరిగి గిరీశంగా రంగస్థల ప్రవేశం చేయడానికి అంగీకరించారు. ఈ నాటక ప్రదర్శనకు సరిగ్గా వందేండ్లు నిండిన ఆగస్టు 13 రాత్రి రవీంద్ర భార తిలో శ్రీ రమణమూర్తి తన బృందంతో ఈ నాటకం ప్రదర్శించారు. వర్షం కురుస్తున్నా లెక్క చేయక, నాటకం పట్ల, అందులోని నటుల పట్ల [illegible] వేలం వెర్రిగా ఇటీవలి కాలంలో ఏనాడు లేనంత పెద్ద సంఖ్యలో కిటకిటలాడుతూ పాల్గొన్నారు. నటుల అసాధారణ ప్రతిభకు, సంభాషణలకు అడుగడుగున స్పందిం చారు.

ఈ సందర్భంగా 'ఆంధ్రజ్యోతి' పాఠకుల సౌకర్యార్థం శ్రీ రమణమూర్తితో ఇష్టాగోష్టిగా మాట్లాడినప్పుడు, ఆయన వ్యక్తం చేసిన అంశాలను ఇక్కడ పొందుపరిచాము.

చిన్నప్పుడే రమణమూర్తి దృష్టి కన్యాశుల్కం నాటకం మీద పడిందట. 1945లో ఆయన నాటకరంగ ప్రవేశం చేశారు. 1949లో కవి [illegible] టకం ప్రదర్శించి ప్రశంసలు, బహుమతులు గెల్చుకున్నారు. అదే యేడాది ఎం.ఆర్. కళాశాల అధ్యాపకులు కొంత మంది 'కన్యాశుల్కం'లోని ఉత్తరం సీను ప్రదర్శిం చారట. "ఒక సీనేమిటి? మొత్తం నాటకం వేయకుండామా' అన్న అసంతృప్తిని ఆ బృందం ముందే వ్యక్తం చేశాడట. దానికి అందులో ఒక పెద్ద మనిషి కల్పించుకుని 'ఈ నాటకం మొత్తం ఎవరూ వేయలేరు బాబు, ఇది అలెగ్జాండరు గుర్రం లాంటిది. ఎవరికీ లొంగదు' అని అన్నారట. అంతే వారలో పట్టుదలకు పునాది పడింది. వెంటనే మొత్తం నాటకం చదివాను. ఒకసారా? పన్నేసార్లు చదివాను. మొత్తం గ్రంథం నా కంఠస్థమయింది. అదే ధోరణిలో ఎంతసేపైనా మాట్లాడే తహత్తువచ్చింది. ప్రదర్శనకు మొత్తం నాటకం అక్కర్లే దని, ముక్కు పచ్చలారని ఆడపిల్లలను కాటికి కాళ్ళు చాచే వృద్ధులకిచ్చి వివాహం చేసే సంప్రదాయానికి వ్యతిరేకంగా, విధవా వివాహాలకు అనుకూలంగా కథా గమ నంలో వేగం తగ్గకుండా కుదించినట్టు ఆయన చెప్పారు. గురజాడ వారు చెప్పి నట్టుగానే 'కన్యాశుల్కం' కేవలం నీతుల బోధించే ప్రదర్శనగా కాకుండా వాస్తవ జీవి తానికి నిలువుటద్దం లాగా మా ప్రదర్శనను రూపొందించుకున్నామని చెప్పారు. ఇది దీర్ఘ నాటకమైనా ప్రదర్శనానుకూలం కాదన్న మాటను పొరపాటని రుజువు చేశాము అన్నారు.

"గిరీశం పాత్ర పోషణ మీ నిత్య జీవితంలో ఎలాంటి ప్రభావాన్ని చూపించింది? నట[illegible] వరకే పరిమితమయిందా? అని ప్రశ్నిస్తే 'గిరీశం పాత్ర పోషణ నటన వరకే పరి తమైందని మనవి చేస్తాను. కాదంటే న ఈ పాత్ర పోషణ వల్ల 'రెడీవిట్' నాటయింది. సంభాషణలో చమత్కా కూడా అలవాటయిందనుకుంటాను. నానండోయ్, గిరీశం కోసం చుట్ట[illegible] ప్రారంభించాను. అది నాకు నిత్య [illegible] అన్నారు శ్రీ రమణమూర్తి.

'ఇతర్నాక్' గిరీశాన్ని నటుడుగా మీరు దృష్టితో చూస్తున్నారు? అని తిరిగి ప్ర[illegible] "గిరీశం దారి తప్పినవాడు, సంభా[illegible] చతురుడు. పుస్తకాల్లతో బాగా పరిచ[illegible]

తుంది. మధురవాణికి ఇంగ్లీషు చెప్పడా నికి ట్యూటర్గా వెళ్ళి ఆమెను ఉంచుకు న్నాడు. అగ్నిహోత్రావధానులు పెద్ద కుమార్తె బుచ్చమ్మ బాలవితంతువు, అమాయకు రాలు, అందమైనది. బుద్ధిమంతురాలు కూడా. గిరీశం మాటల్లోనే 'ఇది చెప్పిన ట్టల్లా వశమయ్యే మనిషి కాదు... ఇది ప్యూర్ డైమండ్ లాంటి[illegible] ఎవడైనా [illegible] దీస్తాను. దీనిని చెడగొట్టడానికి ప్రయత్నం చేయకూడదు, చేసినా సాగేది కాదు. గనుక కొత్త దారి, కొంత న్యాయమైన దారి తొక్కాలి...'

ఈ నేపథ్యంలో మొదట దగుల్బాజీ అయి నప్పటికీ, ఏడో సీను వరకే సంస్కరించబడిన గిరీశాన్ని తిరిగి "దామిడ్ కథ అడ్డం తిరిగింది" అన్న మాటతో తిరిగి మొదటి సీనుకు వస్తే బాగుండదని భావించి ఆ సీనును తమ ప్రదర్శనలో తీసేశామన్నారు.

నాటకం అంతా అయ్యాక మళ్ళీ మొద టికి తేవడం కన్నా సంఘంతో పాటు గిరీ [illegible] బాగుంటుందనే భావించాను. [illegible] జాడ వారి ఆశయం విధవా వివాహం కూడాను. ఈ ఒక్క మాటతో తిరిగి బుచ్చ మ్మను అసలు లక్ష్యాన్ని దెబ్బతీస్తున్నదని నా అభిప్రాయం, అన్నారు.

విజానికి ఈ నాటకం ప్రదర్శనకు ముందు సుమారు రెండేళ్లు గురజాడ వారి ఇంటి, అరుగుమీదనే కూర్చుని రాత్రుళ్ళు నేనూ, నా స్నేహితులం సుదీర్ఘ చర్చలు జరిపే వాళ్ళం. లాంతరు దీపం మీదనే అర్ధరాత్రుల్లో దాన్ని చదివేవాళ్ళం.

ఆ తర్వాత దాన్ని జాగ్రత్తగా ఎడిట్ చేసి, మిత్రుల స్వభావ నిర్ణయం, అగ్నిహోత్రావ ధాన్లు ఎలా వుండేవారు, కట్టూ బొట్టూ, పర్యాయం ప్రదర్శించాను. తొలి ప్రదర్శ నలో అయిదు ఆడవేషాలు మగవాళ్ళే వేశారు. రామప్ప పంతులుగారు అన్నయ్య జె.వి. సోమయాజులు, గిరీశంగా నేను, వెంకటేశంగా బీరకాయల రామదాసు ఈ నాటికీ ఆ వేషాలు వేస్తూనే వున్నాం.

ఇలా మారేళ్ళ ఈ 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శనతో మాది నలభై సంవత్సరాల అను బంధం.

జె.వి. సోమయాజులు

[illegible] అడుగులకేసుడు, [illegible] పరనింద, ఆత్మస్తుతి ఇతని ముఖ్య లక్షణాలు. అంతేకాదు– ముసలివాళ్ళకు కన్యాశుల్క వద్దతిలో వివాహాలు చేసే వ్యాపారంలో ఈయనది ప్రముఖ పాత్ర, కోర్టు లిటిగెంట్.

ఇలాంటి వైవిధ్యమైన పాత్ర, జీవితానికి నిలువుటద్దం పట్టే పాత్రను తాము తొలి నుంచి ధరించడానికి ప్రేరణ కలిగించింది అప్పుడు తాను చేసే 'విలేజ్ ఆఫీసర్ల ఎస్టాబ్లిష్మెంట్ క్లర్క్' ఉద్యోగమని సుప్ర సిద్ధ నటుడు శ్రీ జె.వి. సోమయాజులు చెప్పారు. ఆనాటి గ్రామ కరణాలు, మున సబుల మాట తీరుల మధ్య [illegible] ఒక్కమాటలో– నక్కజిత్తుల వ్యవహారాలు తాను చేసిన ఉద్యోగం రీత్యా కరతలా మలకమయ్యాయన్నారు. అయితే నిత్యజీ వితంలో వాటి ప్రభావం తనపై లేదని, పాత్రను మాత్రమే కూలంకషంగా అర్థం చేసుకుని నటించానని శ్రీ సోమయాజులు చెప్పారు.

నలభై సంవత్సరాల్లుగా ఈ పాత్ర ధరిస్తూ 1984లో రమణమూర్తితో పాటు తాను ఈ పాత్ర ధరించడం మానివేసినట్టు, తిరిగి ఈ ఏడాది వేస్తున్నట్టు చెప్పారు ఈ పాత్ర ధరిం చడం తాను మానివేసినా, తమ నటరాజ కళాసమితి, రెండో బృందానికి మూర్తి ఇవ్వ డానికి ప్రోత్సాహకరంగాను వారి మధ్యనే మసలుతూ ఒక్కోసారి కరటకశాస్త్రి పాత్ర ధరిస్తూ వస్తున్నానన్నారు.

సుమారు ఆరేళ్ళు మానివేసి తిరిగి మా బృందం ఈ నాటకం ప్రదర్శిస్తే– మేము అనుకున్నట్టు వయస్సు ఎవరికీ అడ్డు రాలేదనే అనిపిస్తున్నది. ప్రేక్షకుల ప్రతిసం [illegible] మాత్రం మానబోరని, ప్రదర్శన నిరంత రంగా కొనసాగిస్తామని శ్రీ సోమయాజులు స్పష్టంచేశారు.

కళానిలయమైన విజయనగరం మహారా జావారి కళాశాలలో చదువుతున్నప్పటినుంచే తమ తల్లి ప్రోత్సాహంతో 1944 నుంచే 'శిథిలజీవి' నాటకంతో శ్రీ సోమయాజులు నటజీవితాన్ని ప్రారంభించారు, దొంగాటకం, ఎన్.జి.ఓ. కాళరాత్రి, పంజరం లాంటి ఎన్నో నాటకాలాడినా 'కన్యాశుల్కం'లో రామప్ప పంతులుగా, ఇటీవల శంకరాభరణం శంక రశాస్త్రిగా వీరు ప్రసిద్ధులయ్యారు. ప్రస్తుతం

... సంవత్సరాలు అవుతుంది.

అమెరికా, ఐక్యరాజ్యసమితిని 'రక్షించాలన్న' తన ... వెల్లడించింది. వాస్తవానికి ... చేసింది.

కాలం మారినా 'కన్యాశుల్కం' సజీవం

న్యూస్‌లైన్

విజయనగరం, ఆగస్టు 13: కాలమెంత మారినా 'కన్యాశుల్కం' సజీవంగా కళ్లముందు ఉంటుందని మాజీ మంత్రి భాట్టం శ్రీరామ్మూర్తి అన్నారు. మహాకవి గురజాడ అప్పారావు రచించిన 'కన్యాశుల్కం' నూరేళ్లు నిండిన సందర్భంగా స్థానిక హాస్టబల్ హాల్‌లో నిర్వహిస్తున్న ఉత్సవాల ముగింపు సభకు గురువారం ఆయన ముఖ్య అతిథిగా విచ్చేశారు. ఈ సభకు ప్రముఖ రచయిత రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రి అధ్యక్షత వహించారు.

ఈ సభలో భాట్టం శ్రీరామ్మూర్తి మాట్లాడుతూ గురజాడ రాసిన దేశభక్తి గేయం ఆయనను ప్రపంచ సాహితీ వేదికపై నిలబెట్టేందుకు చాలునని అన్నారు. 1880 నాటికి మన ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో తెలుగు నాటకం లేనేలేదని 10లో ఆనందగజపతిరాజు మొదటిసారిగా సంస్కృత నాటకం ప్రదర్శింప చేశారని ఆయన అన్నారు. తర్వాత మహాకవి గురజాడ 'కన్యాశుల్కం' వచ్చిందని చెప్పారు.

గురజాడ అప్పారావు మరణించిన తర్వాతనే కీర్తి ఆర్జిస్తున్నారని అయితే రచయితలు బతికి ఉన్నప్పుడే వారి ప్రతిభను గుర్తించి ప్రోత్సహించి కీర్తిని ఆపాదిస్తే మరిన్ని మంచి రచనలు వస్తాయని ఆయన అభిప్రాయపడ్డారు. తాను మంత్రిగా ఉన్న హయాంలో చరిత్ర పురుషుల భవనాలు 'స్మారక కేంద్రాలు'గా అభివృద్ధి చేయాలని యోచించి ఈ మేరకు ఉత్తర్వులు జారీ చేశానని చెప్పారు. విజయనగరానికే వన్నె తెచ్చిన హరికథకుడు 'ఆదిభట్ల', 'గురజాడ' ఇళ్లను ఈ మేరకు అభివృద్ధి పరచమని ఆనాటి తన ఉత్తర్వులలో 'గురజాడ' ఇంటిని ప్రభుత్వం తీసుకొని స్మారక కేంద్రంగా ఏర్పాటు చేసిందని ఆయన అన్నారు.

సభకు అధ్యక్షత వహించిన ప్రముఖ రచయిత రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి మాట్లాడుతూ 27 ఏళ్ల వయస్సులోనే 'కన్యాశుల్కం' లాంటి ప్రసిద్ధి చెందిన నాటకాన్ని అందించిన 'గురజాడ' అప్పారావు ప్రతిభ అనన్య సామాన్యమని కొనియాడారు. మనకు పద్యసాహిత్యం ఎంత ఉన్నా గద్యసాహిత్యంలో 'కన్యాశుల్కం' మాత్రం ఆరాధ్యమైనదని ఆయన అన్నారు. సభలో వక్త పూసపాటి కృష్ణంరాజు మాట్లాడుతూ ఆనాడు గురజాడ అప్పారావును ప్రోత్సహించి మంచి రచనలు అందించేందుకు రాజులు కృషి చేశారని అయితే ఈనాడు 'మాన్సాస్' నిర్వాహకులు 'కన్యాశుల్కం' నూరేళ్ల ఉత్సవానికి చేయూతగా నిలిస్తే బాగుండేదని అన్నారు. ప్రముఖ కవి జ్వాలాముఖి మాట్లాడుతూ గురజాడ వేగుచుక్క లాంటి కవి అని అభివర్ణించారు. గొంగళిపురుగు దశలో ఉన్న ఈ సమాజాన్ని సీతాకోక చిలుకలా రూపాంతరం చెందించే విధంగా తన రచనలో 'గురజాడ' కృషి చేశారని అన్నారు. 'కన్యాశుల్కం' నాటకాన్ని సాయంకాలమైందంటూ ప్రారంభించడంలోనే రచయిత నిజ్జత గోచరమవుతుందని సమాజం 'సాయంసంధ్య'లో ఉందని దీనికి వెలుగు కావాలనే అంతర్గత భావం ఇమిడి ఉందని ఆయన విశ్లేషించారు. ఇరవయ్యో శతాబ్దపు రచనలకు గురజాడ మార్గదర్శకత్వం చూపించారని ఆయన అన్నారు. 'కన్యాశుల్కం'లో ప్రతి పాత్ర ఇంకా సమాజంలో బతికే ఉన్నాయని గిరీశం ఇంకా బతికి ఉన్నాడని చెబుతూ హర్షద్ మెహతా ఒక ఉదాహరణ అని ఆయన అన్నారు.

తెలంగాణా ప్రాంతంలో 'కన్యాశుల్కం' గురించి తెలీదని కమ్యూనిస్టులు దీన్ని ప్రచారం చేసి వెలుగులోకి తెచ్చారని ఆయన అన్నారు. ఈ సభలో మేకప్ ఆర్టిస్ట్ జి.వి. ప్రసాద్‌ను మాజీమంత్రి భాట్టం శ్రీరామ్మూర్తి సన్మానించారు. ఉత్సవ కమిటీ కార్యదర్శి దాట్లరాజు ప్రముఖులు పంపిన సందేశాలు చదివారు. ప్రధాని, ముఖ్యమంత్రి, పి.సి.సి. నేత తదితర ప్రముఖులతో పాటు డాక్టర్ సి.నారాయణరెడ్డి కూడా సందేశాలు పంపించారు. అనంతరం రామతీర్థంలోని నటరాజ కళాసమితి నిర్వహణలో 'కన్యాశుల్కం' నాటక ప్రదర్శన జరిగింది.

రచయితల ఊరేగింపు

ఉత్సవాల సందర్భంగా గురువారం సాయంత్రం రచయితలు, రచయిత్రులు పురవీధుల్లో ఊరేగింపు నిర్వహించి 'గురజాడ' నినాదాలున్న ప్లే కార్డులు ప్రదర్శించారు. వీరి ప్రదర్శన గురజాడ విగ్రహం నుంచి మొదలై మూడు లాంతర్లు, గంటస్తంభం మీదుగా హాస్టబల్ హాలుకు చేరుకొంది. ప్రముఖ రచయిత్రి ఓల్గా 'గురజాడ' చిత్రపటానికి పూలమాలలు వేశారు.

...తి 11 గంటలకు ...ండరన్స్

... మంచి ఆత్మ విశ్వాసం, అంతకు ...న అయితే జీవితంలో ఎదురైన ఒక ...తో అతడి ముఖంలో నీడలా కదులుతూ ... యువతి తారసపడుతుంది. ఆమెను ...పోతుంది. ఆమె పట్ల పోర్ట్ ప్రేమ ...తరబడి గుండెలో నింపుకున్న ప్రేమ ...న్నో సంవత్సరాల క్రితమే చికాగోలో ...మీద ఆసక్తి లేని నిజమైన ఆర్టిస్ట్. ...దాంనేది రిచెల్ ఆశ. ఆమె ఆశలకు ...కాదు. దాంతో ఆమె పోర్ట్‌ను వదిలేసి

...పోతుంది. తిరిగి ఇద్దర్నీకు ఇలా ...ంటారు ...ముక్కోణపు ప్రేమ కథ ... తిరిగి అతుకు వేసేందుకు

..., లిండా ఫొరెంటినో (రిచెల్), అలన్ రుధాల్ఫ్.

చాణక్య టైంలో ఇక 'రిష్తే'

న్యూఢిల్లీ, ఆగస్టు 13: గత ఆదివారం... ముగిసిన 'చాణక్య' సీరియల్ స్థానం... అమృతా ప్రీతమ్ కథ ఆధారంగా 'మాన... అనుబంధం హద్దులు లేనిది' అ... కథాంశంతో 'రిష్తే' సీరియల్ ప్రారంభమవుతోంది. వేద్ రహీ దర్శకత్వం వహించిన ఈ పది భాగాల సీరియల్ ఇక నుంచి ప్రతి ఆదివారం ఉదయం తొమ్మిది గంటలకు దూరదర్శన్‌లో ప్రసారమవుతుంది. ఈ సీరియల్‌లో బెంజమిన్ జిలాని, శశిపురి, బీనా, మంగళ్ ధిల్లాన్, వంకట్ బెర్రీ, దీనా పథక్, రాధాసేత్, పల్లవి జోషి తదితరులు నటించారు. అనాథ సిక్కు బాలుడిని చేరదీసిన ఒక హిందూ కుటుంబం, తనను చేరదీసిన కుటుంబం కోసం ఆ బాలుడు చేసిన త్యాగాల చుట్టూ కథ తిరుగుతుంది.

నూరేళ్ళ కన్యాశ

ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ఆధునిక యుగానికి నాంది పలికిన గురజాడ అప్పారావుగారి కన్యాశుల్క నాటకం తొలి ప్రదర్శన జరిగి యీనెల 13వ తేదీకి సరిగ్గా వంద సంవత్సరాలు అవుతుంది. ఈ తేదీపై వివాదం లేకపోలేదు. కన్యాశుల్కం తొలి ప్రదర్శన విజయనగరంలో జరిగిందనటంలో ఎలాంటి వివాదమూ లేదు. అలాగే 1892లో యీ మొట్టమొదటి ప్రదర్శన జరిగిందనడంలో కూడా అభిప్రాయ భేదాలు లేవు. కానీ తేదీ విషయంలోనే పేచీలున్నాయి. కొందరు ఆగస్టు 13న జరిగిందనిచెప్తే మరి కొందరు అక్టోబరు 13 అని చెపుతారు. ఇది నిర్ధారణ కావలసి వున్న విషయం. ఎక్కువ మంది యిప్పటి వరకు ఆగస్టు 13నే తొలి ప్రదర్శన జరిగిందని భావిస్తుండటంతో ప్రస్తుతానికి యీ తేదీనే అసలైనదిగా తీసుకోవటం జరుగుతున్నది. మొట్టమొదట ఈ నాటకాన్ని జగన్నాథ నాటక విలాసిని సమాజం వారు ప్రదర్శించారు. ముడుంబై వరాహ నరసింహస్వామి నాందీ ప్రస్తావన రాశారు.

దుస్సంప్రదాయ శృంఖలాలను తెగగొట్టుకొని ఆధునిక మార్గంలో సమాజం పయనించాలన్నది గురజాడ వారి ప్రగాఢ వాంఛ. ఇందుకోసమే ఆయన తన కలాన్ని కత్తిలా వాడాడు. మంచి గతమున కొంచమేనోయ్ అంటూ మందగించక ముందుకడుగువేయమని హితవు చెప్పాడు. అంతేకాదు. వెనుకపడితే వెనకనే మిగిలిపోతామన్న నిష్ఠుర సత్యాన్ని బోధించాడు. గ్రామ్య భాషను దిక్కులేని స్త్రీగా మార్చి, అలంకారాల బరువుతో కృంగిపోయి, వ్యాకరణ సూత్రాల సంకెళ్ళలో చిక్కుకుపోయిన గ్రాంధిక భాషాయోషామణికి పట్టం కట్టిన పండితులపైనా, స్త్రీలను అణచి పెట్టి వుంచిన దురాచారాలపైనా ప్రధానంగా ఆయన యుద్ధం ప్రకటించాడు. ఈ రెండింటి మిశ్రమమే కన్యాశుల్క నాటకం. కన్యాశుల్క నాటకాన్ని వాడుక భాషలో రాయటమేకాక, స్త్రీ జనోద్ధరణకు కూడా ఆయన ఉద్దేశించాడు. కన్యాశుల్కానికి ముందు వచ్చిన యితరుల నాటకాలు గ్రాంధిక భాషలో రచించినవే. పైగా పురాణాంతర్గత కథను ఇతివృత్తంగా తీసుకొని వీటిని రచించటం జరిగింది. పాత్రోచిత భాష వాడాలని నియమం పెట్టుకొన్న కొందరు కొన్ని పాత్రలకు గ్రామ్య భాషను వాడినా మొత్తం మీద గ్రాంధిక భాషయే ఆ నాటకాలలో ప్రధానంగా వుండేది. పండితులలో యిలాంటి ధోరణులు వుండబట్టే అప్పటిలో వాడుక భాషా ఉద్యమాన్ని చేపట్టిన గిడుగు రామ్మూర్తి గారికి గురజాడ [illegible] మినహాయిస్తే అనేకుల [illegible] వ్యతిరేకతే ఎదురయింది. విశేషమేమిటంటే వితంతు వివాహ [illegible] చేపట్టి దక్షిణాది ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగరునిగా కీర్తి గడించిన కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు సైతం చివరి రోజులలో తప్ప వాడుక భాషను బలపరచలేకపోయారు. ప్రహసనాలలో ఆయన వాడుకభాషను వాడినప్పటికీ గ్రాంధిక భాష పట్లనే పంతులుగారు తొలివాళ్ళలో సానుకూలతను వ్యక్తం చేశారు. కాని గురజాడ వారు మాత్రం గిడుగువారికి చేదోడు వాదోడుగా నిలిచి వాడుక భాషా ఉద్యమానికి విశేష కృషి జరిపారు. "గ్రామ్య భాష దిక్కులేని స్త్రీ. ఆమెను పండితులు నిష్కారణముగా దూషించి అవమానించగా [illegible]

తన రచనల్లో వాడుక భాషను వాడటం ద్వారా ఆయన తన మాటను నిలబెట్టుకొన్నారు. ఆయన ప్రగాఢంగా కోరిన మరొక అంశం స్త్రీల అభివృద్ధి. కన్యక, పూర్ణమ్మ వంటి గేయాలలోనేకాక కన్యాశుల్కం, కొండుభట్టీయం, సంస్కర్త హృదయం వంటి రచనలలో కూడా యీ భావన బలంగా కన్పిస్తుంది. స్త్రీలను అడ్డుపెట్టుకొని తమ స్వార్థ ప్రయోజనాలను నెరవేర్చుకొనే వారంటే గురజాడకు పరమ అసహ్యమనే చెప్పాలి. కొండు భట్టీయం అనే నాటకంలో బ్రాహ్మణుడైన కొండు భట్టు, మంజువాణి అనే వేశ్యను ఆశ్రయించుకొని తార్పుడు వృత్తి చేస్తూ వుంటాడు. గురజాడ వారు ప్రథమాంకంలోనే మంజువాణి చేత కొండుభట్టు వీపుపై కాలితో తన్నిస్తాడు. కులంపేరు చెప్పుకొని పరాన్నభుక్కు జీవితం గడిపే వారిపై గురజాడ వారికి అంత రోత. ఇలాంటి అవలక్షణాలను సమాజంలో నుంచి ఏరివేయాలనే ఆయన ఆశయం. ఇటువంటి సదాశయంతో నిండి వున్న వ్యక్తి నుంచి వెలువడిన రచనలు గనుకనే యీనాటికీ వాటికి ప్రజలలో ఆదరణ లభిస్తున్నది.

పెళ్ళి పేరుతో ఆడపిల్లలను అమ్ముకొనే దురాచారాన్ని ఖండిస్తూ గురజాడవారు రాసిన కన్యాశుల్క నాటకాన్ని శూద్రకుని మృచ్ఛకటికతో పోలుస్తూ వుంటారు. సంస్కృత భాషలో శూద్రకుడు రాసిన మృచ్ఛకటికం అద్భుతమైన నాటకమనడంలో సందేహం లేదు. కాని కన్యాశుల్కంతో పోల్చినపుడు యీ రెండింట మధ్య కొన్ని తేడాలు కన్పిస్తూ వుంటాయి. కన్యాశుల్కంలోని పాత్రలు సరాసరి మానవ సమాజం నుంచి నడచి వచ్చిన వాటివలే కన్పిస్తాయి. గురజాడ చేసిందల్లా వీటిని కలిపివుంచే కథాసూత్రాన్ని తయారుచేయడమే. వంద సంవత్సరాల నాటి సమాజాన్ని ఒక్కసారి వూహించ గలిగితే కన్యాశుల్కంలో కనిపించే పాత్రలు యథాతథంగా సశరీరులై కన్పిస్తాయి. సారా దుకాణం వెనుక తోటలో కనిపించే యోగిని నుండి మధురవాణి వరకు అసిరిగాడి నుండి సౌజన్యారావు పంతులు వరకు ఒకప్పుడు నిజంగా జీవించినవారేనని తోస్తుంది. ఈ నాటికీ వేషభాషలలో కొద్ది పాటి మార్పులతో యీ పాత్రలు మన సమాజంలో కన్పిస్తూనే వుంటాయి. కాని మృచ్ఛకటిక అలా అనిపించదు. వసంతసేన, చారుదత్తుల చిత్రీకరణలో కవి ప్రతిభ ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. వందకాదుగదా వేయి సంవత్సరాలు వెనుకకు పోయినా మృచ్ఛకటికంలోని పాత్రలను యథాతథంగా చూడగలగడం అసాధ్యమవుతుంది.

వాస్తవ పరిస్థితుల నుంచి పుట్టుకొచ్చినది కన్యాశుల్క నాటకం. గురజాడ వారి కాలంలో కన్యాశుల్కాచారం ఎక్కువగా వుండేది. దానికితోడు బాల్య వివాహాలు, వితంతు వివాహ నిషేధాలు తదితరమైనవి వాడుకలో వుండేవి. ఈ దుస్థితిని మార్చాలని ప్రయత్నించిన వారికి ఛాందసులైన సంప్రదాయ వాదులు అడుగడుగునా అడ్డు తగిలేవారు. ఇటువంటి పరిస్థితిలో విజయనగరం మహారాజా ఉత్తర్వుపై విశాఖపట్నం జిల్లాలో జరుగుతున్న బ్రాహ్మణ కన్యాశుల్క వివాహాల్లు గురించి గణాంక వివరాలు సేకరించటం జరిగింది. మొత్తం మూడేళ్ళ కాలపరిధిలో జరిగిన వివాహాలను మాత్రమే యీ వివరాలలో పొందు పర్చటం జరిగింది. అయితే పూర్తి వివరాలు సవోదు అయినట్లుగా భావించరాదు. ఈ వివరాలను బట్టి చూస్తే మూడేళ్ళలో 1034 కన్యాశుల్క [illegible] జరిగినట్లు తెలుస్తుంది. అందే

అయిదేళ్ళ లోపు వయసున్నవారే. కొన్ని సందర్భాలలో కడుపులో వున్న పిల్లలకు కూడా బేరాలు కుదుర్చుకొనేవారట! వీరేశలింగంగారు ఒక నాటికలో యిలాంటి ఆచారాన్ని ప్రస్తావిస్తూ ఒక పాత్ర చేత యీ విధంగా పలికిస్తారు. "మొగపిల్లవాడు పుట్టినా, పుట్టిన బిడ్డ చచ్చినా, యిచ్చిన డబ్బు వదులుకోవలసిందే." ఇది ఆడపిల్ల తండ్రి చెప్పేమాట. కన్యాశుల్కానికి ఆశపడి కాటికి కాళ్ళు చాచుకొన్న వారికి బాలికలను యిచ్చి చేయడం వల్ల కలిగే కష్టాల గురించి పంతులుగారు బ్రాహ్మ వివాహాన్ని రాశారు. ఈ ప్రహసనమే పెద్దయ్యగారి పెళ్ళి పేరుతో ప్రచారాన్ని పొందింది. అయితే యీ ప్రహసనం కన్యాశుల్కం వలే యిప్పటి వరకు నిలబడలేకపోయింది. బ్రాహ్మ వివాహంలో దురాచారాలను విపరీతంగా ఎద్దేవా చేయటం కన్పిస్తుంది. కాని కన్యాశుల్కంలో యిదొక్కటే కాక చదువరులను ఆకట్టుకొనే కథా సంవిధానం కూడా వున్నది. కన్యాశుల్కానికి రాసిన తొలి పీఠికలో దీని గురించి గురజాడ యీ విధంగా చెపుతారు. "బ్రాహ్మ వివాహం కేవలం అలవాట్లనూ, ఆచారాలను ఎద్దేవా చేసే ప్రహసనం. కన్యాశుల్కంలోనేమో హాస్యం, పాత్రల చిత్రీకరణ, జటిలమైన ఒక కొత్త సంవిధానం కోసం ప్రయత్నించాను." ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని గుర్తుంచుకోవాల్సి వుంటుంది. గురజాడ వారు కన్యాశుల్కాన్ని తిరిగి రాయకపోతే యిది కూడా బ్రాహ్మ వివాహంలా అనంతరకాలం వారి దృష్టిని ఆకర్షించి వుండేది కాదేమో. తొలి ప్రతికి మలిప్రతికి అంత తేడా వున్నది.

ఆనంద గజపతిరాజా వారు సేకరింపచేసిన వివరాలను చూసి యీ చెడుగును పారద్రోలేటందుకు ఆయన కలం పట్టాడు. కన్యాశుల్క నాటక రచనలో తాను ఉద్దేశించినదేమిటో ఆయన యిలా చెప్పారు. "మన స్త్రీ జాతిలోని నిస్సహాయమైన విభాగాన్ని సమాజ అవినీతి క్రిములతో నిండి వున్న బాధాకరమైన దాస్యం నుండి రక్షించే సమున్నత ఘనత వహించిన మీ దృష్టిని పదేళ్ళ క్రితం ఆకర్షించినపుడు, ఈ చెడుగును ఒక జనరంజకమైన నాటకంలో వెల్లడి చేసి ఈ విషయంపై ప్రజాభిప్రాయాన్ని వుద్దీపం చేసేటందుకు..." యీ ప్రయత్నం చేయటం జరిగిందని ఆయన చెప్పారు. అంతేకాదు "ఉన్నతమైన నైతిక ప్రమాణాలను వ్యాపింపచేయటానికి మించిన కర్తవ్యం సాహిత్యానికి మరొకటి లేదు" అని గాఢంగా నమ్మిన వాడాయన. అయితే అప్పట్లో చాలా మంది నిరక్షరాస్యులు. దురాచారాలపై వెల్లడించే వ్యతిరేకత ఎక్కువ మందికితెలియకపోతే దాని వల్ల ఎలాంటి ప్రయోజనాలు సిద్ధించవు. "ప్రజా బాహుళ్యానికి పుస్తక పఠనం అలవాటు అయ్యేదాకా.. ఆరోగ్యకర ప్రభావ వ్యాప్తికై నాటకరంగాన్ని ఆశ్రయించవలసి వుంటుంది."

అక్షరాస్యులు కాని వారిలో సైతం ఉన్నత భావాలను వ్యాప్తి చేయడానికి ఆయన నాటక ప్రక్రియను ఎంచుకొన్నాడనేది పైన వుదహరించిన మాటల వల్ల విదితమవుతున్నది. 1892కు ముందే కన్యాశుల్కాన్ని రచించటం జరిగింది. అప్పట్లో దానిని ముద్రించాలనే ఉద్దేశ్యం ఆయనకు లేదు. అందువల్లనే 1897 లోగా తొలిముద్రణ వెలువడలేదు. [illegible] చాలా

పీపుల్స్ ఫ్రెండ్, ది వీక్లి రివ్యూ, చింతామణి వంటి పత్రికలు మంచి అభిప్రాయాలనే యిచ్చాయి. నాటకం ప్రతులు కూడా బాగానే అమ్ముడుబోయాయి. ఆ తరువాత 1909లో సవరించిన ప్రతి వెలువడింది. వాస్తవానికి యీ రెండవ ప్రతి, మొదట ప్రతికి సమూలమైన మార్పు అనే చెప్పాలి. ప్రస్తుతం తెలుగుదేశంలో ప్రచారంలో వున్న ప్రతి యీ రెండవ ప్రతియే. "మిత్రుడు ఎస్. శ్రీనివాసయ్యంగార్ సూచనపై దాన్ని తిరగరాసినట్లు గురజాడవారు చెప్పారు. ఈ రెండవ ప్రతియే లేకుంటే యీనాడు అందరూ మెచ్చుకొనే మధురవాణికి ఉనికియే లేదని చెప్పవచ్చు. మొదటి ప్రతిలో మధురవాణి కేవలం రామప్ప పంతులు వుంచుకొన్న సాని మాత్రమే. అంతకు మించి ఆమెకు ఎలాంటి ప్రాధాన్యత లేదు. కాని రెండవ ప్రతిలో మధురవాణి నాటకమంతటిలోకి [illegible] అంటే మెరుస్తుంది. "మధురవాణి పాత్ర అంటే నాకు నేనే ముచ్చటపడుతున్నాను" అని వాంగోలు ముని సుబ్రహ్మణ్యంగారికి రాసిన లేఖలో గురజాడ వారే స్వయంగా పేర్కొన్నారు. రెండవ ప్రతిని ముద్రిస్తున్నప్పుడు గురజాడవారు ముని సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసినలేఖ చాలా విలువైనది. ఆనాటి వారివలెనే యీనాటి వారు కన్యాశుల్కంపై చేస్తున్న కొన్ని విమర్శలకు యీ లేఖలో సమాధానం దొరుకుతుంది [illegible]. మధురవాణి [illegible] బాల బాలికలకు శ్రేయోదాయకములు కావని విమర్శ[illegible]

నూరేళ్ళ కన్యాశుల్కం

అయిదేళ్ళ లోపు వయసున్నవారే. కొన్ని సందర్భాలలో కడుపులో వున్న పిల్లలకు కూడా బేరాలు కుదుర్చుకొనేవారట! వీరేశలింగంగారు ఒక నాటికలో యిలాంటి ఆచారాన్ని ప్రస్తావిస్తూ ఒక పాత్ర చేత యీ విధంగా పలికిస్తారు. "మొగపిల్లవాడు పుట్టినా, పుట్టిన బిడ్డ చచ్చినా, యిచ్చిన డబ్బు వదులుకోవలసిందే." ఇది ఆడపిల్ల తండ్రి చెప్పేమాట. కన్యాశుల్కానికి ఆశపడి కాటికి కాళ్ళు చాచుకొన్న వారికి బాలికలను యిచ్చి చేయడం వల్ల కలిగే కష్టాల గురించి పంతులుగారు బ్రాహ్మ వివాహాన్ని రాశారు. ఈ ప్రహసనమే పెద్దయ్యగారి పెళ్ళి పేరుతో ప్రచారాన్ని పొందింది. అయితే యీ ప్రహసనం కన్యాశుల్కం వలే యిప్పటి వరకు నిలబడలేకపోయింది. బ్రాహ్మ వివాహంలో దురాచారాలను విపరీతంగా ఎద్దేవా చేయటం కన్పిస్తుంది. కాని కన్యాశుల్కంలో యిదొక్కటే కాక చదువరులను ఆకట్టుకొనే కథాసంవిధానం కూడా వున్నది. కన్యాశుల్కానికి రాసిన తొలి పీఠికలో దీని గురించి గురజాడ యీ విధంగా చెపుతారు. "బ్రాహ్మ వివాహం కేవలం అలవాట్లనూ, ఆచారాలను ఎద్దేవా చేసే ప్రహసనం. కన్యాశుల్కంలోనేమో హాస్యం, పాత్రల చిత్రీకరణ, జటిలమైన ఒక కొత్త సంవిధానం కోసం ప్రయత్నించాను." ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని గుర్తుంచుకోవాల్సి వుంటుంది. గురజాడ వారు కన్యాశుల్కాన్ని తిరిగి రాయకపోతే యిది కూడా బ్రాహ్మ వివాహంలా అనంతరకాలం వారి దృష్టిని ఆకర్షించి వుండేది కాదేమో. తొలి ప్రతికి మలిప్రతికి అంత తేడా వున్నది.

ఆనందగజపతిరాజావారు సేకరింపచేసిన వివరాలను చూసి యీ చెడుగును పారదోలేటందుకు ఆయన కలం పట్టాడు. కన్యాశుల్క నాటక రచనలో తాను ఉద్దేశించినదేమిటో ఆయన యిలా చెప్పారు. "మన స్త్రీ జాతిలోని నిస్సహాయమైన విభాగాన్ని సమాజ అవినీతి క్రిములతో నిండి వున్న బాధాకరమైన దాస్యం నుండి రక్షించే సమస్య ఘనత వహించిన మీ దృష్టిని పదేళ్ళ క్రితం ఆకర్షించినపుడు, ఈ చెడుగును ఒక జనరంజకమైన నాటకంలో వెల్లడి చేసి ఈ విషయంపై ప్రజాభిప్రాయాన్ని పుద్దీపం చేసేటందుకు..." యీ ప్రయత్నం చేయటం జరిగిందని ఆయన చెప్పారు. అంతేకాదు "ఉన్నతమైన నైతిక ప్రమాణాలను వ్యాపింపచేయటానికి మించిన కర్తవ్యం సాహిత్యానికి మరొకటి లేదు" అని గాఢంగా నమ్మిన వాడాయన. అయితే అప్పట్లో చాలా మంది నిరక్షరాస్యులు. దురాచారాలపై వెల్లడించే

పీపుల్స్ ఫ్రెండ్, ది వీక్లీ రివ్యూ, చింతామణి వంటి పత్రికలు మంచి అభిప్రాయాలనే యిచ్చాయి. నాటకం ప్రతులు కూడా బాగానే అమ్ముడుబోయాయి. ఆ తరువాత 1909లో సవరించిన ప్రతి వెలువడింది. వాస్తవానికి యీ రెండవ ప్రతి, మొదట ప్రతికి సమూలమైన మార్పు అనే చెప్పాలి. ప్రస్తుతం తెలుగుదేశంలో ప్రచారంలో వున్న

ప్రతి యీ రెండవ ప్రతియే. "మిత్రుడు ఎస్. శ్రీనివాసయ్యంగార్ సూచనపై" దాన్ని తిరగరాసినట్లు గురజాడవారు చెప్పారు. ఈ రెండవ ప్రతియే లేకుంటే యీనాడు అందరూ మెచ్చుకొనే మధురవాణికి ఉనికియే లేదని చెప్పవచ్చు. మొదటి ప్రతిలో మధురవాణి కేవలం రామప్ప పంతులు పంచుకొన్న సాని మాత్రమే

చెపుతూ చెడుగులను ఎత్తిచూపటమేకాని దుర్నడతను ఆకర్షవంతం చేయటం తన అభిప్రాయం కాదని అనేక వివరాలతో ఆయన సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసిన లేఖలో పేర్కొన్నారు. ఆయన యింకా యిలా చెప్పారు. "మానవ జీవితంతో నేను చెలగాటం ఆడ్డం లేనేలేదని యీ నాటకం చదివితే నీకు తెలుస్తుంది. ఎట్టి తృణీకార భావమూ లేకుండా మానవ జీవితాన్ని గంభీరమైన దానినిగా భావించి ఈ నాటకంలో దానిని యితివృత్తంగా స్వీకరించాను." నిజమే ఆయన మానవజీవితాన్ని ఏనాడూ తన రచనలలో పరిహాస్యం చేయలేదు. ఆయన అవహేళన చేసిందల్లా సమాజంలోని దుస్సంప్రదాయాలను మాత్రమే. ఆయన

పూబిలో పడి కొట్టుకులాడే నిస్సహాయుల పట్ల ఆయన ఆవేదనను వ్యక్తం చేశాడు. వాళ్ళ తరపున ఫీజు లేకుండా వకాల్తా పట్టాడు. ముసలి వాళ్ళకు భార్యలుగా మారిన బాలికల మనోవ్యధను పూర్ణమ్మ కథలో ఆయన కళ్ళకు కట్టినట్లు చూపాడు. అదే విధంగా బాల్యంలోనే వితంతువులైన వారి జీవితం ఎలా చెల్లా చెదురవుతుందో పూటకూళ్ళమ్మ, మీనాక్షి, బుచ్చమ్మల పాత్రల ద్వారా ఆయన చూపిస్తారు. వేశ్యా వృత్తిలో జీవించే వారిపట్ల కూడా ఆయన ప్రగాఢమైన సానుభూతిని వ్యక్తం చేశారు. చాలా మంది రచయితలు వేశ్యలను యీసడించుకొన్నారు. చింతామణి యిందుకు చక్కని వుదాహరణ. కాని వేశ్యలపట్ల గురజాడ వారిది మానవతా దృక్పథం. "సాని పిల్లలో వుండే మానవత్వాన్ని నువ్వు మరచిపోకు. ఆమె విచారం, కన్నీళ్ళు, సంతోషం, ఆనంద బాష్పాలు, నీనా సుఖదుఃఖాలవంటివే. మన అనుభూతులకు వలే అవీ గంభీరమైనవే! ఉదాత్తమైనవే"నని ముని సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసిన లేఖలో ఆయన చెపుతారు. పడుపు వృత్తిలో ప్రవేశించిన వారి పట్ల యింతటి సానుభూతి ఎందరు ప్రదర్శించగలరు. అందుకే ఆయన నిజమైన మానవతావాది. అంతేకాదు ఆధునిక మహిళ, చరిత్రను తిరగరాస్తుందన్న ప్రగాఢ విశ్వాసాన్ని ఆయన ప్రకటిస్తాడు. స్త్రీల పట్ల యింతటి ఉదాత్త భావాలున్నందునే మధురవాణి పాత్రను అంత ఉన్నతంగా గురజాడ వారు తీర్చిదిద్దగలిగారు.

కన్యాశుల్కంలో ఏ రసం ప్రాధాన్యత వహించినదనే విషయంపై పలువురు పలురకాలైన అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేశారు. గురజాడవారు మాత్రం దానిని హాస్య రసప్రధానమనే పేర్కొన్నారు. కాని సెట్టి ఈశ్వరరావు గారు చెప్పినట్లుగా బీభత్సరస ప్రధానమని కూడా భావించవచ్చు. పైపైకి కనిపించే హాస్యపు పొరను తొలగించి చూస్తే కనపడేదంతా బీభత్సరస ప్రధానమే. వృత్తిలోని హైన్యాన్ని గుర్తించినప్పటికీ ఎవరో, ఒకరికి సానిగా జీవితం గడిపే మధురవాణి ఆవేదనలోనూ, చిన్నతనంలోనే వైధవ్యం పాలిటబడి నానాబాధలు అనుభవించే మీనాక్షి, బుచ్చమ్మ, పూటకూళ్ళమ్మ వంటివారి జీవితాలలోనూ అంతర్లీనంగా వున్నది హృదయాన్ని కలచివేసే బీభత్సమే.

కన్యాశుల్కం మొదటి ప్రతికి రెండవ ప్రతికి ఎంతో తేడా వున్నదని పైన చెప్పటం జరిగింది. వాస్తవానికి మొదటి ప్రతి, రెండవ ప్రతికి ముడిసరకు వంటిది. రెండవ ప్రతి విస్తృతిలోనేకాక గుణాత్మకంగా కూడా అనేక మార్పులను సంతరించుకొన్నది. ఏడు అంకాలు లెక్కలేనన్ని రంగాలతో 29 పాత్రలతో రెండవ ప్రతిరూపు దాల్చింది. విస్తృతిరీత్యా నాటకం ప్రదర్శన యోగ్యం కాదు. కాని యీ నాటకంలో వున్న ప్రాణశక్తి ప్రదర్శనకు అర్హతను కల్పించింది. కొన్ని వందలసార్లు యీ నాటకం ప్రదర్శనకు

...ల్లి కన్యాశుల్కం

పీపుల్స్ ఫ్రండ్. ది వీక్లి రివ్యూ. చింతామణి వంటి పత్రికలు మంచి అభిప్రాయాలనే యిచ్చాయి. నాటకం ప్రతులు కూడా బాగానే అమ్ముడుబోయాయి. ఆ తరువాత 1909లో సవరించిన ప్రతి వెలువడింది. వాస్తవానికి యీ రెండవ ప్రతి మొదట ప్రతికి సమూలమైన మార్పు అనే చెప్పాలి. ప్రస్తుతం తెలుగుదేశంలో ప్రచారంలో వున్న

ప్రతి యీ రెండవ ప్రతియే. "మిత్రుడు ఎస్. శ్రీనివాసయ్యంగార్ సూచనపై" దాన్ని తిరగరాసినట్లు గురజాడవారు చెప్పారు. ఈ రెండవ ప్రతియే లేకుంటే యీనాడు అందరూ మెచ్చుకొనే మధురవాణికి ఉనికియే లేదని చెప్పవచ్చు. మొదటి ప్రతిలో మధురవాణి కేవలం రామప్ప పంతులు వుంచుకొన్న సాని మాత్రమే. అంతకు మించి ఆమెకు ఎలాంటి ప్రాధాన్యత లేదు. కాని రెండవ ప్రతిలో మధురవాణి నాటకమంతటిలోకి మణిపూసలా మెరుస్తుంది. "మధురవాణి పాత్ర అంటే నాకు నేనే ముచ్చటపడుతున్నాను" అని కొంగోలు ముని సుబ్రహ్మణ్యంగారికి రాసిన లేఖలో గురజాడ వారే స్వయంగా పేర్కొన్నారు. రెండవ ప్రతిని ముద్రిస్తున్నప్పుడు గురజాడవారు ముని సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసినలేఖ చాలా విలువైనది. ఆనాట వారివలెనే యీనాటి వారు. కన్యాశుల్కంపై చేస్తున్న కొన్ని విమర్శలకు యీ లేఖలో సమాధానం దొరుకుతుంది. మీనాక్షి. మధురవాణి కనిపించే దృశ్యాలు బాల బాలికలకు శ్రేయోదాయకములు కాదని విమర్శలు వచ్చాయి. దానికి ఆయన సమా...

చెపుతూ చెడుగులను ఎత్తిచూపటమేకాని దుర్నడతను ఆకర్షవంతం చేయటం తన అభిప్రాయం కాదని అనేక వివరాలతో ఆయన సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసిన లేఖలో పేర్కొన్నారు. ఆయన యింకా యిలా చెప్పారు. "మానవ జీవితంతో నేను చెలగాటం ఆడ్డం లేనేలేదని యీ నాటకం చదివితే నీకు తెలుస్తుంది. ఎట్టి తృణీకార భావమూ లేకుండా మానవ జీవితాన్ని గంభీరమైన దానినిగా భావించి ఈ నాటకంలో దానిని యితివృత్తంగా స్వీకరించాను." నిజమే ఆయన మానవజీవితాన్ని ఏనాడూ తన రచనలలో పరిహాస్యం చేయలేదు. ఆయన అవహేళన చేసిందల్లా సమాజంలోని దుస్సంప్రదాయాలను మాత్రమే. ఆయన రచనలను జాగ్రత్తగా చదివి చూస్తే యీ విషయం అవగతం కాగలదు. దురాచారాల వూబిలో పడి కొట్టుకులాడే నిస్సహాయుల పట్ల ఆయన ఆవేదనను వ్యక్తం చేశాడు. వాళ్ళ తరపున ఫీజు లేకుండా వకాల్తా పట్టాడు. ముసలి వాళ్ళకు భార్యలుగా మారిన బాలికల మనోవ్యధను పూర్ణమ్మ కథలో ఆయన కళ్ళకు కట్టినట్లు చూపాడు. అదే విధంగా బాల్యంలోనే వితంతువులైన వారి జీవితం ఎలా చెల్లా చెదురవుతుందో పూటకూళ్ళమ్మ. మీనాక్షి. బుచ్చమ్మల పాత్రల ద్వారా ఆయన చూపిస్తారు. వేశ్యా వృత్తిలో జీవించే వారిపట్ల కూడా ఆయన ప్రగాఢమైన సానుభూతిని వ్యక్తం చేశారు. చాలా మంది రచయితలు వేశ్యలను యీసడించుకొన్నారు. చింతామణి యిందుకు చక్కని వుదాహరణ. కాని వేశ్యలపట్ల గురజాడ వారిది మానవతా దృక్పథం. "సాని పిల్లలో వుండే మానవత్వాన్ని నువ్వు మరచిపోకు. ఆమె విచారం, కన్నీళ్ళు. సంతోషం. ఆనంద బాష్పాలు. నీనా సుఖదుఃఖాలవంటివే. మన అనుభూతులకు వలే అవీ గంభీరమైనవే! ఉదాత్తమైనవే"నని ముని సుబ్రహ్మణ్యం గారికి రాసిన లేఖలో ఆయన చెపుతారు. పడుపు వృత్తిలో ప్రవేశించిన వారి పట్ల యింతటి సానుభూతి ఎందరు ప్రదర్శించగలరు. అందుకే ఆయన నిజమైన మానవతావాది. అంతేకాదు ఆధునిక మహిళ చరిత్రను తిరగరాస్తుందన్న ప్రగాఢ విశ్వాసాన్ని ఆయన ప్రకటిస్తాడు. స్త్రీల పట్ల యింతటి ఉదాత్త భావాలున్నందునే మధురవాణి పాత్రను అంత ఉన్నతంగా గురజాడ వారు తీర్చిదిద్దగలిగారు.

కన్యాశుల్కంలో ఏ రసం ప్రాధాన్యత వహించినదనే విషయంపై పలువురు పలురకాలైన అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేశారు. గురజాడవారు మాత్రం దానిని హాస్య రసప్రధానమనే పేర్కొన్నారు. కాని సెట్టి ఈశ్వరరావు గారు చెప్పినట్లుగా బీభత్సరస ప్రధానమని కూడా భావించవచ్చు. పైపైకి కనిపించే హాస్యపు పొరను తొలగించి చూస్తే కనపడేదంతా బీభత్సరస ప్రధానమే. వృత్తిలోని హైన్యాన్ని గుర్తించినప్పటికీ ఎవరో, ఒకరికి సానిగా జీవితం గడిపే మధురవాణి ఆవేదనలోనూ. చిన్నతనంలోనే దైవ్యం పాలిటబడి నానాబాధలు అనుభవించే మీనాక్షి. బుచ్చమ్మ. పూటకూళ్ళమ్మ వంటివారి జీవితాలలోనూ అంతర్లీనంగా వున్నది హృదయాన్ని కలచివేసే బీభత్సమే.

కన్యాశుల్కం మొదటి ప్రతికి రెండవ ప్రతికి ఎంతో తేడా వున్నదని పైన చెప్పటం జరిగింది. వాస్తవానికి మొదటి ప్రతి, రెండవ ప్రతికి ముడిసరకు వంటిది. రెండవ ప్రతి విస్తృతిలోనేకాక గుణాత్మకంగా కూడా అనేక మార్పులను సంతరించుకొన్నది. ఏడు అంకాలు లెక్కలేనన్ని రంగాలతో 29 పాత్రలతో రెండవ ప్రతిరూపు దాల్చింది. విస్తృతిరీత్యా నాటకం ప్రదర్శన యోగ్యం కాదు. కాని యీ నాటకంలో వున్న ప్రాణశక్తి ప్రదర్శనకు అర్హతను కల్పించింది. కొన్ని వందలసార్లు యీ నాటకం ప్రదర్శనకు నోచుకున్నది. చివరికి చలనచిత్రంగా కూడా రూపుదాల్చింది. మొదటి దాని రెండవదానిలో పాత్రల నడవడికకూ ... విధంగా ముగింపుకు తేడాలు కొట్టవచ్చిన కనపడతాయి. ఉదాహరణకు మధురవా... పాత్రను తీసుకోవచ్చు.

మొదటి ప్రతిలో మధురవా... ఎలాంటి ప్రత్యేకతా లేదు. రామప్ప పంతు... వుంచుకొన్న సాని మాత్రమే. కాని రెం... ప్రతిలో మంచి చెడ్డలను ఎంచి చూడ... విదుషీమణి. ఒక సందర్భంలో సౌజన్యారా... పంతులు మధురవాణిని వుద్దేశించి యి... అంటాడు. "నువ్వు మంచిదానివి. యెప... కాలుజారిన నత్ప్రవర్తన పిల్ల... వుంటావు..." కాని దుస్సంప్రదాయా... ఊబిలోకి జారిపోకుండా కా... నిలదొక్కుకున్న నత్కవి మూర్తి మధురవాణి అని చెప్పుకొం... బాగుండేదేమో. ఏ అయ్యవారి దగ్గ... విద్యలను నేర్వకపోయినా లోకములో మంచి చెడ్డలను విమర్శించ గలిగిన ... మధురవాణిది. అంతేకాదు తన వృత్తిలో హైన్యతను గుర్తించగలిగిన వ్యక్తి "కా... మనిషినై పుట్టి మొగుడు పాలంలో వం... మొక్కలకు. మిరప మొక్కలకు దోహద... చేస్తే యావజ్జీవం కాపాడే తన వాళ్ళన... వారు వుందురేమో" అని అనుకుంటుంది. నాటకం మొదటిలో కేవలం వేశ్యగా పరిచయమైన మధురవాణి ముగింపుకు వచ్చే సరికి ఉదాత్త వ్యక్తిగా దర్శనమిస్తుంది. యాంటి నాచ్ అయిన సౌజన్యారా... పంతులు ముద్దు పెట్టుకోవడాని... సిద్ధమైనపుడు చెడని వారిని చెడగొట్టవద్దని మా తల్లి చెప్పింది అంటూ ఆవె... నిరాకరిస్తుంది. "మగవాడికైనా ఆడదానికైనా నీతివుండాలి" అన్న మాటతో మధురవా... పాత్ర ప్రవేశిస్తుంది. ఇలా పాత్రను ప్రవేశపెట్టడం గురజాడ వంటి ఉత్తమ రచయితలకే సాధ్యపడుతుంది.

ఒక్క మధురవాణియే కాక రామప్ప పంతులూ. గిరీశం యిత్యాది పాత్రలు కూడా రెండవ ప్రతిలో సమూలమైన మార్పులు పొందాయి. రెండు ప్రతులకు మధ్య వున్న కాలంలో సంభవించిన మార్పులు యిందుకు దోహదం చేశాయి. ముఖ్యంగా యీ కాలంలో వాడుక భాషా ఉద్యమం ఊపందుకొన్నది. అలానే యాంటినాచ్ ప్రశ్న కూడా ప్రాధాన్యత సంతరించుకొన్నది. ఈ అన్నింటి ప్రభావమూ రెండవ ప్రతిలో ప్రతిబింబించుతాయి. ఆరుద్రగారు అన్నట్లు "అప్పారావుగారి సాహిత్య రథానికి.... రెండు చక్రాలు. ఒకటి సోషల్ రిఫార్మ్. రెండోది స్పోకెన్ తెలుగు" ఈ రెండింటి కోసమే ఆయన తన జీవితాన్ని అంకితం చేశారు. హిమగిరి శిఖరం వంటి గురజాడ గురించి ఎంత చెప్పుకొన్నా కొంచెమే అవుతుంది. ఆయన చిరంజీవి. సామాజిక శ్రేయస్సును లక్ష్యంగా పెట్టుకొని ఆయన చేసిన రచనలు. ముఖ్యంగా కన్యాశుల్కం కుంభగత ప్రదీప కళికా శ్రీవలె నిత్యం వెలుగుతూనే వుంటాయి.

— మూర్తి.

'కన్యాశుల్కం' చిత్రంలో సి.ఎస్.ఆర్, పేకేటి

పేకేటి శివరామ్‌తో ప్రత్యేక ఇంటర్వ్యూ

ప్రతివాడూ కన్యాశుల్కం గురించి మాట్లాడేవాడే

తెలుగు టాకీ 1931లో పుట్టింది. తెలుగులో అపారమైన సాహిత్య సంపదను తెలుగు సినిమా వినియోగించుకోలేక పోయిందనే చెప్పాలి. ఇతర భాషా చిత్రాలతో పోలిస్తే తెలుగులో 'క్లాసిక్స్' ఆధారంగా తీసిన సినిమాలు చాలా తక్కువ. కాళ్లకూరి నారాయణరావు గారి 'వర విక్రయం' నాటకం ఆధారంగా 'వర విక్రయం' (1939), మొక్కపాటి వారి బారిష్టర్ పార్వతీశం నవల ఆధారంగా 'బారిష్టర్ పార్వతీశం' (1940), కాళ్లకూరి వారి చింతామణి నాటకం ఆధారంగా 'చింతామణి' (1956), విశ్వనాథ వారి ఏకవీర నవల ఆధారంగా 'ఏకవీర' (1970) చలన చిత్రాలుగా రూపొందాయి.

గురజాడవారి కన్యాశుల్కం నాటకం ఆధారంగా 1955లో వినోదా వారు 'కన్యాశుల్కం' చిత్రాన్ని నిర్మించారు. ప్రముఖ నిర్మాత డి.ఎల్. నారాయణ, ప్రముఖ దర్శకుడు పి. పుల్లయ్య దర్శకత్వంలో ఈ చిత్రాన్ని నిర్మించారు. తెలుగు సినీ పరిశ్రమలోని మహామహులు ఈ చిత్రంలో నటించారు. కన్యాశుల్కం స్టేజి నాటకంలో గిరీశం పాత్ర ధరించిన గోవిందరాజుల సుబ్బారావు ఈ చిత్రంలో లుబ్ధావధాన్లుగా నటించారు. అగ్నిహోత్రావధాన్లుగా విన్నకోట రామన్న పంతులు, రామప్ప పంతులుగా సి.ఎస్.ఆర్., గిరీశంగా ఎన్.టి.ఆర్, మధురవాణిగా మహానటి సావిత్రి, కరటక శాస్త్రిగా వంగర వెంకట సుబ్బయ్య, సౌజన్యారావు పంతులుగా గుమ్మడి, పోలిశెట్టిగా చదలవాడ, బుచ్చమ్మగా షావుకారు జానకి, హెడ్ కానిస్టేబిల్‌గా పేకేటి శివరాం తదితరులు నటించారు.

ఇందరు మహానటులు నటించిన ఈ చిత్రం ఆ రోజుల్లో పండిత పామరుల ప్రశంసల్ని అందుకోలేక పోయింది. నాటకాన్ని సినిమాగా తీయటంలో కొన్ని మార్పులు చేశారు. చివరకు గిరీశాన్ని హీరో చేశారు. ఈ మార్పుల్ని చూసి విమర్శకులు 'డామిట్ కథ అడ్డం తిరిగింది' అనుకున్నారు. ఈ చిత్రంలో గిరీశం పాత్ర ధరించాల్సిన పేకేటి శివరాం చిన్న పాత్రలో నటించారు. పేకేటి శివరాం, నిర్మాత డి.ఎల్. నారాయణకు అత్యంత ఆప్తుడు, సన్నిహితుడు. ఈ చిత్రం ప్రొడక్షన్ వ్యవహారాలు చూస్తూ, ఆయన పబ్లిసిటీ ఇన్‌చార్జ్‌గా కూడా పని చేశారు. 'కన్యాశుల్కం' చిత్రం లోటుపాట్లు, ఆనాటి విశేషాల గురించి 'ప్రజాపక్షం' ప్రతినిధి చేసిన ఇంటర్వ్యూ ఇది.

డి.ఎల్. నారాయణ గురించి..

డి.ఎల్. ఎంతో అభిరుచి గల నిర్మాత అని, వ్యక్తిగా కూడా ఎంతో ఉన్నతాశయాలు గల వాడని, చక్కని కావ్యాలు, నాటకాలను సినిమాలుగా తీయాలన్న తాపత్రయం ఆయనకు ఉండేదని, అందుకే దేవదాసు, కన్యాశుల్కం, చిరంజీవులు, ఏకవీర వంటి చిత్రాలు తీయటం ఆయనకే చెల్లిందని పేకేటి అన్నారు. ఆయన బతికుంటే ప్రతాప రుద్రీయం తీసేవారని, ఇంకా జన బాహుళ్యంలో ప్రచారం పొందిన పాండవోద్యోగ విజయాలు కూడా చిత్రాలుగా తీయాలని ఆయన అనుకునే వారని, నిర్దుష్టమైన ప్రొడక్షన్ ప్లానింగ్, ఎగ్జిక్యూషన్ లలో ఆయనను మించిన వారు చిత్ర సీమలో ఇంతవరకూ లేరని పేకేటి చెప్పారు. ఒకప్పుడు వినోదా సంస్థ మద్రాస్‌లో గొప్ప సంస్థగా ఒక వెలుగు వెలిగిందని, డి.ఎల్, సుబ్బరామన్, సముద్రాల, వేదాంతం నలుగురూ నాలుగు స్తంభాలుగా వినోదా సంస్థ ఏర్పడిందని, వీరందరూ చక్కని అభిరుచి కలిగిన వారు కావటంతో డి.ఎల్. కన్యాశుల్కం తీశారని పేకేటి వివరించారు.

కన్య ... ం సినిమా గురించి

ఎంతో గొప్ప నాటకమైన 'కన్యాశుల్కం' సినిమాగా ఆ రోజుల్లో అందరి ప్రశంసలను అందుకోలేక పోయిందని, గురజాడ వారి నాటకానికి న్యాయం జరగక పోవడానికి కారణం నిర్మాత సరైన డైరక్టర్‌ను, హీరోను ఎన్నుకోక పోవటమేననీ, అసలు ఆ సబ్జెక్టు ఆ చిత్ర దర్శకుడు శ్రీ పి. పుల్లయ్యగారికేమాత్రం నచ్చలేదని, ఈ నాటకం గురించి ఆయన చాలా చులకనగా, ఈసడింపుగా మాట్లాడేవారని ఆయన అన్నారు. 'కన్యాశుల్కం' చాలా పాత్రలున్న నాటకం కావటంతో దాన్ని యథాతథంగా తీయాలంటే, ఆరు గంటల సినిమా అవుతుందని, దాన్ని రెండున్నర గంటల సినిమా లేక నాటకంగా కుదించాలంటే అది మహాయజ్ఞమని, దీన్ని సరిగ్గా దర్శకుడు అర్థం చేసుకుని ఉంటే, నాటకానికి చాలా వరకు న్యాయం జరిగి ఉండేదని, గిరీశం పాత్ర కూడా సరిగా వచ్చి ఉండేదని ఆయన అన్నారు.

గిరీశం పాత్ర గురించి...

గిరీశం నెగిటివ్ పాత్ర కాదని, అనేక బలహీనతలు,కాస్త కూస్తో డొక్క శుద్ధి ఉన్న అవకాశవాది గిరీశం అనీ, గిరీశాన్ని సినిమాలో తీసుకున్నప్పుడు విలన్ గా నైనా చూపవచ్చు లేదా కొన్ని బలహీనతలు ఉన్నటువంటి హీరో గానూ మలచుకోవచ్చని, ఎన్.టి. రామారావుగారి లాంటి అగ్రశ్రేణి నటుడు ఆ పాత్ర వేయటం వల్ల ఆ పాత్రను హీరోగా మలచటం జరిగిందని, చివర్లో గిరీశానికి బుచ్చెమ్మ నిచ్చి పెళ్లి చేయటం ద్వారా కథను సుఖాంతం చేయటం జరిగిందని, అయితే ఈ మార్పును విజ్ఞులు, విమర్శకులు ఎంత మాత్రం ఆదరించారనేది ఆ చిత్ర ఇష్టం లేక, ఎందరో వద్దని అన్నా కూడా లెక్కచేయక స్పోర్టివ్ గా తాను హెడ్ కాని స్టేబిల్ వేషం వేసానని పేకేటి ఆ రోజులు తలచుకుంటూ అన్నారు.

పేకేటికి నచ్చిన గిరీశం

కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని, గిరీశం పాత్రను సుమారు 40 సంవత్సరాల నుంచి బాగా అర్థం చేసుకున్న వ్యక్తిగా తాను మెచ్చుకున్నదీ, తృప్తి పడిందీ జె.వి. రమణ మూర్తి పాత్రనని, ఇది రమణ మూర్తికి తానిచ్చే సర్టిఫికెట్ కాదని, యదార్థంగా ఆ పాత్రకు రమణ మూర్తి చాలా వరకు న్యాయం చేశారని పేకేటి మెచ్చుకోలుగా అన్నారు. తన దృష్టిలో వేదాంతం రాఘవయ్య గారైతే ఆ నాటకానికి సినిమాగా న్యాయం జరిగేదని అన్నారు. మొత్తం మీద కన్యాశుల్కం చిత్రం మొదటిసారిగా విడుదల అయినప్పుడు ఫెయిల్యూర్ అని, రెండో సారి రిలీజ్ అయినప్పుడు సక్సెస్ అనీ, మూడో సారి రిలీజ్ అయినప్పుడు హిట్ అని అంటూ అంచెలంచెలుగా ప్రజాదరణ, పాపులారిటీ చరిష్మా పెంచుకున్న నటులు కాని, నటీమణులు కాని ఉన్నప్పుడు వారి పాపులారిటీ రీత్యా చిత్రం కూడా మామూలు ప్రేక్షకుల దృష్టిలో విజయవంత మవుతుందని, ఎటొచ్చీ ఆ చిత్రం వల్ల నాటకానికీ, గురజాడకూ అన్యాయం జరిగిందని వాపోయే పెద్దలకు, విమర్శకులకు తాను సవినయంగా ఓ నమస్కారం చేస్తున్నానని పేకేటి అన్నారు.

చివరగా కన్యాశుల్కం శత సంవత్సర ఉత్సవాల సందర్భంగా ఎందరో ఎన్నో విశేషాల్ని తెలియజేస్తున్నారని, వాటిపై మీ అభిప్రాయ మేమిటని అడగ్గా, గురజాడ వారి భాషలో అగ్నిహోత్రావధానులు ఒక చోట 'ప్రతి గాడిద కొడుకు నా ఇంట్లో తిని నన్ననేవాళ్లే' అని అంటాడని, గురజాడ వారి పేరైనా వినని వారు, కన్యాశుల్కం నాటకం ఒక్క సారైనా చదవని వాళ్ల, అసలు ఆ నాటకం అనేది ఒకటి ఉందని తెలియని

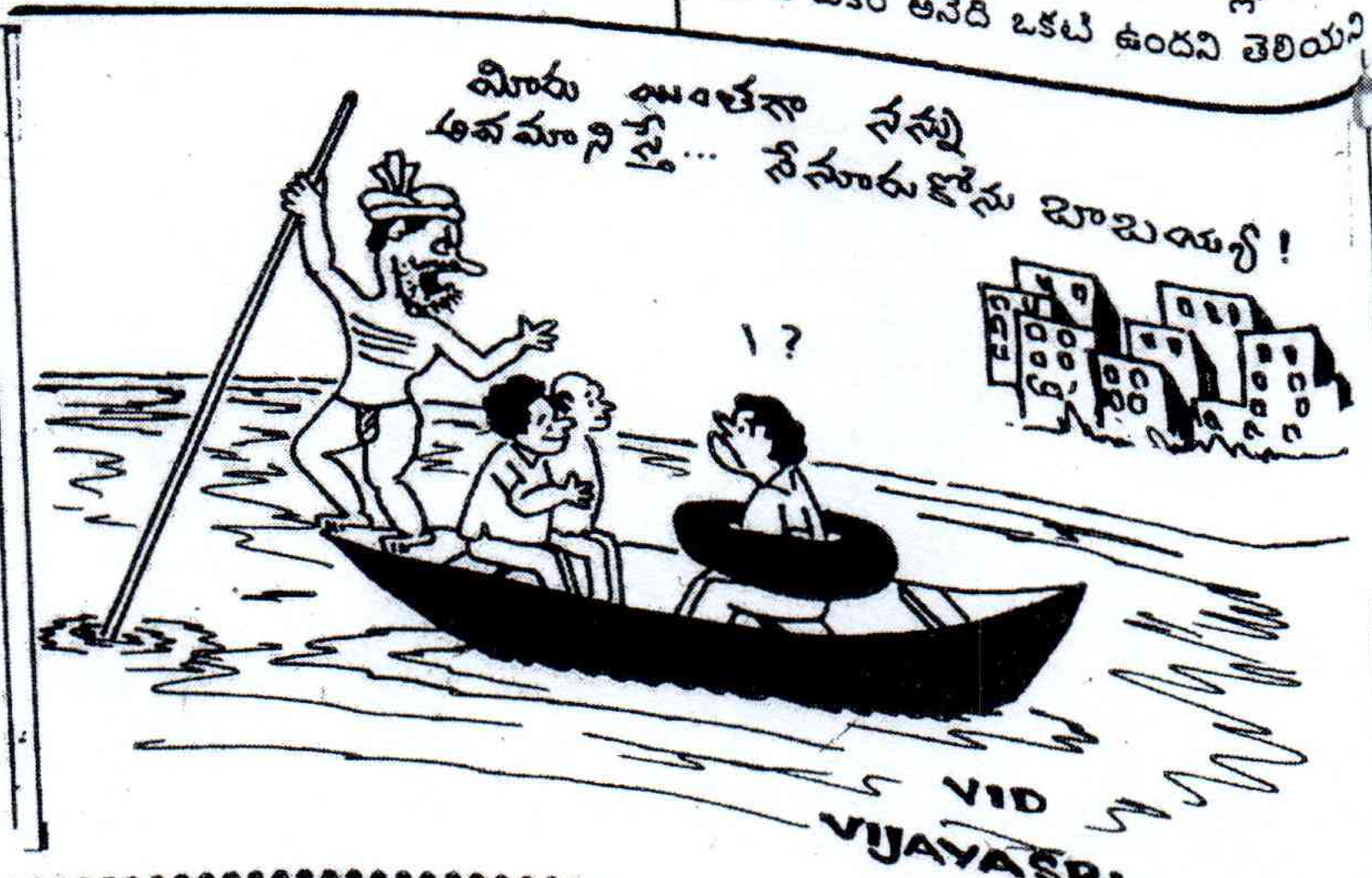

31

వాళ్లా - 'ప్రతిగాడిద కొడుకూ' ఈ రోజున కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని గురించి మాట్లాడటం, వేదికల మీద ఉపన్యాసాలకు విజయమే దీనికి నిదర్శనమని పేకేటి అన్నారు.

అన్నిటికీ డైరక్టరే బాధ్యుడు

ఈ చిత్రంలో నటించిన నటీనటులంతా గొప్ప వాళ్లేననీ, కానీ వారంతా దర్శకుడు ఎలా చెబితే అలా విని, పాత్రల్ని ఎలా తీర్చి దిద్దితే అలా నటించే క్రమ శిక్షణకు అలవాటు పడ్డ వాళ్లు తప్పితే ఇతరత్రా జోక్యం చేసుకునే వ్యక్తులు కాదని, ఇక నిర్మాత డి.ఎల్. ఒకసారి ఓ డైరెక్టర్‌ని నిర్ణయించుకుంటే చక్కగా ప్రొడక్షన్ కార్యక్రమాలు నిర్వహించటం తప్పితే, డైరక్షన్ లో వేలు పెట్టే వ్యక్తి కాదని, ఏది జరిగినా దానికి బాధ్యత డైరక్టర్ దేనని ఆయన అనుకునే వారని పేకేటి చెప్పారు.

ఎవరినీ సంప్రదించలేదు.

ఒకసారి ఆ సబ్జెక్టు తీయాలని నిర్మాత అనుకున్నప్పుడు ట్రీట్‌మెంట్ గాని, స్క్రీన్ ప్లే గాని దర్శకుడికే నిర్మాత అప్పగించారని, ఆయన ఇంకెవ్వరినీ సంప్రదించలేదని, అయినప్పటికీ సద్విమర్శకులు శ్రీ బెజవాడ గోపాల రెడ్డి లాంటి విజ్ఞులు చిత్రం చూసి ఏమంత నిరుత్సాహ పడలేదని, కొందరు చిత్రం చూసి మెచ్చుకుంటే, కొందరు నొచ్చుకున్నారని ఆయన అన్నారు.

చేజారిన గిరీశం పాత్ర గోవిందరాజులవారు, ఆచంట జానకీరాంగారు, బందా కనకలింగేశ్వర రావుగారు, గొల్లపూడి మారుతీరావు, కె. వెంకటేశ్వర రావు, జె.వి. రమణమూర్తి తదితరులు వేసిన గిరీశం పాత్రలను తాను చూసానని, తాను కన్యాశుల్కంలో గిరీశం, రంగూన్ రౌడీలో జయరాం పాత్రల్ని స్పెషలైజ్ చేశానని, అన్ని విధాలా ఆ పాత్రలకు తానే తగుదునని పాత్రికేయులు, ప్రేక్షకులు ప్రశంసించే వారని, నిజానికి 'కన్యాశుల్కం' చిత్రంలో కూడా తానే గిరీశం పాత్ర వెయ్యాలని, తన ఆత్మీయుడైన డి.ఎల్. గారి అభిప్రాయం కూడా అదేనని, కాని కొన్ని అనివార్య కారణాల వల్ల తనకు ఆ వేషం వేసే అవకాశం కలగలేదని, ఆనాడు ఉన్న ఆర్థిక పరిస్థితుల్లో తనకు గాడ్ ఫాదర్ లాంటి డి.ఎల్.ని కష్టపెట్టడటం తనకు సుతరామూ తయారవటం చాలా శోచనీయమని పేకేటి వ్యాఖ్యానించారు.

— రామమిత్ర

మన దేశంలోనే పోలీసుల మరణాలు ఎక్కువ

ఇండియా - చైనా సరిహద్దులో 10 మంది భద్రతా దళ పోలీసులను చైనా సైనికులు చంపిన 3 ఏళ్ళ తరువాత 1962లో చైనాతో యుద్ధం సంభవించింది. అప్పటి నుండి అక్టోబరు 21 పోలీసు సంస్మరణ దినంగా మనం పాటిస్తున్నాము.

ఈ సంవత్సరం ఈ సంస్మరణ సందర్భంగా మద్రాసు డైరెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ పోలీసు శ్రీ యస్. శ్రీపాల్ కొన్ని విస్మయకరమైన విషయాలు వెల్లడించారు. 1829లో నగర భద్రతా దళం ఏర్పడినప్పటి నుంచి యు.కె.లో మొత్తం 220 ంది పోలీసు అధికారులు విధి నిర్వహణలో తమ ప్రాణాలు కోల్పోయారు.

సరాసరి లెక్కలు తీస్తే యునైటెడ్ కింగ్డమ్ సంవత్సరానికి ఇద్దరు విధి నిర్వహణలో మరణించగా యు.ఎస్.లో ఎనభై మంది చనిపోయారు. ఇండియాలో మాట డెబ్బై నాలుగు మంది ప్రాణాలు కోల్పోతున్నారు. ఇంత గణనీయంగా వుండగా, మొత్తం కుటుంబాలు అనువులు బాసిన వుదంతాలు ఎన్నో వున్నాయి. ఇంకా సంవత్సరం సంవత్సరం ఈ మరణాలు అధికమవు తున్నాయి.

61-62లో అరవై ఎనిమిది మంది మరణించగా, 90-91కి ఆ సంఖ్య పదమూడువందల పద్దెనిమిది మందికి చేరుకుంది. 1961-71 దశాబ్దంలో పదిహేనువందల నలభై మూడు మందికి ప్రాణాలు పోగొట్టుకుంటే మరు దశాబ్దంలో ముప్పైమూడువందల యాభై రెండు బలి అయ్యారు. ఈ '91 వరకు పదేళ్ళలో డెబ్బైయొక వందల నలభై ఒకటి మంది విధి నిర్వహణలో చనిపోయారు. గత అయిదేళ్ళలో ఎనిమిదొందల పద్దెనిమిది మంది, ఆఫీసర్లు, ఇన్‌స్పెక్టరు నుంచి పై వారు మరణించారు. ఒక్క పంజాబులో మూడువందల మంది ప్రాణాలు కోల్పోయారు. వేర్పాటు వాదం, తీవ్రవాదం కారణంగానే ఎక్కువ మంది మరణిస్తున్నారని శ్రీపాల్ చెప్పారు.

32

స్మృతి

వందేళ్ళ కన్యాశుల్కం

(10)

ఈ శతాబ్దంలో తెలుగు సాహిత్య చరిత్రను ప్రభావితం చేసిన బహుముఖ ప్రజ్ఞాశాలి గురజాడ. గురజాడ ఒక్క నాటక రచనలో సిద్ధహస్తుడే కాదు, తెలుగులో చిన్న కథకు ఆయన ఆద్యుడు. "ముత్యాల సరాలు" అనే ముచ్చటైన ఛందో రీతిని తెలుగు ప్రజలకు అందించిన ఘనత కూడా ఆయనదే. రచనా శిల్పంతోపాటు సాహిత్య ప్రయోజనానికి కూడా సమాన ప్రాధాన్యతనిచ్చిన గురజాడ, వాడుక భాషా ఉద్యమవ్యాప్తికి ఎనలేని కృషి చేశారు. తెలుగులోనేకాక ఇంగ్లీషులో సైతం అరుదైన వ్యాసాలు ప్రచురించారు. అభ్యుదయ సిద్ధాంతం, ప్రగతిశీల భావజాలం దాదాపు అందుబాటులో లేని కాలంలో జీవించినా, ఫ్యూడల్ సమాజంలోని లోపభూయిష్టత నుంచి మంచిని వెదికే దిశలో ఆయన సాహిత్యకృషి సాగింది. ఆ కాలంలో సంప్రదాయ బ్రాహ్మణ కుటుంబంలో పుట్టి అగ్రకుల అహంకారాన్ని హేతుబద్ధంగా నిరసించి వాటిని తన రచనలలో నిశితంగా విమర్శించి అవహేళన సైతం చేయగలిగిన ధీరోదాత్తత

> ఒక అగథాక్రిస్టీ నాటకం 'మౌస్‌ట్రాప్'ని ఏళ్ళ తరబడి ప్రతిరోజూ ప్రదర్శిస్తున్నారని, మరో షేక్స్పియర్ నాటకాలు వేలాది ప్రదర్శనలకు ఇప్పటికీ నోచుకుంటున్నాయని విన్నప్పుడు కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని మనం ఎందుకింత అరుదుగా చూస్తామా అని బాధ కలుగుతుంది.

గురజాడకే చెల్లింది. తాను నిర్విరామంగా అధ్యయనం చేసిన విదేశీ సాహిత్యంతో పాటు కందుకూరి వీరేశలింగం ప్రారంభించిన సంఘ సంస్కరణోద్యమం, సాహితీ శిల్పంల ప్రభావం గురజాడమీద ప్రగాఢంగా ఉంది.

మహాకవి శ్రీశ్రీ బీభత్సరసప్రధాన నాటకంగా వర్ణించిన కన్యాశుల్కం ఆనాటి సామాజిక, రాజకీయ పరిస్థితులను కళాత్మకంగా ప్రతిబింబించే ట్రాజీ-కామిడీ అని చెప్ప వచ్చు. ఈ నాటకంలోని బీభత్సరసం మనలో భయోత్పాతాన్ని రేకెత్తించదు. మనకు కన్నీళ్ళు తెప్పించదు. అయితే నాటకం చూసే క్రమంలో ప్రోటోటైపులను మనలోనో, మనకు తెలిసిన పెద్దలలోనో ఏకకాలంలో చూసుకుంటూ కడుపుబ్బ నవ్వుకుని కన్నీళ్ళు తెచ్చుకునే అవకాశం లేక పోలేదు. సమాజంలోని విషాదాన్ని పచ్చి విషాదంగానే ప్రేక్షకులని బాధ పెట్టడంకన్నా వ్యంగ్యాత్మకంగా సునిశితమైన చెణుకుల నడుమ చూపగలిగిన గురజాడవారి లక్ష్యం కన్యాశుల్కం నాటకం ద్వారా నెరవేరినట్టే. మహిళలను నాసిరకం పౌరులుగా పరిగణించే అగ్నిహోత్రావధాన్లు, లిటిగేషన్ ఊపిరిగా బతికే రామప్పంతులు కూతురు విధవరాలైనా తనుమాత్రం మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోవాలనుకునే వృద్ధ లుబ్ధావధాన్లు, అవిద్యకు, అమాయకత్వానికి ప్రతీకలైన వెంకమ్మలు, పుట్టుక నిర్దేశించిన జీవికకు తల ఒగ్గికూడా చిరునవ్వును, హాస్యప్రియత్వాన్ని విడిచిపెట్టని మధురవాణులు, చదువులో సంస్కారాన్నికాకుండా నయవంచకతను పెంచుకునే గిరీశాలు ఇంకాఅనేక వర్గాలకి,భావ జాలాలకి ప్రతీకలైన అసిరయ్యలు, గవరయ్యలు, బైరాగులు,హెడ్డులు,వీరేశాలు,మనవాళ్ళయ్యలు, నేటికి కూడా మనసమాజంలో సజీవంగా దర్శనమిస్తారు.

ఉత్తర కోస్తా జిల్లాలలోని ఒకానొక సంపన్న

విజయనగరంలో జరిగిన నూరేళ్ళ ఉత్సవంలో ప్రదర్శించిన కన్యాశుల్కం నాటకంలో సన్నివేశం

వర్గంలో ఉండిన కన్యాశుల్క దురాచారం గురించి వస్తావించిన నాటకం నూరేళ్ళు దాటినా వన్నె తగ్గలేదంటే సమకాలీన సమాజంలో ఆనాటకానికున్న విషయ ప్రాధాన్యతను, శిల్ప దిక్యతను మనం అర్థం చేసుకోవచ్చు. నిస్సందేహంగా కన్యాశుల్కం నాటకం ప్రపంచ నాటకాలలో దేనికీ తీసిపోనిదే. అలాగే గురజాడ కవితలు, కథలు సైతం ఒక ఆణిముత్యాల సరంగా భారత సాహితీ కాంతి గళాన ప్రకాశిస్తూ ఉంటాయి.

శ్రీకాకుళం ఒక్క నటరాజ కళాసమితి వారుతప్ప వేరెవరూ ఈ నాటకాన్ని రెగ్యులర్‌గా ప్రదర్శించే సాహసం చేయలేదు. కన్యాశుల్కం నాటకాన్ని ప్రజలలోకి తీసుకు వెళ్ళాల్సిన బాధ్యత ప్రభుత్వం మీద ఉంది. ప్రదర్శన వేయగల సత్తా ఉన్న ఒకటి రెండు సమాజాలను పూర్తి ఆర్థిక తోడ్పాటు నిచ్చి ప్రభుత్వం పోషించాలి. అప్పుడే ప్రజాదరణ వన్నె తరగని ఈ నాటకానికి కొనసాగుతుంది. అలాగే ఇకనుంచి తెలుగువాడు తను నేర్చుకునే ప్రాథమికవిద్యనుంచి కళాశాల వరకు ముత్యాల సరాలలో ఒక గేయం కాని, కన్యాశుల్కంలో ఒక ఘట్టంకాని, గురజాడ వ్యాసాలలో ఒక వ్యాసంకాని, చిన్నకథలలో ఒక కథకాని తన పాఠ్య పుస్తకాలలో ప్రతీ తరగతిలోనూ అధ్యయనం చేసేఅవకాశాన్ని ప్రభుత్వం కల్పించాలి. ఇందుకు ప్రభుత్వానికి ప్రత్యేకంగా ఏమీ ఖర్చుకాదు.

తమిళులు సుబ్రమణ్యభారతికి ప్రభుత్వ పరంగా ఇచ్చే ప్రాధాన్యతతో సమానమైన ప్రాధాన్యతను మన ప్రభుత్వం గురజాడ వారికి ఇంకా ఇయ్యవలసే ఉంది. ఈ విషయం విజయనగరంలోని గురజాడ స్వగృహాన్ని చూస్తే తేలిగ్గానే అర్థమవుతుంది.

గురజాడ కన్యాశుల్కం నాటకం మొట్ట మొదట ప్రదర్శించి వందేళ్ళు అవుతున్న సందర్భంగా ఆగస్టు 13వ తేదీన విజయనగరంలోని 'తెలుగు సాహిత్య సంస్థ' వారు కన్యాశుల్కం నూరేళ్ళ ఉత్సవాలను జరిపారు. సాహిత్యాభిమానులమని చెప్పుకునే పెద్దలనేకమంది కన్యాశుల్కం వందేళ్ళ పండుగ సందర్భంగా నిశ్శబ్దంగా తమకేం పట్టనట్టున్న నేపథ్యంలో తెలుగు సంస్థ చేసిన కృషి ప్రశంసించదగ్గదే. మూడు రోజుల ఉత్సవాలు పెద్ద గొప్పగా జరుగక పోయినప్పటికీ ఒక చిన్న సంస్థ ఈ ఉత్సవాలని నిర్వహించే బాధ్యత తీసుకోవడమే గొప్ప విషయం.

–రవిప్రకాష్, విజయనగరం

సుప్రభాతం 20 సెప్టెంబర్ 1992

నాటకాల కన్యాశుల్కం

కన్యాశుల్కము - చతుర్థాంకము
(4వ స్థలము - లుబ్ధావధాన్లు యింటి అరుగు)
[తాము పూర్వం చేసిన ఒడంబడిక ప్రకారము గిరీశం ఇచ్చిన శిష్యుడితో లుబ్ధావధాన్లు పెళ్లి జరిపిస్తారు.]
రామప్పంతులు: అర్థ్రే నేఁటి. ముహూర్తానికి ముందే ప్రత్తె ఎలా మొద్దావయ్యా?
పూజారి: సిద్ధాంతిగారు వ్రాసి ఇచ్చిన ఘడియలు సరిగ్గా ముహూర్తం వేళకే ప్రత్తె కట్టించారండి.
రాము: నాయుడుగారి సిద్ధాంతి గారేదీ?
పూజారి: నాయుడు ఘడియలు రాత్రంతా కనుక్కుంటూ కూచుంటారు. ఉదయమువార్తం?
రాము: సిద్ధాంతి, ముహూర్తం తెల్లారి నాయుడు ఘడియాలకి చెప్పాడు!
పూజారి: పంచాంగం మార్చటానికి యింకా కష్టం దాబూ? తెల్లారగట్ల నాయుడు గడియలకు సిద్ధాంతిగారు సమయానికి వుంటారు. తాము సరిగ్గా వచ్చి వుండరు.
రాము: పంచాంగానికేం ఈ నెల్లూర్లో? సిద్ధాంతి ఆడింది ఆటా, పాడింది పాటా. యింత ద్రోహం చేశావయ్యా సిద్ధాంతీ!

సాహిత్య సాగరం

ఆగష్టు 24, 1992
సోమవారం

పుట్టెడుదుఃఖం, కాస్తంతసుఖం...

ఆధునిక [illegible] సాహిత్య ప్రస్థానంలో తొలి మైలురాయి అయిన '[illegible]' నాటకాన్ని గురజాడ వేంకట అప్పారావు (1[illegible]-1915) మొదట రాసి ఇప్పటికి నూరేళ్లు. మరో పది[illegible] దాన్ని మార్చి, పెంచి మళ్లీ రాయడం జరిగింది. [illegible] ప్రఖ్యాతి ఈ రెండో దానివే గాని మొదటిదా[illegible] అది మొక్క. ఇది మహా వృక్షం. ఇప్పుడు నేను రాస్తు[illegible] ఈ రెండోదాని విషయమే. మిత్రుడు బంగోరె [illegible] కన్యాశుల్కం" ప్రకటించి రాయిక్కాన్నాడు. [illegible] ఇప్పుడు లభ్యం కావు. కాని, పరివర్తిత నాటకం [illegible] ముద్రణకు నోచుకుంటూనే వుంది.

[illegible] (LD) దురాచారాన్ని వరశుల్క దురాచారం [illegible]. అయితే శతాబ్దం క్రిందట మాత్రం అది బహుళ [illegible] వుండేది. అతి బాల్య వివాహాలు, నిర్బంధ వైధవ్యాలు, [illegible] వంటి దుర్వ్యాపారాలు దాని నుంచి సంక్రమించినవే. [illegible] సంస్థానంలో బ్రాహ్మణ కుటుంబాలు దీనికి [illegible] వున్నాయని గ్రహించి, ఆనందగజపతి మహారాజావారు [illegible]నికి సంబంధించిన లెక్కలు సేకరించారు. [illegible] నాటక రచనకు ఇదే మూల ప్రేరణ. వీరేశలింగం[illegible] తాను సంఘ సంస్కరణోద్యమ నాయకుడు కా[illegible] తీవ్ర సంస్కరణాభిలాషి. అంతేకాదు. క్రియలో [illegible]ణోద్యమం తాటాకు లోటుపాట్లను గ్రహించి వున్నాడు [illegible] వేంకటరత్నం నాయుడుగారు నిర్వహింపజేసిన [illegible] వృత్తి సంస్కరణోద్యమం సైతం గురజాడ దృష్టిని [illegible] ఆకర్షించింది. ఆచరణలో అది సైతం కొన్ని లోపాలను [illegible]పెట్టింది. ఈ సంస్కరణోద్యమాల ఆశయాలను ఎంత [illegible]నప్పటికీ, వాటిని నవిమర్శకంగానే గ్రహించి ఆమోదించ[illegible], గురజాడ వాటిని గుడ్డిగానూ మొండిగానూ అనుసరించ[illegible] ఈ నాటక పాత్రలూ సన్నివేశాలూ రాలా.

సంస్కృ[illegible]టకాల్లో తన మదికెక్కింది 'అభిజ్ఞాన శాకుంతలము' [illegible] 'కన్యాశుల్క' నాటక రచన విషయంలో మాత్రం [illegible] 'మృచ్ఛకటికం' మాత్రమే మానాగా నిలిచింది. [illegible] బట్టి మట్టుకే వసంతసేనకూ మధురవాణికీ [illegible] అంతమ్మట్లో ఈ పాత్రల మధ్య ఏ సామ్యమూ [illegible]. గిరీశం, శకారుల మధ్య కూడా పోలికలు కంటె తేడా[illegible].

షేక్స్పియ[illegible] కామెడీ ధోరణి గురజాడకు ఒంటబట్టింది. బెన్ [illegible], షెరిడన్, మోలియేర్ వంటి ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, [illegible] నాటకకర్తలను కూడా తాను అభిమానించి వున్నాడు. [illegible] పోషణ విషయంలో తనకు కొన్ని నిశ్చితమైన తా[illegible]యాలు ఏర్పడివున్నాయి. మానవ జీవన వ్యాపారాన్ని, [illegible] వైఖర్ని ప్రసన్నమైన సోదర దృష్టితో వీక్షించడం [illegible]వున్నది. మంచి చెడ్డలనేవి కలగలిసి వుంటాయి గాని, చేని[illegible] శుద్ధ రూపంలో వుండవని గ్రహించి వున్నాడు. [illegible] దృష్టికి మంచితనమే దైవం. మంచిని పెంచడమే తన [illegible]. హాస్య ప్రయోజనం ఇదే. 'హాస్యం విజ్ఞాన మా[illegible] అనే మాటకి ఇది విహితమైన దృక్పథం.

[illegible] విమర్శకులు కొందరు 'కన్యాశుల్క' నాటకాన్ని పట్టి ప్రహసనంగా అప్పట్లోనే కొట్టేశారు. వీరేశలింగంగారి 'బ్రాహ్మ వివాహము' (పెద్దయ్య పెళ్లి)కి దీనికి ముడిపెట్టారు మరికొందరు. పాత్రల పేర్ల విషయంలో అగ్నిహోత్రావధానులు, లుబ్ధావధానులు, కరటకశాస్త్రి — ప్రహసన ధోరణి కనిపించవచ్చునేమో గాని, ఇది ప్రహసనం ఎంతమాత్రం కాదు. ఈ నాటకం రాసేనాటికి తాను వీరేశలింగంగారి ఆ మొదట[illegible] కూడా వుండలేదని ఉపోద్ఘాతంలో గురజాడ [illegible] మానవ జీవితం పట్ల తనది 'పేరి[illegible]' అని ప్రకటించుకొన్నాడు. పై పూతకుహాస్య[illegible]పించవచ్చు గాని, దాని క్రింద గంభీరమైన తాత్త్విక

నిర్దిష్టమైన ఒకానొక జీవిత పార్శ్వాన్ని సాకల్యంగానూ, గాఢంగానూ చిత్రించడం వల్లనే ఈ నాటకానికి సార్వకాలికత సిద్ధించింది. ఏ గొప్ప రచన విషయంలోనైనా ఇదే వర్తిస్తుంది

మానిని కలిగించేది ఆ వ్యవస్థ మరణ వేదనలే. ఈ సాముహిక బీభత్సమే నాటకంలో ప్రతిఫలించి, హాస్యం గాక బీభత్సమే ప్రధాన రసం అయిందని అయల సోమయాజుల నరసింహశర్మ, శ్రీశ్రీ వంటి పరిశీలకులు అనవలసి వచ్చింది.

కన్యాశుల్కం ఆశతో ముసలి లుబ్ధావధాన్లకు కట్టబెట్టడం ఇతివృత్తం కాగా, దానితోటి వేరుగా అట్టే సంబంధం లేని ఉప ఇతివృత్తాలు నాటక కథలోకి దూరి వచ్చి ఒడిని మోపెడైన సందడిగా అతిశయించినందువేత, అసలుకే మోసం వచ్చి మూల ఇతివృత్తం మూలబడిందన్న తీవ్రమైన విమర్శ ఒకటి వుంది. సమాంతరంగా సాగే రెండు ఇతివృత్తాల మూలాన మొదటిది దెబ్బతిన్నదని దీని సారాంశం. ఇందులో నిజం కొంతయినా లేక పోలేదు. గిరీశం పాత్ర ప్రగల్భించింది. బుచ్చమ్మ తోటి అతని ప్రేమ కలాపం అతి వేలం అయింది. అయితే, కన్యాశుల్కంతో ముడిబడివున్న మరొక సమస్య బాల్య వైధవ్యం. మరి, దీని నిర్మూలనానికి వితంతు పునర్వివాహోద్యమం ఒకటి బయలుదేరి వుంది. అపాద భూతి లాంటి గిరీశం కాక, సౌజన్యారావు అనే "అడ్వొకేట్" స్థానికంగా దీని ప్రతినిధి.

మళ్లీ పెళ్ళికి పోతూ దారిలో గిరీశం బుచ్చమ్మను లేవదీసుకుని రాయవరం (రాజమండ్రి) వైపు ఉడాయించడం ఉపకథ అయింది ఇందువేతనే. ఇవి పరస్పర సంబంధం వున్న విషయాలే గాని, పరస్పర బాహ్యమైనవి కావు. సమస్య చిత్రణ విషయంలో సమగ్రతను ఉపలక్షించడం వల్లనే ఒకే ఒరలో రెండు కత్తులను దూర్చడం జరిగి వుంటుంది. అయినా, ఇలాంటిది రచనా లోపమే అవుతుంది.

ఈ నాటకానికి నాయకుడెవరు? ఇది తేలని విషయమే. దగుల్బాజీ, కపటీ, ధూర్తుడూ అయిన శ్రీమాన్ గిరీశం మాత్రం కాదు. అపర్యాంధుని లాగా అడుగడుగునా వక్రం అడ్డువేస్తూ ప్రతి మలుపులోనూ కథ తిరగడంలో అసమానంగా నిలిచిన మధురవాణి స్త్రీ అయిపోయింది గాని, లేకుంటే నాయకత్వం తనదే కాక పోదు. శిష్యుడు మహేశానికి ఆడ వేషం వేసి మాయ ముసలిగా మార్చి మధురవాణి తెలివితేటల మూలంగానూ, రామప్పంతులు కుతంత్రం మూలంగానూ లుబ్ధావధాన్లకు కట్టబెట్టినట్టే కట్ట బెట్టి, మధురవాణి అరువిచ్చిన కంటెతో సహా మాయమయేలా చేసిన కరటకశాస్త్రి కూడా ఈ గౌరవ స్థానానికి తగడు. తొలి కూర్పులో 'వీరయ్య పంతులు'గా రచయిత పేర్కొన్న వీరేశలింగం పంతులే కథానాయకుడంటే చాలామంది ఒప్పుకుంటారనిపించదు.

కథానాయకుడంటూ ఒకడు లేకపోవడమే ఈ నాటక విశిష్టత అని సరిపెట్టుకోవాలి కాబోలు!

రంగం మీదికే రాని పాత్రలు అనేకం వుండడం మరో ప్రత్యేకత. మధురవాణితో కొంత కాలం గ్రంథం నడిపిన డిప్టీ కలెక్టరుగారి కుమారరత్నం ప్రస్తావనకు మాత్రమే వస్తాడు. గిరీశానికి బుచ్చమ్మలా ప్రేమ సందేశం పంపిన రాంభట్లవారి అప్పమ్మ కూడా అంతే. లుబ్ధావధాన్లు గ్రామానికి తరలివెళ్ళిన పెళ్లివారిలో బంటి సాయెబు డి.వో. ఈ పాత్రలన్నీ ఒక ఎత్తు. కాగా, అసలెవరి గురించి ఈ నాటక కథంతా నడిచిందో, ఆ మచ్చి తెరమరుగున్నే వుండిపోయింది. అన్ని పాత్రలూ ముందుకు వచ్చి నిల్చుని వుంటే నాటకం ఇంతకింతగా రాశిలో ఇంకా పెరిగిపోయి వుండేది.

పాత్రల ఉన్మీలనం విషయంలో వాటి స్వభావాలు వెండే పరిణతిని మాపెట్టడం అత్యవసరమవుతుంది. మార్పులేని పాత్రలు వుండవు. ఈ కోణం నుంచి మాస్తే, మొత్తం నాటకంలో రెండు మూడు పాత్రలు మాత్రం స్వభావానికి సంబంధించి అలాంటి మార్పును సూచించవు. బుచ్చమ్మతో బాటు ఆమె భర్త ఆస్తిని కూడా ఆశించిన గిరీశం, మధురవాణి అతని కపట నాటకాన్ని బట్టబయలు చేసిన తర్వాత సౌజన్యారావు పెట్టిన మెత్తటి చీవాట్లతో తోక ముడుస్తూ "డామిట్ కథ అడ్డం తిరిగింది" అంటూ నిష్క్రమిస్తాడు తప్ప, బుద్ధి తెచ్చుకోడు. హెడ్ కనిస్టేబు సాయం తోటి మధురవాణి రామప్పంతులు ఆట కట్టించినా, తెంపలేసుకోక అతను యథాప్రకారంగా తన కుతంత్రాలనూ కుయుక్తులనూ కొనసాగిస్తూనే పోతాడు. అగ్నిహోత్రావధాన్లు చివరివరకూ తన శరత్వాన్ని వదిలి దారికి రాడు. కాని, హేయమైన వృత్తి సాగిస్తూ వచ్చినా, మంచి మనస్సు నిల్పుకున్న మధురవాణి, సత్పురుషుడైన సౌజన్యారావు సాంగత్యంలో భగవద్గీతను చేతబుచ్చుకోవడంతో సరిపెట్టుకోకుండా, అంతటి అప్పాజీని సైతం కొండ కొమ్ము నుంచి దించేలా "ఒక ముద్దుకు కరువా?" అనేంతటి సాహసం చేస్తుంది. సౌజన్యారావు తన ఆదర్శ శిఖరం నుంచి దిగివచ్చి, పట్టె కప్పి బొమ్మ గాక, మానవమాత్రుడే అనిపించుకుంటాడు. లుబ్ధావధాన్లు నిజమైన పశ్చాత్తాపం చెందుతాడు. బాల వితంతువు లిద్దరిలోనూ గడుసరి అయిన మీనాక్షీ, అమాయకురాలైన బుచ్చమ్మకూ వితంతు [illegible]గాలయాలే దిక్కవుతాయి. కథ ఇలా మంచి వైపుకు మొగ్గి మూపుతుంది. మోదాంతం అవుతుంది.

. . . . [illegible] ఆవశ్యకత. 'కన్యాశుల్క[illegible]

...స్తంతసుఖం...

...వ దృష్టికి మంచితనమే దైవం. మంచిని పెంచ ...ధ్యేయం. సాహిత్య ప్రయోజనం ఇదే. 'సాహిత్యం ...' అనే సూక్తికి ఇది విహితమైన దృష్టాంతం.

...స్వామయ్య శాస్త్రి వంటి విమర్శకులు కొందరు ...నాటకాన్ని పట్టి ప్రహసనంగా అప్పట్లోనే కొట్టే ...లింగంగారి 'బ్రాహ్మ వివాహము' (పెద్దయ్య పెళ్ళి)కి ...వారు మరికొందరు. పాత్రల పేర్ల విషయంలో— ...రాములు,

...టలు, కరటకశాస్త్రి — ప్రహసన ధోరణి కని ...గాని, ఇది ప్రహసనం ఎంతమాత్రం కాదు. ...నాటకం రాసేనాటికి తాను వీరేశలింగంగారి ఆ ...సూచి కూడా వుండలేదని ఉపోద్ఘాతంలో గురజాడ ...కూడా. మానవ జీవితం పట్ల తనది 'పేర ...' అని ప్రకటించుకొన్నాడు. పై మాపుంకుహాస్య ...నవమ్ము గాని, దాని కింద గంభీరమైన తాత్త్విక ...ుంది. ఈ నాటకాన్ని అనుమానం చేసింగలా ... అంతఃకరణ ప్రవృత్తులను సంస్కరించడానికే ...ది గాని, ఏవో కొన్ని సాంఘిక దురాచారాలను ...మాత్రమే కాదు.

...(పర్టిక్యులర్) ఒకానొక జీవిత పార్శ్వాన్ని సాక ...ల్యంగానూ చిత్రించడం వల్లనే ఈ నాటకానికి ...(యూనివర్సాలిటీ) సిద్ధించింది. ఏ గొప్ప రచన ...ఇదే వర్తిస్తుంది. 'వర మాంస విక్రయము'ని ...ండగా ఖండించిన కన్యాశుల్క ధనాశకు లోనై, ...నామంపే ఒక వండశానమదు మబ్బి అనే తన ...ను బుచ్చావధానులనే ఒక నడ పీనుగకు ఇచ్చి, ...ం, గిరీశం, అంతకంటె ఎక్కువగా మధురవాణి ...తోటి ఇది బెడిసికొట్టడం —నాటకం ఇతివృత్తం ... విజయనగరం, విశాఖపట్టణం అనే బస్తీలూ, ...ం, కృష్ణరాయపురం అనే రెండు అగ్రహార ...కథా స్థలాలు ఇంత మాత్రమే. కూనా కురుజా ...పోయిస్తే, ముఖ్య పాత్రలు ఆరడజను మించవు. ...పరిధిలోనే ఒక సూక్ష్మ మానవ ప్రపంచం ఇమి... ...విరివి తక్కువ గాని, చిత్రణలో లోతు చాలా ...ం వల్లనే, ఒక గొప్ప రచన రూపొందింది.

...దుఃఖం, కాస్తంత సుఖం; అనపాయమైన ఆక్రో...మైన అట్టహాసాలు; ...కారం, స్త్రీ దౌర్బల్యం; కపట నాటకాలు, సంస్క...ర్తలు; దౌష్ట్యం, సౌజన్యం — వేర్వేరు పాళ్ళలో ...కమాయిగా వున్న నాటక పాత్రల్లో ప్రతిదీ జీవితం...టంగా కనిపించేదే గాని, ఏదీ రచయిత కృత్రిమ ...క్రమంగా కనుమరుగైపోవడానికి సిద్ధమవుతూన్న ...సాంఘిక వ్యవస్థ స్వరూపాన్ని మన ముందు నిలు...పదరు వ్యవస్థ మనుషుల జీవితాలను వికృతం ...దుర్మార్గాలకు పట్టుగొమ్మగా నిలిచింది. ఈ ...కౌశాల్నీ, అమానుషత్వాన్నీ, అనపాయతనీ, అక్ర...

> నిర్దిష్టమైన ఒకానొక జీవిత పార్శ్వాన్ని సాకల్యంగానూ, గాఢంగానూ చిత్రించడం వల్లనే ఈ నాటకానికి సార్వకాలికత సిద్ధించింది. ఏ గొప్ప రచన విషయం లోనైనా ఇదే వర్తిస్తుంది

> ... మధురవాణి సత్పురుషుడైన సౌజన్యా రావు సాంగత్యంలో భగవద్గీతను చేతబుచ్చు కోవడంతో సరిపెట్టుకోకుండా, అంతటి అచ్చాడీని సైతం కొండకొమ్ము నుంచి దించేలా "ఒక ముద్దుకు కరువో?" అనేం తటి సాహసం చేస్తుంది. సౌజన్యారావు తన ఆదర్శ శిఖరం నుంచి దిగివచ్చి, పట్టి కట్టె బొమ్మగాక, మానవమాత్రుడే అనిపించుకుంటాడు,

...పెట్టడం అత్యావసరమవుతుంది. మార్పులని పాత్రలు వుండవు. ఈ కోణం నుంచి చూస్తే, మొత్తం నాటకంలో రెండు మూడు పాత్రలు మాత్రం స్వభావానికి సంబంధించి అలాంటి మార్పును సూచించవు. బుచ్చమ్మతో బాటు ఆమె భర్త ఆస్తిని కూడా ఆశించిన గిరీశం, మధురవాణి అతని కపట నాటకాన్ని బట్టబయలు చేసిన తర్వాత సౌజన్యారావు పెట్టిన మెత్తటి చీవాట్లతో తోక ముడుస్తూ "డామిట్ కథ అడ్డం తిరిగింది" అంటూ నిష్క్రమిస్తాడు తప్ప, బుద్ధి తెచ్చుకోడు. హెడ్ కనిస్టీబు సాయం తోటి మధురవాణి రామప్పంతులు ఆట కట్టించినా, లెంపలేసుకోక అతను యథాప్రకారంగా తన కుతంత్రాలనూ కుయుక్తులనూ కొనసాగిస్తూనే పోతాడు. లుబ్ధావధాన్లు చివరివరకూ తన శఠత్వాన్ని వదిలి దారికి రాడు. కాని, హేయమైన వృత్తి సాగిస్తూ వచ్చినా, మంచి మనస్సు నిలుపుకున్న మధురవాణి, సత్పురుషుడైన సౌజన్యారావు సాంగత్యంలో భగవద్గీతను చేతబుచ్చుకోవడంలో సరిపెట్టుకోకుండా, అంతటి అచ్చాడీని సైతం కొండ కొమ్ము నుంచి దించేలా "ఒక ముద్దుకు కరువో?" అనేంతటి సాహసం చేస్తుంది. సౌజన్యారావు తన ఆదర్శ శిఖరం నుంచి దిగివచ్చి, పట్టె కట్టె బొమ్మ గాక, మానవమాత్రుడే అనిపించుకుంటాడు. లుబ్ధావధాన్లు నిజమైన పశ్చాత్తాపం చెందుతాడు. బాల వితంతువు రిద్దరిలోనూ గడసరి అయిన మీనాక్షినీ, అమాయకురాలైన బుచ్చమ్మకూ వితంతు శరణాలయాలే దిక్కవుతాయి. కథ ఇలా మంచి వైపుకు మొగ్గు చూపుతుంది. మోదాంతం అవుతుంది.

నాటకం అన్నాక, రంగ ప్రయోగం ఆవశ్యకం. 'కన్యాశుల్కం' మొదటిసారి వెలువడినప్పుడు,

విజయనగరంలోనే 'జగన్నాథ విలాసినీ సమాజం' వారు దీన్ని గొప్పగా ప్రదర్శించారట. ఇతర స్థలాలలో రంగ ప్రయోగం జరిగినట్టు లేదు. మార్చి రాసిన నాటకాన్ని పూర్తిగా ప్రదర్శించే ప్రయత్నం ఎక్కడా ఎప్పుడూ జరిగినట్టు లేదు. ఏ మినహాయింపూ లేకుండా ఆడే పనైతే, ఒక్క రాత్రి సరిపోనే పోదని కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి అన్నాడు. కాబట్టే ఎవరికి తోచినట్టు వారు తాము అప్రధానమనుకున్న నాటక భాగాల్ని కత్తిరించి చాలాచోట్ల ఆడుతూ వచ్చారు. గోవిందరాజుల సుబ్బారావు, స్థానం నరసింహారావు వంటి హేమాహేమీలు తెనాలిలోనూ, ఇతర స్థలాల్లోనూ ఇలాగే ప్రదర్శించారు. అబ్బూరి రామకృష్ణారావుగారి సారథ్యంలో కొంత కాలం గడిచిన 'నటాలి' సంస్థ అయితేనేమి, జె.వి.సోమయాజులు, రమణమూర్తి సోదరులు నడిపిన సంస్థ అయితేనేమి, కె. వెంకటేశ్వరరావు వంటి మేటి నటుడయితేనేమి, నాటకాన్ని కుదించే ఆడారు. పూర్తిగా ఆడించే ప్రయత్నం ఇప్పుడు శత జయంతి సందర్భంగా విజయనగరాన సంపత్కుమార్ పూనికతో జరగబోతున్నది. రంగ ప్రయోగం విషయంలో 'కన్యాశుల్కం' నాటకానికి ఇది ఒక లోపమే.

రెంటాల వేంకట సుబ్బారావు అప్పట్లోనే 'వరశుల్కం' నాటకం రాశారు. కొంత కాలానికి కాళ్ళకూరి నారాయణరావుగారి 'వర విక్రయం' వచ్చింది. సంస్కరణ భావాలున్న రచనలు మరెన్నియినా వెలువడ్డాయి గాని, వాటిలో ఏదీ 'కన్యాశుల్కం' అనుభవించినంతటి ప్రశస్తిని అనుభవించ లేదు. నూరేళ్ల కాలాన్ని తట్టుకుని నిలవగలుగుతూందంటే, ఇది మహత్తర రచన కావడమే కారణం.

ఈలోపల కన్యాశుల్క దురాచారం అంతరించింది. అయినా నాటకం పన్నె యథాపూర్వంగానే వుంది. ఉంటుంది కూడా. నిజానికి ఇది "సంఘ సంస్కరణోద్యమ ప్రయాణ పతాక".

—కె.వి.ఆర్.

ఎవరిక్కావాలండీ?

'సాహిత్యవేదిక'లో "గురజాడపై తీసిన డాక్యుమెంటరీ చిత్రం ఏమైందో ...ు తెలియదు" అన్నారు.

...ంటే చిత్రాన్ని తీసిన పెద్దమనిషే "అడ్రసు లేకుండా పోయాడు" పాపం! ...నూరట. గురజాడ మీద భక్తి శ్రద్ధలతో ఎన్నో వ్యయప్రయాసలకోర్చి ఈ ...ని. ఏదో అవార్డు కూడా లభించిందట. కాని ఫలితం అన్నం బాధ. ఆ ...ంచలేక అయన భార్య ఒంటి మీద కిరసనాయిలు పోసుకుని ...ని. ఆ అయిన అన్న ...ిక్కు లేని చావు వచ్చినట్లు ఒక పత్రిక ...మంత వార్తను ప్రచురించింది.

...దేశంలో ఎవరు ఏమైతేనేం? కన్యాశుల్కానికి నూరేళ్లు వస్తేనేం? నూరేళ్లు ... ఆ యువ దంపతులు హరిమంటేనేం? మనకేం?

...కె. చిరంజీవి హైదరాబాద్

35